

एव्हरेस्टवर आरोहण

१९६०
ग्र. सं. ठाणे
भू-प्रवाय
३

लेखक

अनुवादक

हंट

:

दा. सी. देसाई

REFBK-0011390

ओ रि एं ट लॉ ग म न्स

एव्हरेस्टवर आरोहण

मूळ लेखक
सर जॉन हंट

अनुवादक
दामोदर सीताराम देसाई, बी. ए., बी. टी.

सरांही ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्वल्पत.

अनुक्रम ... 3240९ ... वि:

समांक

REFBK-0011390

REFBK-0011390

99320-1

ओ रि एं ट लॉ ग म न्स

मुंबई ☆ कलकत्ता ☆ मद्रास
पुणे ☆ नवी दिल्ली ☆ हैद्राबाद

ओरिएंट लाँगमन्स प्रायव्हेट लिमिटेड

१७ चित्तरंजन अॅव्हेन्यू, कलकत्ता १३

निकाल रोड, बॅलार्ड एस्टेट, मुंबई १

३६ ए, माऊंट रोड, मद्रास २

१।२४ कॅन्सन हाऊस, असफ अली रोड, नवी दिल्ली

गनफाउन्डी रोड, हैदराबाद १

३७३/३७४, नारायण पेठ, पुणे

या पुस्तकाचे सर्वाधिकार सुरक्षित आहेत. युनिव्हर्सिटी ऑफ लंडन प्रेस, लिमिटेड, यांच्या बरोबर व्यवस्था करून ओरिएंट लाँगमन्सतर्फे भारतांत पुनर्मुद्रण

प्रथम प्रकाशन (इंग्रजी आवृत्ति) १९५४

प्रथम प्रकाशन (मराठी आवृत्ति) १९६०

मूल्य : रु. १.२५

मा. ह. पटवर्धन यांनी संगम प्रेस प्रायव्हेट लिमिटेड, ३८३ नारायण पेठ, पुणे २ येथे छापले व ग. द. स्थळेकर, मॅनेजर, ओरिएंट लाँगमन्स प्रायव्हेट लि., ह्यांनी निकाल रोड, बॅलार्ड एस्टेट, मुंबई १ येथे प्रकाशित केले.

प्रस्तावना

साहसकथांचं वाचन हा एक विलक्षण अनुभव आहे. विशेषतः ती साहसकथा कल्पित नसून खराखुरा घडलेला इतिहास आहे, सत्यकथा आहे, हें जर आपल्याला ठाऊक असेल, तर मग जी गंमत येते ती कांहीं विचारूंच नका ! एव्हरेस्टवरची चढाई हें एक असंच अपूर्व साहस होतं. पण त्या साहसापेक्षांही त्यांत अधिक कांहींतरी आहे.

ही कथा वाचाल तेव्हां दोन प्रश्न तुमच्या मनांत सहज डोकावतील—
“ एव्हरेस्टवर जाण्याचा हा खटाटोप, ही धडपड केली तरी कशासाठी ? ”
आणि “ एव्हरेस्टवर हे लोक चढून गेले कसे ? ” तुम्ही वाचायला लागल्या-
शिवाय मी या प्रश्नांची उत्तरं देत नाहीं; पण तुम्हांला तीं सांपडतील
असा मला विश्वास आहे. तुम्हांला तीं उत्तरं मिळालीं म्हणजे जीवनां-
तल्या सौख्याचं रहस्यच तुमच्या हातीं लागलं ! मित्रता आणि साहस
या सद्गुणांचं द्वार खुलं करणारी गुरुकिल्लीच तुमची तुम्हांला गवसली
म्हणून समजा !

कॅबर्ली,
१९५४.

जॉन हंट

आभार स्वीकार

या पुस्तकांतील रेखाचित्रें श्री. आर्. एच्. संडरलँड यांनीं तयार केलेलीं आहेत. पृष्ठ ३ वरील मानचित्र आणि रेखाकृति श्री. एलेन जी. हॉजकिस यांनीं काढलेलीं आहेत. सर्व छायाचित्रें मोहिमेंतील सदस्यांनीं घेतलेलीं अमून अल्पाइन क्लब आणि रॉयल जिऑग्राफिकल सोसायटी यांच्या जॉइंट हिमालयन कमिटीच्या अनुमतीनें तीं या पुस्तकांत दिलेलीं आहेत.

अनुक्रमणिका

	पृष्ठ
१. एव्हरेस्टची कथा	१
२. मोहिमेची तयारी	९
३. नेपाळमध्ये	१७
४. तयारी	२३
५. आइसफॉल	३४
६. सामानाची वाहतूक	४१
७. ल्होत्से फेस	५०
८. साउथ कॉल	५७
९. पहिली चढाई	६३
१०. शिखर	७२
११. परत	८३
१२. स्वाध्याय	९०
टिपणें आणि शब्दसूची	९५

अनक्रमाणिका

पुस्तक एवरेटवर आराहण

लेखक रेखाण्ट हट. अनु. - डॉ. व्हा. देसाई

विभाग प्रवाल क्रमांक ३१०

नोंद क्र. ९९३८० मूल्य १ = २५

मराठी ग्रंथ संग्रहालय,
ठाणे.

संदर्भ ग्रंथालय

१२. स्वाध्याय

टिपणें आणि शब्दसूची

९५

११३६०

पुस्तक संख्या, वर्ग.
अनुक्रम ३२५०६ दि: १२
क्रमांक ३१० नों: दि: १

: १ :

एव्हरेस्टची कथा

कुणाहि माणसाचे पाय जिथं लागले नव्हते त्या एव्हरेस्ट शिखरावर— जगांतील सर्वोच्च माथ्यावर पहिल्या प्रथम पाऊल ठेवणाऱ्या दोन वीरांची ही कथा आहे.

ज्या ठिकाणीं अनेकांना हात टेकावे लागले, निराशा आणि अपयश पदरीं पाडून घ्यावं लागलं, त्याच ठिकाणीं विजयश्रीनं या दोन बहादूरांच्या गळ्यांत यशोमाळ घातली. ते दोन वीर म्हणजे— नेपाळचा शेर्पा तेनसिंग आणि न्यूझीलंडचा एडमंड हिलरी ! मात्र त्यांच्या विजयाची ही कथा केवळ त्या दोघांचीच कहाणी उरलेली नाही; उत्तुंग पर्वत विरुद्ध मानव यांच्यांतील प्रदीर्घ झगड्याचा तो इतिहास आहे. खरं सांगायचं म्हणजे या कहाणीचा आरंभ शंभर वर्षांपूर्वीच झालेला आहे.

आपल्या नकाशांत तुम्ही बघा. शिखराची खूण करून “माउंट एव्हरेस्ट, २९,००२ फूट” असं तिथं लिहिलेलं आढळेल. हें नांव त्या शिखराला मिळालं कसं ? कुणी मोजली त्याची उंची ?

पंधराशें मैल लांबीच्या प्रदेशांत अस्ताव्यस्त पसरलेल्या हिमालयाच्या रांगांत ‘माउंट एव्हरेस्ट’ हें एक पूर्वेकडचं शिखर आहे. त्या पर्वतराजीच्या उत्तरेला आहे तिबेट, आणि दक्षिणेला आहे नेपाळ. जगांत इतरत्र कुठेंच आढळत नाहीत अशीं गगनचुंबी शिखरं असलेला, निर्जन, ओसाड हिमालय एकाकी केविलवाणा बनून इथं निवान्त पहुडला आहे. इथं ना कुणाची वस्ती, ना कसल्या वनस्पती ! कुठें काहीं दिसलंच तरी अगदीं मामुली नांव देखील न घेण्याजोगं !

नेपाळ आणि तिबेटमध्ये संचार करायला अनेक वर्षे परक्यांना परवानगी दिली जात नव्हती. त्यामुळे बाहेरच्या कुणाला या अगडबंब पर्वताची एवढीदेखील माहिती नव्हती. मात्र तिबेटी लोकांना ते शिखर माहित होतं. ते त्या शिखराला “चोमोलुंगमा” म्हणजे “जगाची मातृदेवता” मानीत.

या शिखराची ओळख इतर देशांना पहिल्यांदा व्हायला १८४९ साल उजाडावं लागलं. त्या वर्षी भारताच्या उत्तर भागाची नेपाळच्या बाजूनं पाहाणी-मोजणी करण्याचं काम चाललं होतं. या भागांतल्या पर्वत-पहाडांचा पसारा कित्ती आहे, ते कुठे कसे पसरलेले आहेत, त्यांच्या शेंड्याबुडख्यांत अंतर कित्ती, या गोष्टींचा नक्की शोध लावायचा होता. हा सारा खटाटोप चालला असतांना असं आढळलं कीं, हिमालयाच्या मागच्या रांगेंत एक अति उंच शिखर आहे. कधीं ऐकिवांत नाहीं एवढी त्याची उंची आहे— २९,००२ फूट ! जवळजवळ साडेपांच मैलांची उंची !

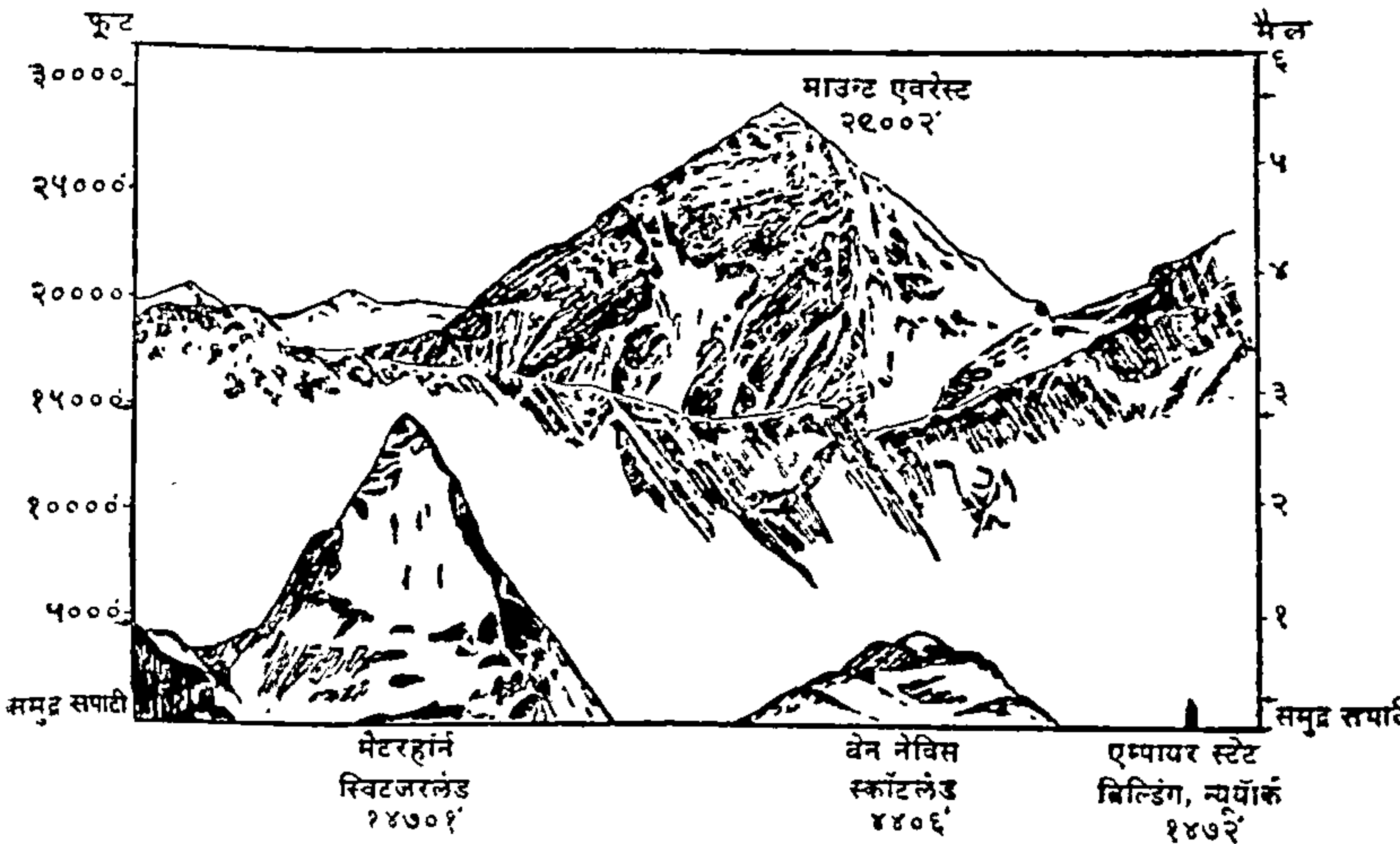
त्या शिखराचं पाळण्यांतलं नांव (पहिलं नांव) होतं ‘शिखर क्रमांक १५ !’ या शिखराचा शोध लावणाऱ्या तुकडीचा प्रमुख होता सर जॉर्ज एव्हरेस्ट; म्हणून त्याचंच नांव देऊन शिखराचं वारसं करण्यांत आलं. नवीन नांव ठेवलं गेलं ‘एव्हरेस्ट’.

शिखराचा शोध लागला; परंतु नंतर कित्ती तरी वर्षे एव्हरेस्ट-वर चढून जाण्याची इच्छा असूनहि अनेक गिर्यारोहकांना तसं करणं जमलं नाहीं. थोडींथोडकीं नाहींत, ७२ वर्षे लोटावीं लागलीं. तिबेटच्या राज्यकर्त्या दलाई लामानं एव्हरेस्टवर चढाई करूं चाहणाऱ्या ब्रिटिश गिर्यारोहकांच्या एका तुकडीला आपल्या प्रदेशांतून जायला अगदीं पहिल्यांदा १९२१ सालीं परवानगी दिली.

भारतांतून लांब पल्ल्याची बिकट वाट तुडवून ते तिबेटांत गेले, आणि तिथून त्यांनीं पर्वत गांठला. तिथं त्यांना दिसले हिमालयाचे बर्फाच्छादित निसरडे उतार आणि छातीवरचे जीवघेणे चढ !

शिखर गांठणं कित्ती दुष्कर आहे याची कल्पना प्रथम कुणालाच करतां आली नाहीं. त्या राक्षसी पर्वताचा विस्तारच कुणालाहि

घाबरवून टाकायला पुरेसा होता. युरोप आणि ग्रेट ब्रिटनमध्ये उंच उंच म्हणून गणले गेलेले पर्वत हिमालयासमोर तुलनेसाठी आणले तर ते बुटके, ठेंगू, अगदीं इटुकले-धिटुकले वाटतात ! माणसानं अभिमानानं उभारलेली १४७२ फूट उंचीची भली थोरली 'एम्पायर स्टेट विल्डिंग' हिमालयासमोर एकाद्या ठिपक्यासारखी भासते-निव्वळ !

एव्हरेस्टवर चढाई करण्याचे पहिले सगळे प्रयत्न पूर्णतया फसले. शिखर गांठतां गांठतांच कित्येकांना स्वर्गांत दाखल व्हावं लागलं ! प्रत्येक नव्या प्रयत्नांच्या वेळीं नवनव्या गोष्टींवरचे पडदे बाजूला सारले जात होते. नवनवीन माहिती प्रकाशांत येत होती. या आधींच्या प्रयत्नांत जमा झालेल्या अनुभवांच्या बळावरच अजिंक्य एव्हरेस्टवर विजय संपादून अखेरीस त्याला नमवतां आलं.

एव्हरेस्टवरच्या पहिल्या स्वाऱ्या पहिल्यांदा उत्तरेच्या बाजनेच केल्या. रेल्वे नाहीत, रस्ते नाहीत अशा तिबेटच्या रांगड्या मुलखांतून रडत कुथत मैलामैल पायपीट करावी लागायची. ओझीं-

वाहू हमालांच्या मदतीनं सारी सामुग्री, अन्नसांठा वाहून न्यायचा आणि वाट तुडवायची, असं गिर्यारोहकांना करावं लागे. प्रवासांतला पहिला टप्पा गांठण्यासाठी, तापतं उष्णतामान सोशीत, जंगलांतून वाट काढावी लागत असे. मग उंचीवरच्या प्रदेशांत येऊन पोंचायचं; तिथं इतकी थंडी की, पाणी मिळवण्यासाठी बर्फ वितळवायला लागायचं. खोडसाळ हिमवारे अंगाला ओचकारायचे, झोंबायचे. दिवसांमागून दिवस जावेत, पर्वताचीं पुडंच्या पुडं ओलांडून मजला माराव्यात, तेव्हां कुठें एव्हरेस्टचा पायथा गांठतां यायचा. पण खरे कष्ट आणि धोके तर यापुढेंच वाहून ठेवलेले असायचे.

कारण माणसाला उभंदेखील राहतां येऊं नये असा जोरकस झंझावात खुद्द एव्हरेस्टभोंवतींच घोंघावत असतो. रात्रीच्या पोटांत काल्यासारखी गारेगार थंडी भरलेली असते. हिमवादळ आणि हिमवृष्टि पर्वत-उतारावरच्या बर्फाच्या थरांची उंची वाढवीत असतात. बर्फाची नवी भर पडून पडून प्रचंड हिमखंड तयार होतात आणि उतारावरून घसरत येतात.

सुदैवानं हवामान जरी अनुकूल लाभलं तरी इतर धोके आणि अडथळे कांहीं कमी नसतात. एव्हरेस्टवरची हवा हीच छातींत धडकी भरविणारी पहिली भयानक बाब आहे. कारण जसजसं उंच जायला लागावं, तसतसा श्वासोच्छ्वास करणं कठीण होत जातं. वर वर हवा विरळ होत जाते. हवेतल्या प्राणवायूचं प्रमाण कमी कमी होत जातं. मग प्राणवायूशिवाय जीव कसा तगायचा ?

अशा पद्धतीनें एव्हरेस्टवर श्वासनक्रिया जड होत जाते. गिर्यारोहकांचं कार्य अधिक विकट बनतं. स्वतःच्या पाठीवरून वाहून आणलेल्या प्राणवायूच्या नळकांड्यांतल्या प्राणवायूचा उपयोग एका विशिष्ट उंचीवर गेल्यानंतर करावाच लागतो. यासाठीं तें नळकांडं एका नळीच्या साहाय्यानं त्या गिर्यारोहकानं तोंडावर घातलेल्या मुखवट्याला जोडलेलं असतं. हीं सारीं साधनं भारी जड, वजनदार असतात. सर्व वेळ पुरेल इतका प्राणवायू मिळावा

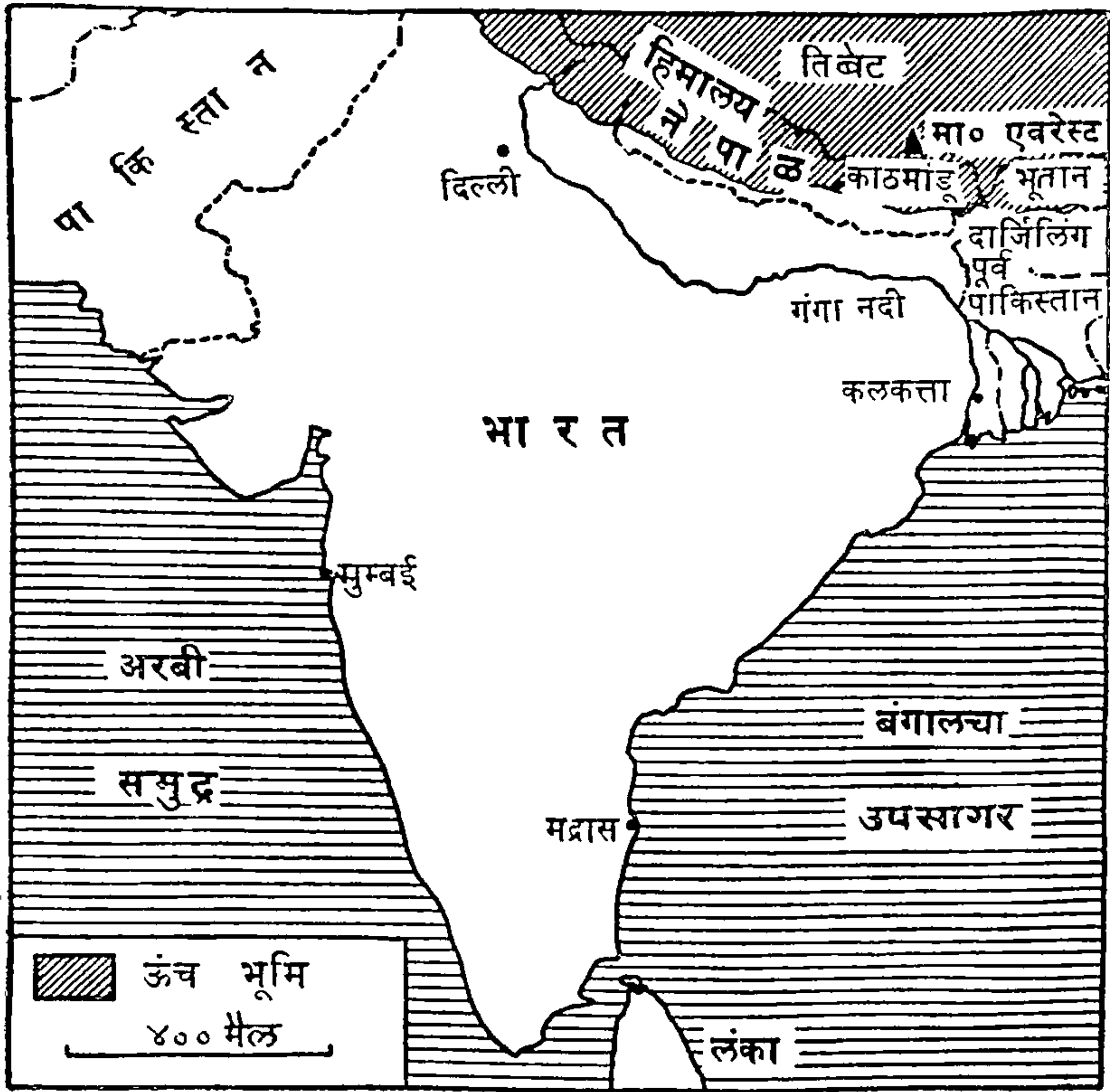
असं वाटत असेल तर साधनांचा हा भारा एकसारखा बरोबर वागवावा लागतो. खरं सांगायचं तर हें सारं अति अवघड आहे !

ओझं अंगावर असल्यामुळे अर्थातच पावलं हि जड होतात. मंद गतीनं तीं पुढें सरकतात. या संथपणामुळे पर्वतावरचा मुक्काम लांबत जातो. चढाईसाठीं जितका काळ जास्त जावा, तितकी सामुग्री अधिक, अन्नहि अधिक ! आणि हें सगळं पुनः स्वतःबरोबर घ्यायचं ! उलट हवेच्या तुटवड्यामुळे पर्वतावर जास्त दिवस काढणं शक्य नसतं. बोचरी थंडी नि चावरे वारे शक्ति खच्ची करतात—क्षीण करतात. कधीं कधीं बर्फाचे थर इतके, दाट सांचतात कीं त्यांतून पाऊलदेखील उचलतां येऊं नये.

नोव्हेंबर ते मार्च — म्हणजे आख्या हिवाळा वायव्येचे थंडगार भेसूर वारे असें कांहीं पिंगा घालीत असतात कीं, त्यांत कुणाहि माणसाला जीव टिकवणं शक्य नसतं. पर्वतावर गडद हिमवृष्टि होत असते आणि अधूनमधून मोठमोठाले हिमनग कोसळत असतात.

उन्हाळ्यांत वायव्य वाऱ्याची सद्दी संपलेली असते. आणि त्यांची जागा बंगालच्या उपसागरावरून वाहात येणाऱ्या दमट वाऱ्यांनीं घेतलेली असते. यांनाच 'नैर्ऋत्य मान्सून (मोसमी) वारे' म्हणतात. अरबांच्या बोलींतल्या "मोसम"च्या समानार्थी शब्दावरूनच 'मान्सून' हें नांव पडलं आहे. हे ओलसर मोसमी वारे बर्फदेखील आणतात आणि पर्वतांच्या वरच्या भागांतील उतारावर त्यांचे दाट लेप चढवीत वसतात. एव्हरेस्टवर चढाई करायला धजावेल त्याला अशा खडतर संकटांशीं—आपत्तींशीं दोन हात करायचे असतात. आणि त्या निसर्गाच्या लेकरांना तर दुर्जयतेचा वर मिळालेला असतो !

एव्हरेस्टचा माथा गांठण्यासाठीं गिर्यारोहकांना कांहीं काळ त्या पर्वतावर वास्तव्य करावं लागतं. त्यासाठीं आवश्यक असणारा अवसर वर्षांतून फक्त दोनदाच आणि तोहि अगदीं अल्प मुदतीचाच मिळतो. हा छोटासा अवधि वसंत आणि शरद् ऋतूंत असतो. ही वेळ म्हणजे मान्सून सुरूं होण्यापूर्वीचा आणि मान्सून संपल्या-

नंतरचा थोडासा काळ. चढाई यशस्वी करण्यासाठी या वेळां नेहमीच हात देतात असं मात्र नाहीं. कारण कांहीं कांहीं वेळां शीत वारे संपतात न संपतात तोंच मोसमी वारे येऊन थडकतात; तर केव्हां केव्हां उन्हाळी वारे कधीं आवरतें घेत आहेत याचीच वाट बघत हिवाळी वारे थवकून राहिलेले असतात !

१९२१ पासून १९३८ सालापर्यंत ज्या मोहिमा झाल्या, त्या करणाऱ्या वीरांना या नैसर्गिक गनिमांशीं मुकाबला करावा लागला

आणि त्यांतून शिखर जरी हातीं आलं नाही तरी २८,००० फुटांपर्यंतचा पल्ला मात्र गांठतां आला. निरनिराळ्या प्रसंगीं सहा जणांनीं इतक्या उंचीपर्यंत मजल मारली. परंतु विरोधी वायुमान म्हणा किंवा ते स्वतः थकलेभागले म्हणा, उरलेल्या हजार फुटांवर मात्र ते मात करूं शकले नाहीत.

वर उल्लेखिलेले सारे प्रयत्न तिबेटच्या बाजूनं झाले होते. कारण नेपाळमधून जायची परवानगी तोंपर्यंत कुणालाहि मिळवतां आली नव्हती. दुसऱ्या जागतिक महायुद्धाचं सूप वाजलं आणि मग नेपाळच्या राज्यकर्त्यांनीं तशी परवानगी दिली. नेपाळमधून जायला मिळणार ही सनसनाटी वार्ता ऐकायला मिळायचा अवकाश कीं, सगळीकडेच गिर्यारोहक फुरफुरायला लागले.

उत्तरेकडून एव्हरेस्टकडे जाणाऱ्या वाटांची आजतागायत पुष्कळच माहिती गोळा झालेली होती. पण तिबेटकडून गेलेल्यांपैकीं फारच थोड्यांनीं नेपाळमधल्या दक्षिण उत्ताराकडे नजर टाकलेली होती. त्यांच्यापैकीं थोड्या जणांनीं दक्षिणेकडेचे उतार, कड, सुळके हिमानें आच्छादिलेले पाहिले होते. आणि त्यांचा जबरदस्त धाक त्यांच्या मनानें घेतला होता. दक्षिणेकडून एव्हरेस्ट गांठण्यापेक्षां उत्तरेकडून जाणं परवडलं, असं त्यांचं मत झालं होतं. त्यांतल्या-त्यांत समाधान एवढंच कीं, नेपाळच्या बाजूनं वाटचाल केली तर तिबेटइतकी जिकिरीची तरी झाली नसती.

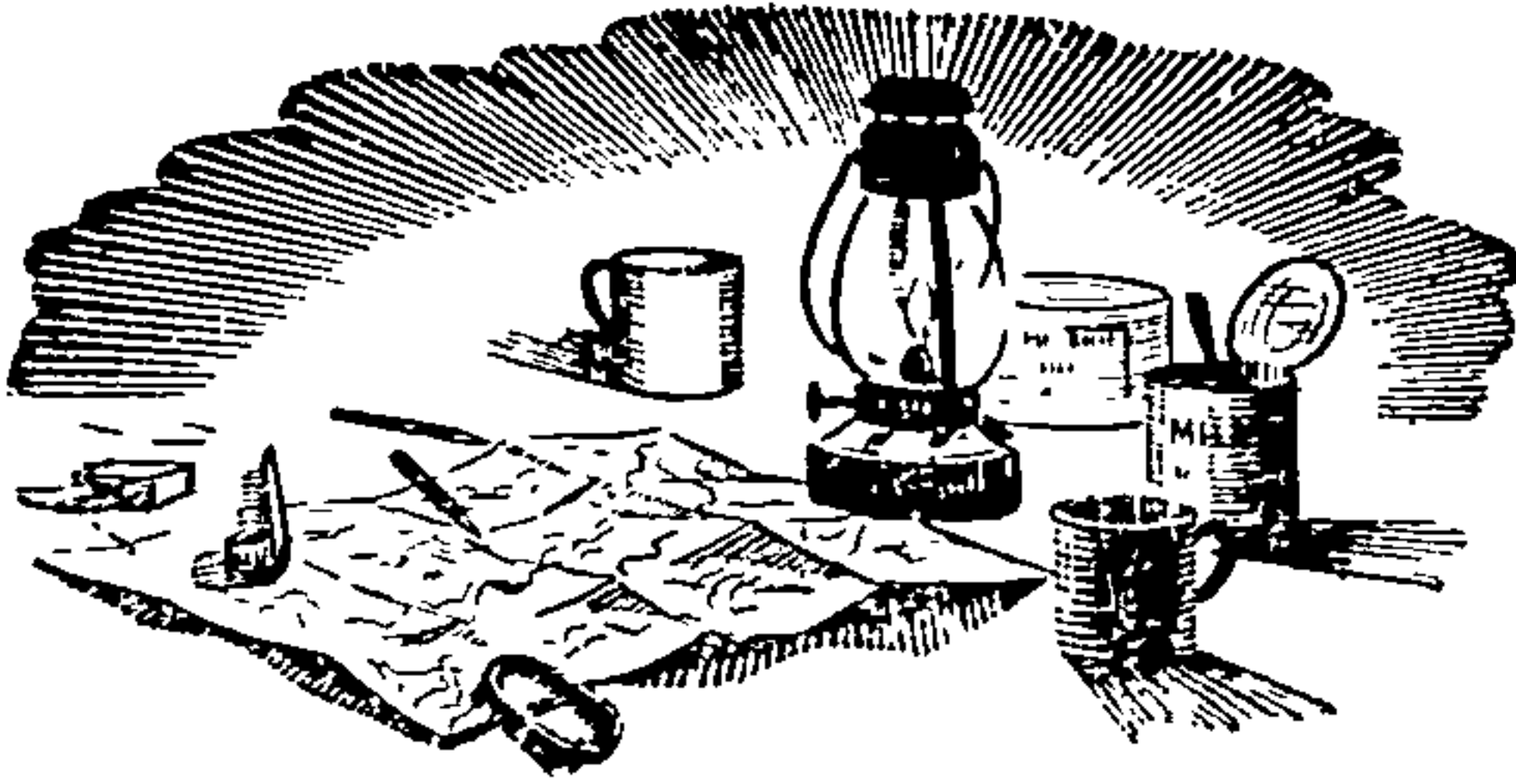
या दक्षिण भागाची माहिती एकत्रित करण्यासाठीं १९५१ सालीं श्री. एरिक शिप्टन यांच्या नेतृत्वाखालीं एक पथक या प्रदेशांत जाऊन आलं. या पथकानं खूपच कामगिरी केली. अनंत अडचणी आणि धोके असले तरी दक्षिणेकडून शिखर गांठायला एक ना एक मार्ग आहेच, असा दिलासा त्यांनीं दिला आणि ते त्या मार्गावरून वरच अंतर काटूनदेखील आले.

श्री. एरिक शिप्टननं ज्या मार्गाचा मागोवा घेतला त्या मार्गाचा अवलंब करून दोन स्विस तुकड्यांनीं एव्हरेस्टवर चढाई करण्याचे प्रयत्न १९५२ मध्यें केले. परंतु त्यांची झेप अपुरी पडली. उत्तरे-

कडून गेलेल्या लोकांप्रमाणंच तेहि २८,००० फूट उंचीपर्यंतच भिडू शकले; यापुढें त्यांचं कांहीं चाललं नाहीं. एवढी उंची गांठण्यांत शेर्पा तेनसिंग त्यांच्यावरोवर होताच.

अजिंक्य एव्हरेस्टची मान अद्याप ताठ होती ! ते शेवटचे हजार फूट कांहीं केल्या कोणाला काटतां आले नव्हते. मानवाच्या पायाचा स्पर्श करून घ्यायला त्या हजार फुटांची तयारी नव्हती. भयाण वारा, घातकी हिमवर्षाव, प्राणवायूचा अभाव, पर्वताचे उभे निसरडे उतार आणि आभाळाला भिडणारी पर्वताची उत्तुंगता या साऱ्यांचं संगनमत झालं होतं. धाडसी नि कुशल म्हणून नाणावलेल्या, मी मी म्हणणाऱ्या गिर्यारोहकांनाहि त्यांनीं माघार घ्यायला भाग पाडलं होतं - मागं हटवलं होतं !

वीस वर्षे हिमालयाची संरक्षक तटवंदी अभेद्य राहिली होती. कडेकोट बंदोवस्त अबाधित राखला गेला होता. या साऱ्या प्रयत्नांच्या पूर्वेतिहासानं, १९५३ सालीं एव्हरेस्टच्या मोहिमेवर निघतांना आम्हांला, कोणत्या विपत्तींना, धोक्यांना तोंड द्यायचं आहे, याची माहिती आणि नीट जाणीव करून दिली होती.

: २ :

मोहिमेची तयारी

१९५३ सालीं एव्हरेस्टवर जाण्यासाठीं निघण्याच्या मोहिमेचं नेतृत्व मीं स्वीकारावं, अशी विनंति करणारी तार १९५२ च्या सप्टेंबरमध्ये माझ्या हातीं पडली. मी त्या वेळीं ब्रिटिश सैन्याबरोबर जर्मनींत होतो. परंतु माझ्या कार्याला प्रारंभ करण्यासाठीं लंडनला परत यायला मला फारसा वेळ लागला नाही.

गेलीं तीस वर्षे 'संयुक्त हिमालय मंडळ' (Joint Himalayan Committee) एव्हरेस्टवर चढाई करण्याच्या ब्रिटिश-मोहिमांची आंखणी करीत असे. त्या मंडळाकडूनच मला निमंत्रण घाडण्यांत आलेलं होतं. रॉयल जिऑग्रॅफिक सोसायटी आणि अल्पाईन क्लब या दोन्ही संस्थांतील सभासद संयुक्त हिमालय मंडळांत आहेत.

पृथ्वीतलावरील सर्वोच्च पर्वतशिखरावर स्वारी करण्याच्या मोहिमेची आंखणी करायची, ही कांहीं साधी सोपी गोष्ट नाही. कुठल्याहि मोहिमेची योजना करायची म्हणजे तिला खूपच वेळ लागतो. मग उत्तर ध्रुवप्रदेशाचा शोध लावायचा असो, विषुववृत्तावरील घनदाट अरण्यांत जायचं असो; किंवा एव्हरेस्ट जिंकायचं असो; नाही तर महासागराच्या बुडाशीं जाऊन तळ काढायचा असो, कीं चंद्रलोकावर स्वारी करायची असो; सगळीकडे वऱ्याचऱ्या सारख्या समस्या सोडवायच्या असतात.

मोहिमेचा हेतु काय? साध्य कोणतं? किती जणांनीं मोहिमेंत भाग घ्यायचा? कोणी जायचं? प्रवास कसा करायचा? बरोबर कोणत्या प्रकारची साधनसामग्री घ्यायची? ती मिळवायची कुठून

आणि कशी ? या सगळ्या प्रश्नांची योग्य उत्तरं आधीच मिळवावीं लागतात.

एव्हरेस्ट-मोहिमेचा हेतु स्वच्छ होता आणि तो म्हणजे त्या शिखरावर जाऊन उभं राह्यचं ! या भूमीवरच्या सर्वोच्च बिंदूवर सर्वांत प्रथम जाऊन पाऊल ठेवायचं. पण हें साधायचं कसं ?

या मोहिमेसाठी योग्य माणसांची निवड करणं ही माझ्या दृष्टीनं सर्वांत महत्त्वाची गोष्ट होती. गिर्यारोहक चांगले तरुण, तगडे, उमेदीचे आणि कुशल असे हवे होते.

त्या सगळ्यांचं परस्परांशीं नीट जमलं पाहिजे, अवघ्यांना एकमेकांचं सहकार्य मिळायला पाहिजे ही गोष्टहि कांहीं कमी महत्त्वाची नाही, असं मला वाटत होतं. या सर्वांना अनेक दिवस कधीकधीं विषम परिस्थितींतदेखील एकमेकांबरोबर नांदायचं होतं. नेहमीं एकमेकांशीं वितंडवाद घालीत बसतील अशीं माणसं बरोबर घेणं इष्टहि नव्हतं आणि उपयुक्तहि नव्हतं. आम्हांला एक 'संघ' तयार करायचा होता. प्रत्येकानं संघाकडे आधीं बघायचं आणि स्वतःकडे सर्वांत शेवटीं !

अनेक पत्रं लिहून आणि अनेक आठवडे मुलाखती घेऊन पुढील गिर्यारोहकांची निवड केली गेली—चार्ल्स इव्हॉन्स, टॉम बौडिलॉन, आल्फ्रेड ग्रेगरी, एडमंड हिलरी आणि जॉर्ज लो (दोघेहि न्यूझीलंडचे), चार्ल्स वायली, मायकेल वेस्टमॅकॉट, जॉर्ज बॅन्ड, मायकेल वॉर्ड (आमचे डॉक्टर) आणि विल्फ्रिड नॉयस्. नेपाळमध्ये येऊन पोचल्यानंतर तेनसिंग आम्हांला येऊन मिळाला; नि मी धरून आमचं बारा जणांचं पथक तयार झालं. यांत आणखी दोघांची भर पडली. पहिले शरीरशास्त्रज्ञ ग्रीफिथ प्यू आणि दुसरे छायाचित्रकार टॉम स्टोवार्ट. आमचा चित्रपट घेण्यासाठीं ते आमच्याबरोबर आले होते.

पथकाची मनाजोगी निवड झाली तेव्हां इतर गोष्टींकडे लक्ष द्यायला मला फुरसत मिळाली. अन्नपुरवठा, तंबू, कपडे, प्राणवायूचा पुरवठा करणारं साहित्य, गिर्यारोहणासाठीं आवश्यक असणारीं

साधनं या सगळ्या सामग्रीची जमवाजमव करायची होती. नीट काळजीपूर्वक परीक्षा करून या सगळ्या साधनांची कसोशीनं निवड करायला पाहिजे होती आणि त्या साधनांची सुव्यवस्थित बांधाबांध करून भारताकडे रवाना होण्याची तयारी करणं जरूर होतं. त्या वेळीं आम्हांला कोणालाच डोकं वर काढणं देखील अशक्य झालं होतं.

आम्हीं वापरलेल्या कांहीं साधनांचीं चित्रं सोवत दिलीं आहेत. त्यांतलीं बरींचशीं अगदीं नवीन धर्तीचीं आहेत. आमच्या आधीं जाऊन आलेल्या गिरारोहकांचे अनुभव जमेला धरून तीं खास तयार करवून घेतलेलीं होतीं.

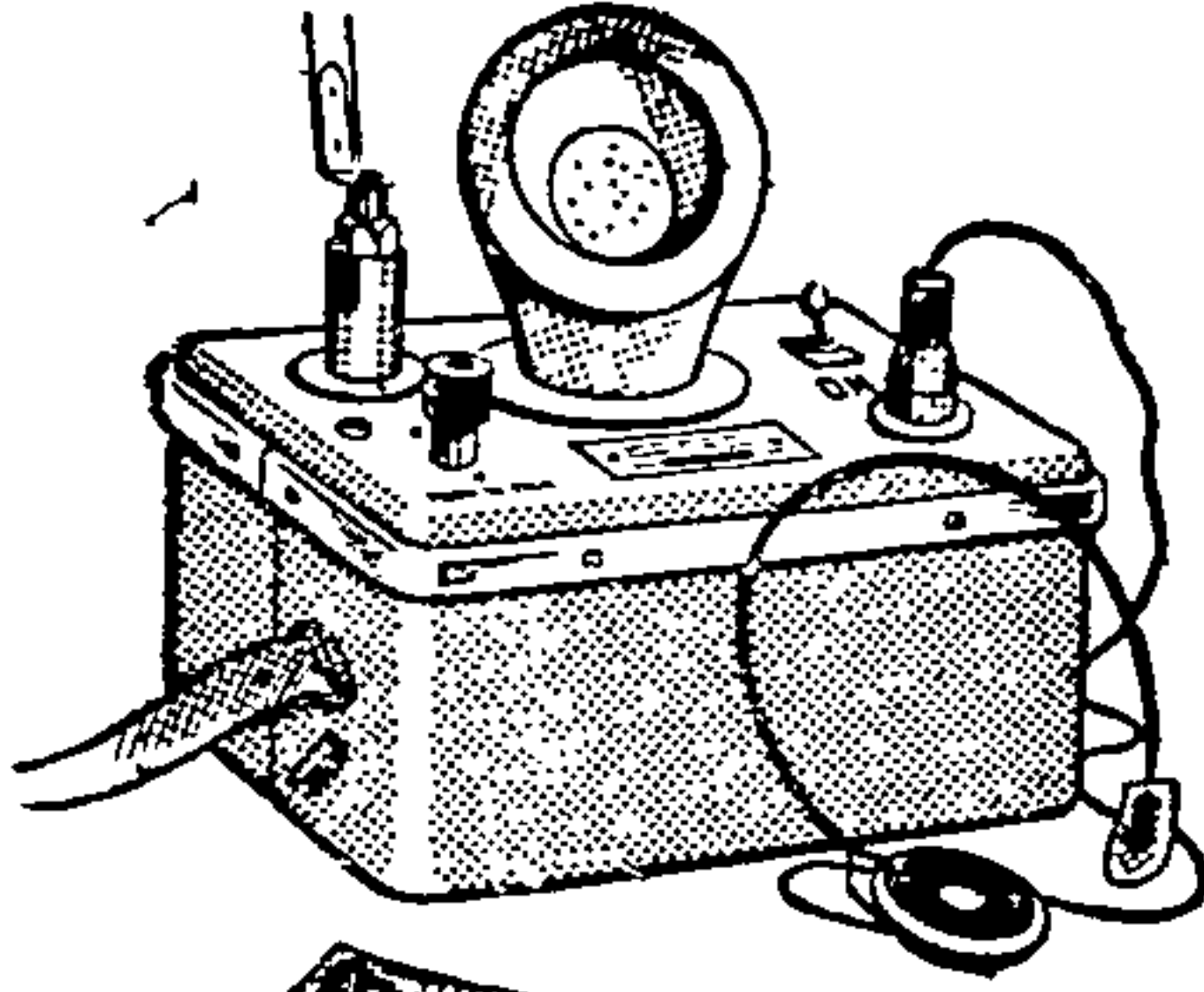
ज्याच्यावर आमची खरी भिस्त, ज्याच्यावर आमच्या मोहिमेचं भवितव्य अवलंबून, तीं आमच्या जवळचीं प्राणवायूचीं साधनं दोन प्रकारचीं होतीं. पहिल्या प्रकारच्या साधनाचं नांव (खुला परिपथ यंत्र) ओपन सर्किट अॅपरेटस—यांत गिरारोहकाला पाठीवर बांधलेल्या नळकांड्यांतल्या प्राणवायूचा वापर जसा करतां येतो तसाच बाहेरच्या वातावरणांतला प्राणवायूहि घेतां येतो. नळकांड्यांतला प्राणवायू श्वसनासाठीं वापरला कीं, मुखवट्यांतून तो बाहेर सोडतां येतो.

दुसऱ्या प्रकारच्या साधनाचं नांव (बंद परिपथ यंत्र) क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटस. यांत स्वतःच्या पाठीवर बांधलेल्या नळकांडींत असेल तेवढाच प्राणवायू उपयोगांत आणतां येईल अशी व्यवस्था असते. बाहेरची कुठलीहि हवा मुखवट्यांत अजिबात जाऊं शकत नाहीं. मात्र एकदां उपयोगांत आणलेल्या प्राणवायूपैकीं थोड्याशा भागाचा पुनः उपयोग करतां येईल अशी सोय यांत असल्यामुळे ओपन सर्किट अॅपरेटसपेक्षां हा प्राणवायूचा सांठा थोडा अधिक काळ वापरतां येतो.

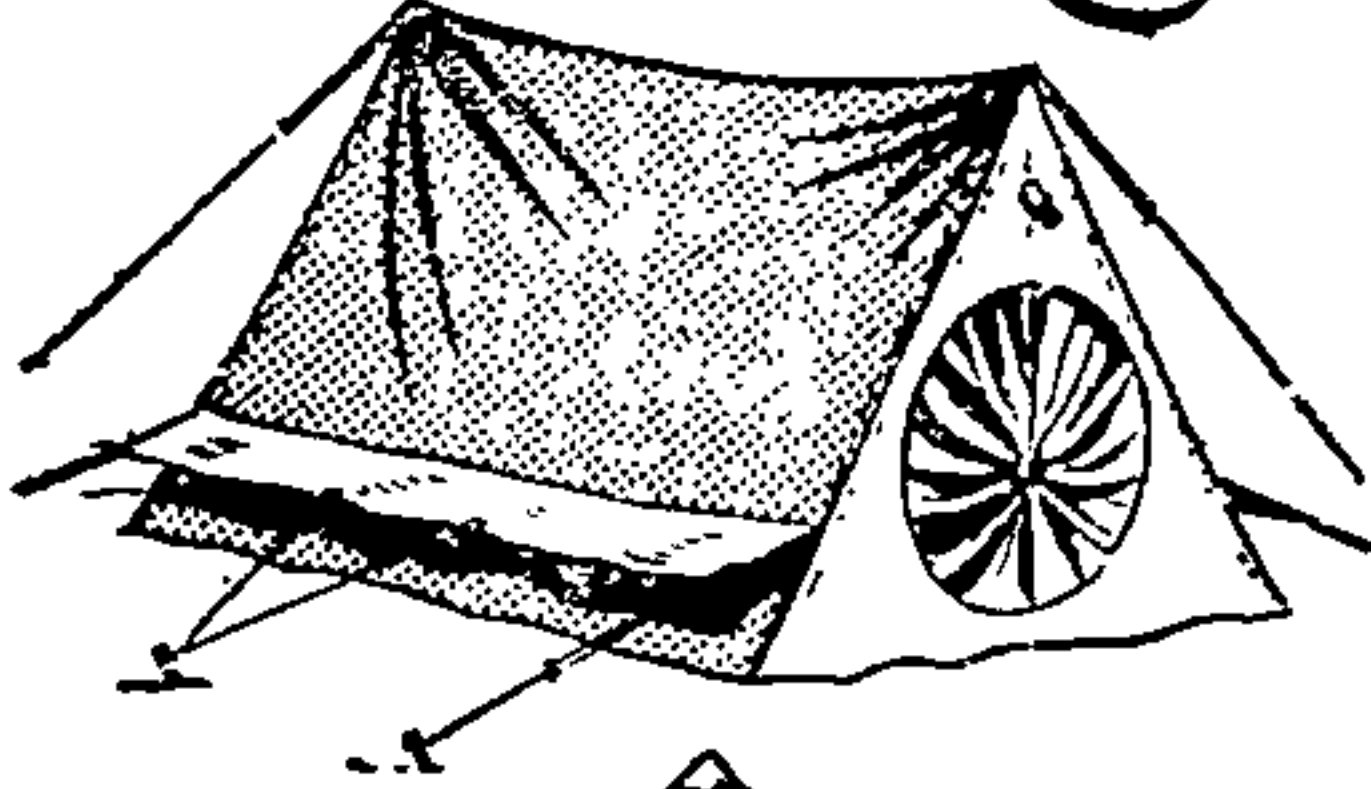
याशिवाय कडक थंडीपासून संरक्षण होण्यासाठीं आम्हांला झोपण्याच्या पिशव्या, गाद्या, स्वयंपाकासाठीं स्टोव्ह, इंधन आणि अन्न हेंहि बरोबर घ्यावं लागलं होतं.

पराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थळप्रत.
अनुक्रम ... ३२५०६... वि: ... २२ प्रवारन
२१

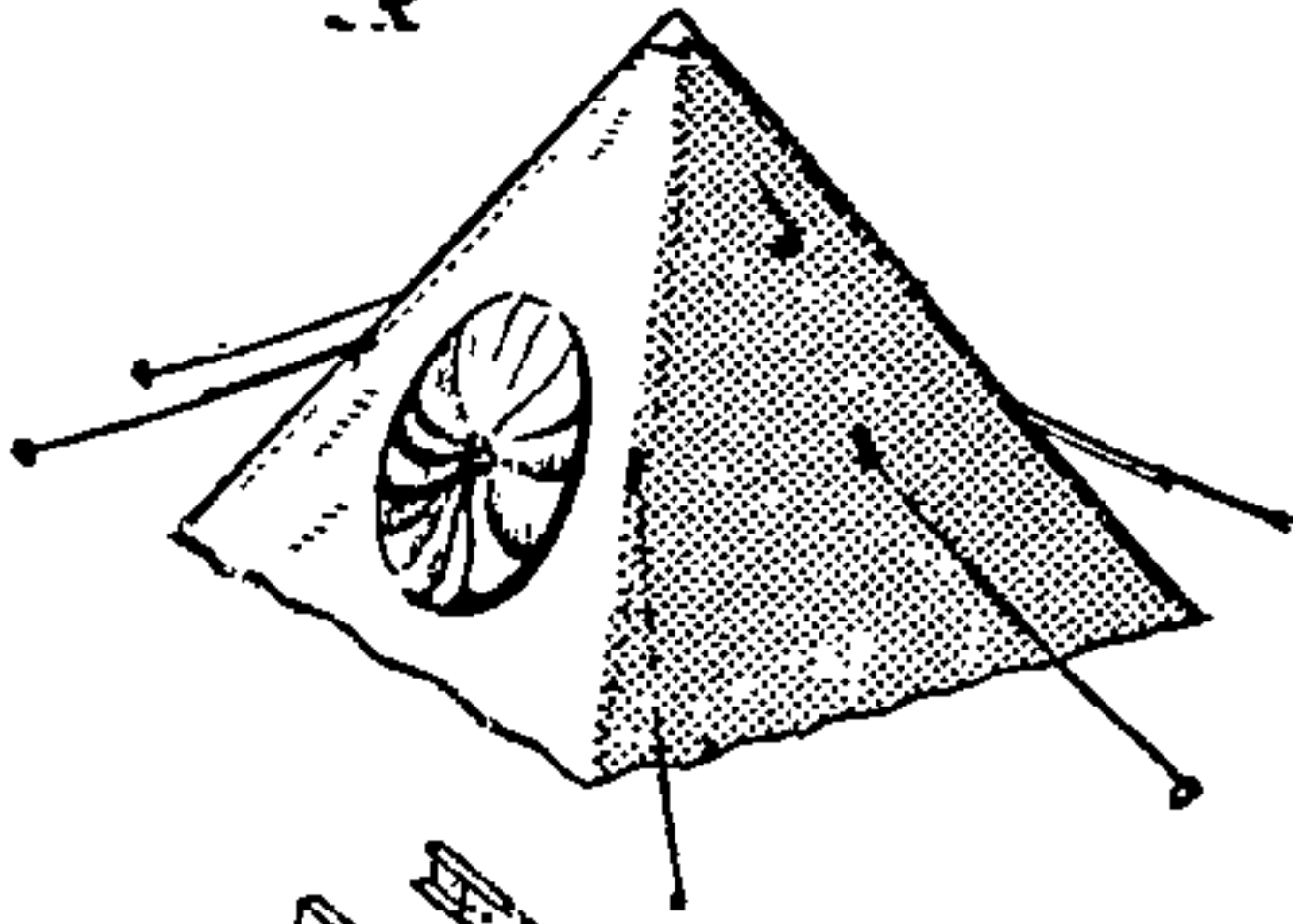
एव्हरेस्ट चढाईसाठी लागणारी साधने

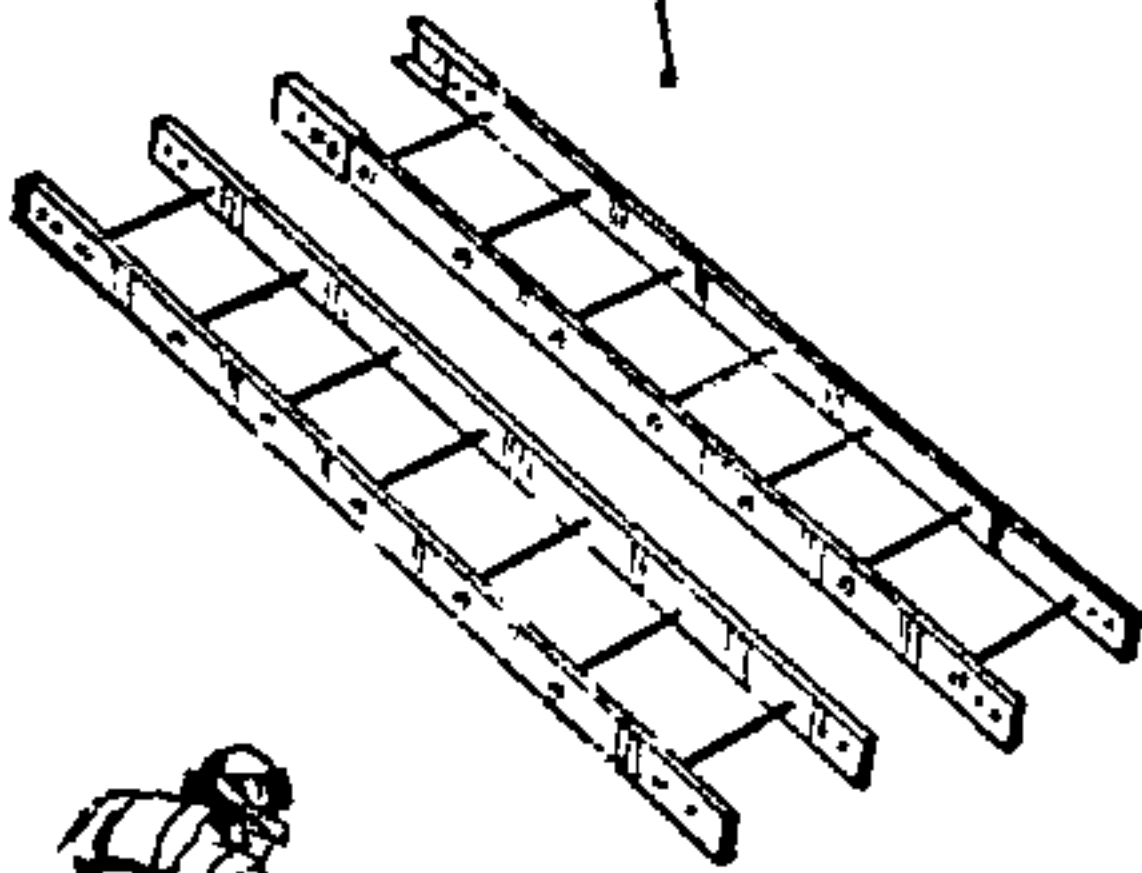
बिनतारी संदेश - या वाँकी-टाँकी सेटचे वजन ५ पाँड आहे. याच्या साहाय्याने दोन मैल-पर्यंतच्या अंतरावर असणाऱ्या शिविरांतील लोकांशी बोलता येते. या मोहिमेवर असे ८ सेट्स घेतलेले होते.

तंबू - (१) स्टँडर्ड 'मीड' तंबू. हिलरी आणि तेनसिंग यांनी असा तंबू क्रमांक ९ च्या छावणीत (२७८५० फूट उंचीवर) वापरला होता.

(२) पिरॅमिड पद्धतीचे हे तंबू ल्होत्सेफेसच्या वरच्या व खालच्या भागांत उपयोगिले गेले. असा एक तंबू दक्षिणखिडीतहि नेण्यांत आला होता.

शिड्या - दोरांच्या शिड्यांबरोबरच याहि शिड्या वापरण्यांत आल्या. त्यांचे वजन सर्व मिळून अवघे ५७ $\frac{1}{2}$ पाँड होते.

दरी ओलांडणे—दरी ओलांडण्याची पद्धत वरील चित्रांत आहे. जर कोणी दरीत पडला तर त्याचे साथीदार त्याला दोरांमुळे वाचवू शकतात.

बर्फातील कुऱ्हाडी — उभ्या बर्फाळ चढणीवर पायऱ्या खोदण्यासाठी आणि वाटेंतील बर्फाचे ढीग फोडण्याठीं यांचा वापर करतात. कुऱ्हाडीची लांबी २' १०" असते.

कॅम्पन्स — बर्फाळ भागांत भक्कम पकड घेण्यासाठी यांची आवश्यकता असते. ते बुटांना जोडतात. स्पाइकची लांबी साधारण दीड इंच असते.

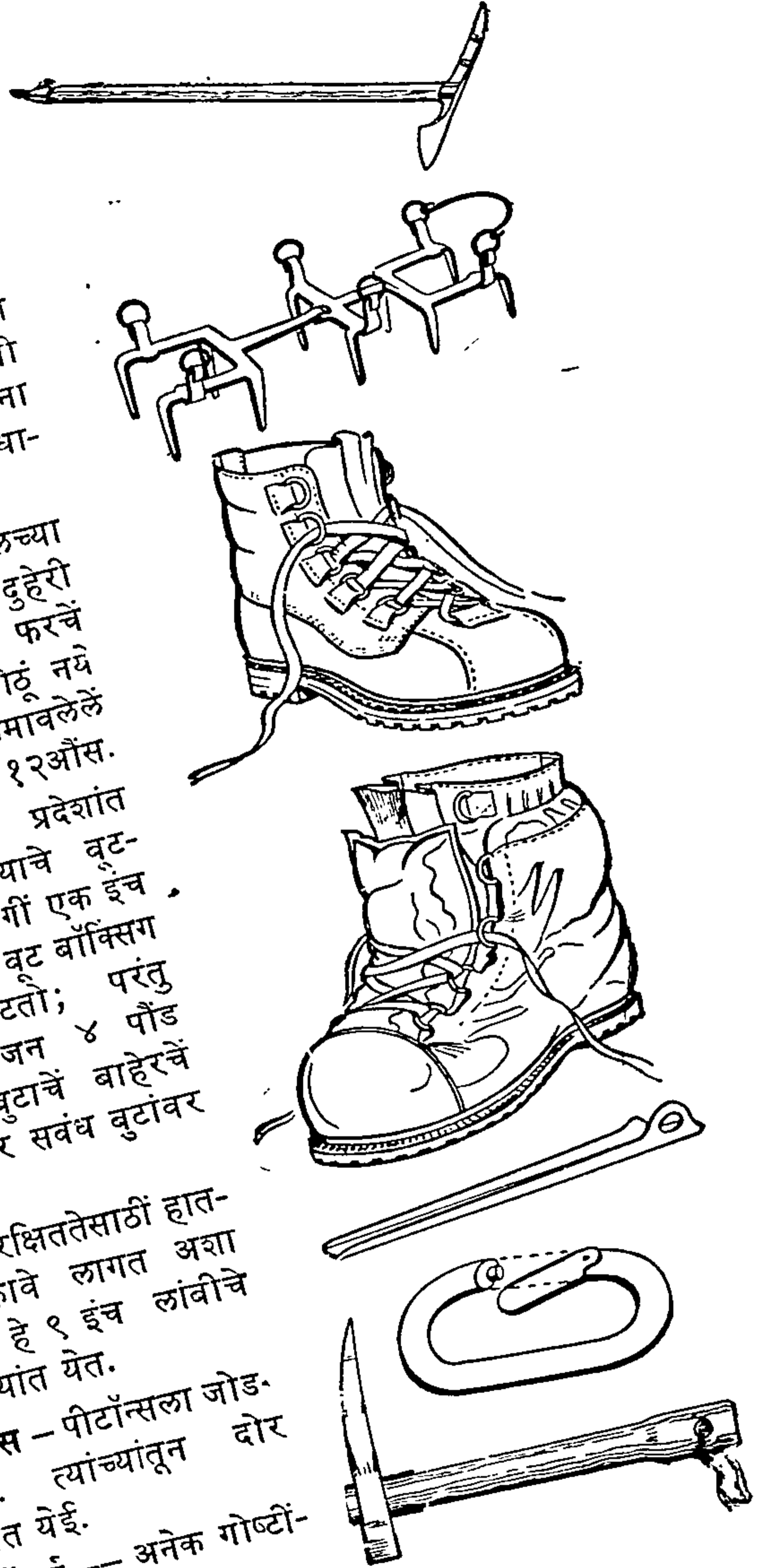
बूट — (१) हे बूट खालच्या चढणीवर वापरतात. कातडें दुहेरी असतें. दोन कातड्यांमध्ये फरचें लाईनिंग असतें. कातडें गोठूं नये म्हणून खास रीतीनें कमावलेलें असतें. बुटाचें वजन ३पौंड १२औंस.

बूट — (२) उंच प्रदेशांत आरौहणासाठीं वापरण्याचे बूट-बूट बंद करण्याच्या जागीं एक इंच जाडीचें पॅडिंग असतें. बूट बॉक्सिंग ग्लोव्हजसारखा वाटतो; परंतु बुटांच्या जोडाचें वजन ४ पौंड ४ औंस भरतें. बुटाचें बाहेरचें जलनिरोधक कव्हर सवंध बुटांवर ओढतां येतें.

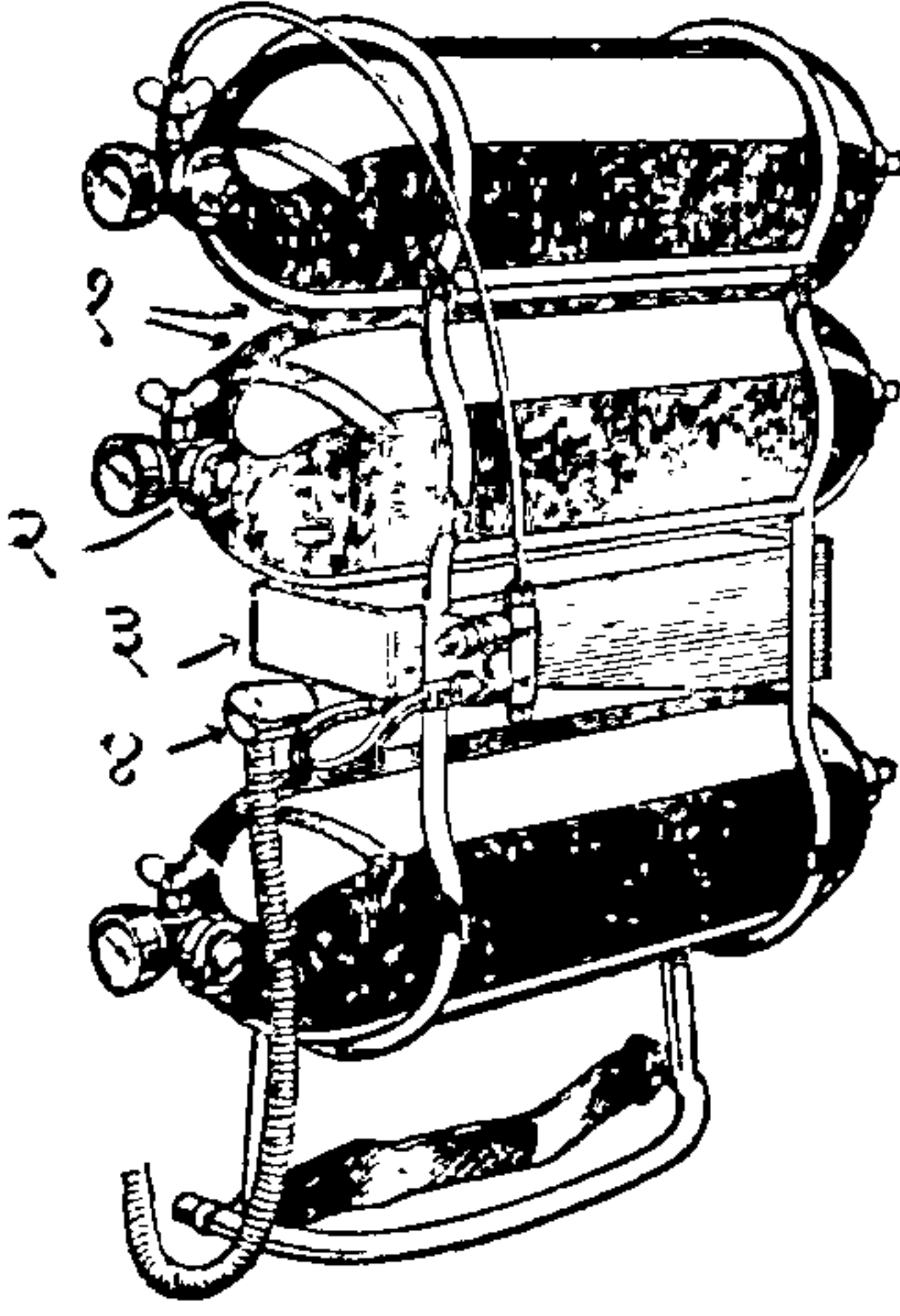
पीटाँन — सुरक्षिततेसाठीं हात-रुळ जेथें ठोकावे लागत अशा बर्फाळ भितींत हे ९ इंच लांबीचे पीटाँन्स ठोकण्यांत येत.

स्नॅप-लिक्स — पीटाँन्सला जोडण्यांत येत. त्यांच्यांतून दोर अडकविण्यांत येई.

आइस हॅमर्स — अनेक गोष्टीं-साठीं उपयोगी पडतें.

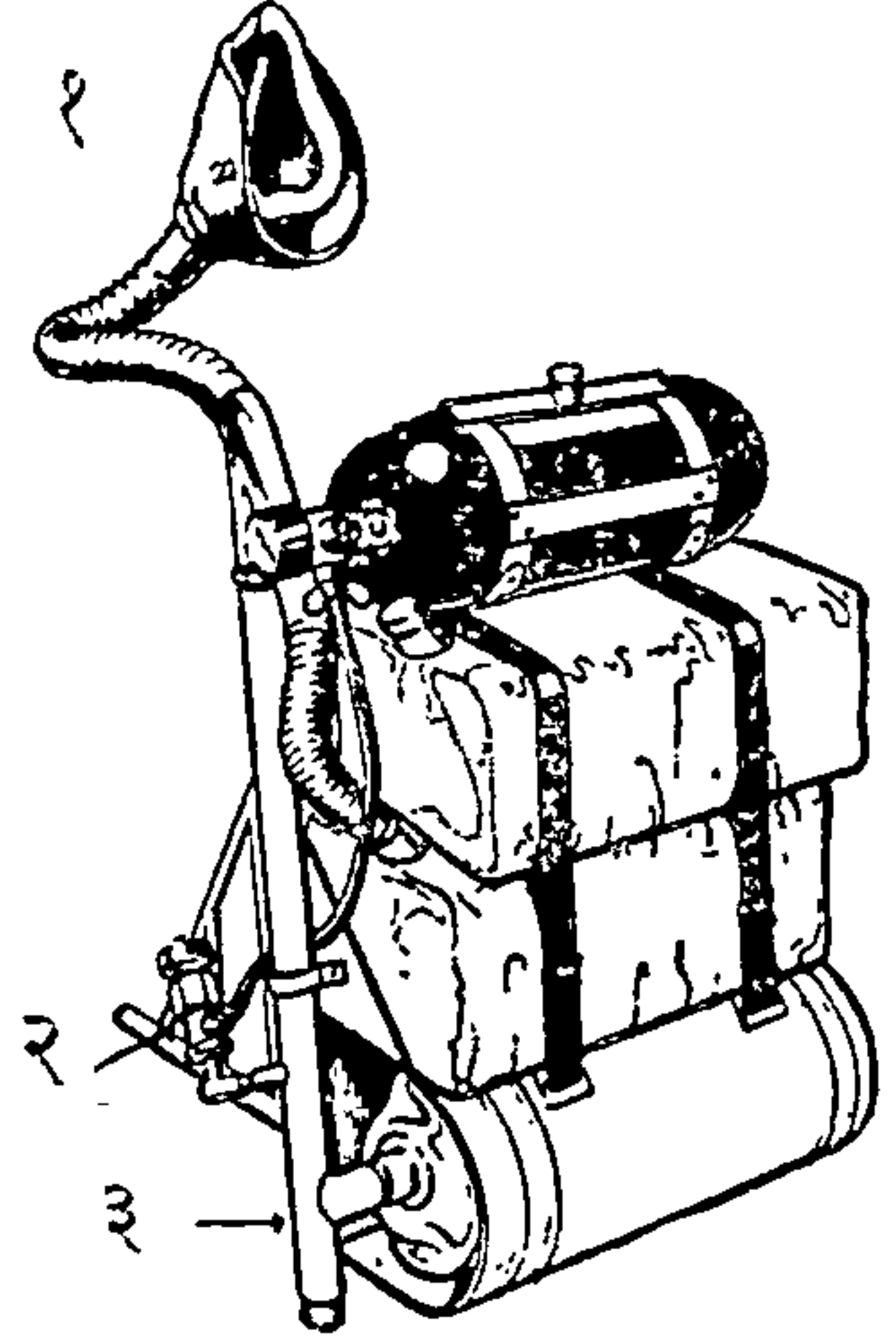

प्राणवायूचीं उपकरणें

खुलें परिपथ यंत्र
(ओपन सर्किट अॅपरेटस)

- १ हलक्या अॅलायच्या नळकांड्या
- २ कमी करण्याचा व्हॉल्व्ह
- ३ एकाँनाँमायझर
- ४ ट्रिप व्हॉल्व्ह

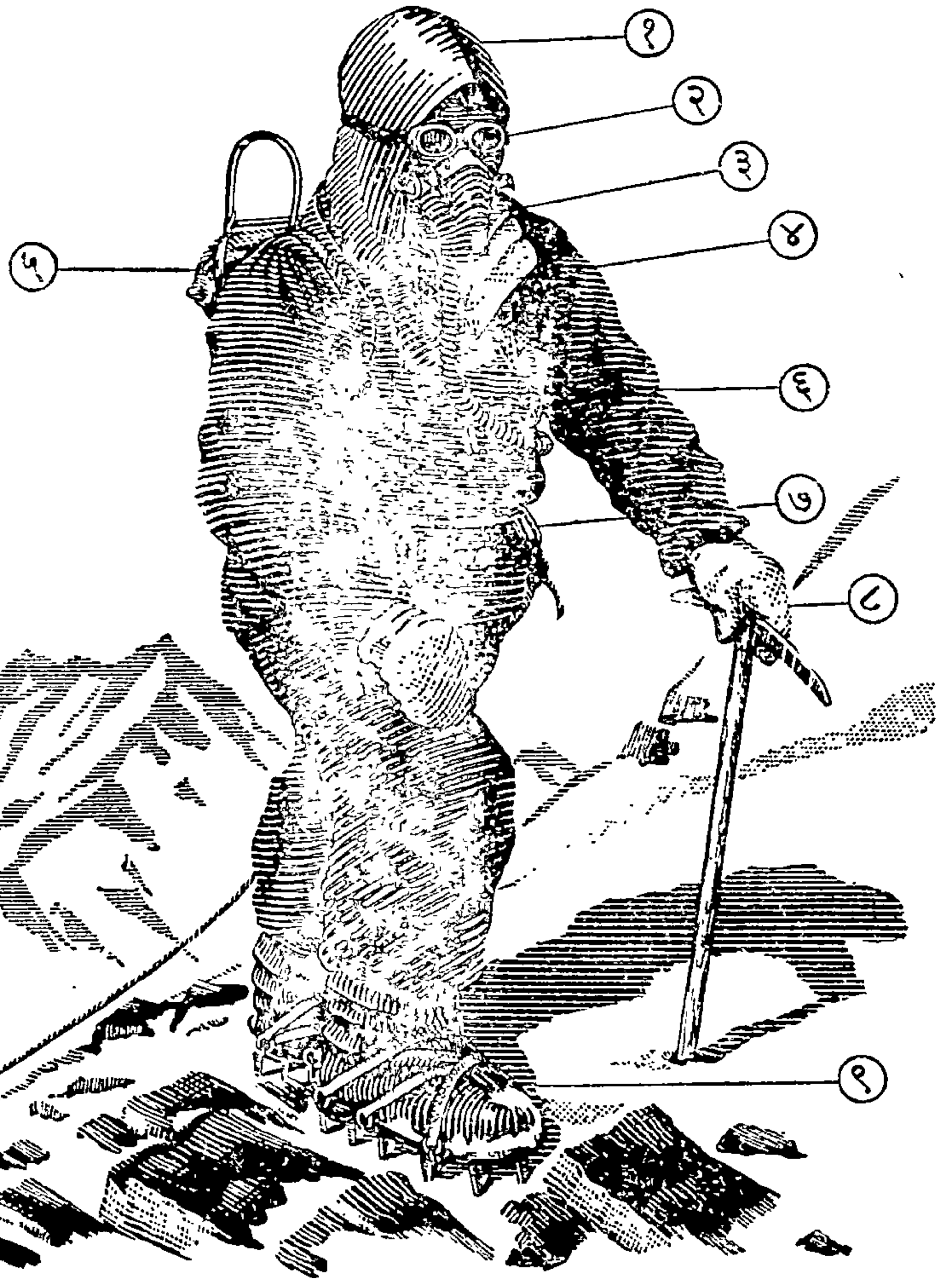
बंद परिपथ यंत्र
(क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटस)

- १ मुखवटा
- २ प्राणवायु पुरविण्याचा व्हॉल्व्ह
- ३ श्वसन पिशवी आणि कंटेनर

समोरच्या पानावरील चित्र पहा. एव्हरेस्टच्या उंच चढणीवर जाण्यासाठी आवश्यक ती सर्व साधनसामग्री घेऊन व खास वेष चढवून तयार झालेला गिर्यारोहक कसा दिसतो तें त्या चित्रावरून कळेल. पाठीवरून वाहून नेलेला प्राणवायु आणि इतर साधनें यांचें वजन अंदाजे ६१ पौंड भरतें. सरासरीनें तें ४० पौंड असतें.

नवव्या क्रमांकाच्या छावणींतून एडमंड हिलरी नित्राला तेव्हां त्यानें असा वेष केला होता. या कपड्यांखालीं आणि उपकरणांखालीं आंखूड हातांचा लोंकरी स्वेटर, लांब हातांचा शेटलॅंड पुलओव्हर, लोंकरी टार्टन शर्ट, आंखूड अंडरपॅट, तीवर लांब लोंकरी अंडरपॅट, लोंकरी मोज्यांच्या दोन जोड्या, त्यावर सूट इ. कपडेही घातलेले होते.

एव्हरेस्टरवर जाण्यास सुसज्ज

१ वातनिरोधक शिरस्त्राण. २ हिमचश्मे. ३ प्राणवायूचा मुखवटा. ४ जाकिट आणि त्याखाली वातनिरोधक जाकिट. ५ हलक्या धातूच्या फ्रेमवरील प्राणवायूची नळकांडी. ६ वातनिरोधक जाकिट. त्याला पुढच्या बाजूला मोठा खिसा. त्यांत कॅमेरा, जादा मोजे वगैरे गोष्टी ठेवतां याव्यात. ७ कमरेभोंवतीं सहा वेढे गुंडाळलेली नायलॉनची पट्टी व त्याला असलेली कडी (स्नॅपॉलक्स) पुढच्या गिर्यारोहकाशीं याच कडींत बांधलेल्या दोरानें बांधलेलें असतें. ८ मोज्यांच्या तीन जोड्या-रेशमी, लोंकरी व वातनिरोधक. ९ क्रॅम्पन्स जोडलेले उंच प्रदेशांत वापरावयाचे बूट.

ही सर्व जुळवाजुळव करीत असतांनाच प्रत्यक्ष गिर्यारोहणाचाहि आम्हांला विचार करायचा होता. नेपाळमधून जायला किती अवधि लागेल, प्रत्यक्ष एव्हरेस्टवर किती काळ वास्तव्य करायचं, सामान वाहून नेण्याच्या आणि चढाईच्या कामाची वांटणी कशी करायची या प्रश्नांचा विचार लंडनमध्येच उरकायला पाहिजे होता. तरच जें काय हवं तें पाहिजे तितकं आम्हांला घेतां आलं असतं.

काळाची चाल कल्पनेपेक्षांहि द्रुत झाली. दिवस भराभर उलटले. आणि फेब्रुवारी १९५३ मध्ये सारी सिद्धता पूर्ण झाली. आम्ही सगळे लंडनमध्ये जमा झालों. सामानाची वांधावांध केली. एकूण ७ $\frac{1}{2}$ टन वजनाचे ४७३ नग बांधले गेले.

केवळ तयारीसाठीं परमावधीचे कष्ट घेतल्यानंतर अखेरीस एव्हरेस्टच्या दिशेनं आमच्या वाटचालीला आरंभ झाला.

॥ ३ ॥

नेपाळमध्ये—

आमच्या मोहिमेंतल्या बहुतेक जणांनीं मुंबईपर्यंतचा प्रवास जलमार्गानं पूर्ण केला. भारतांत येऊन पोचल्यावर प्रथम रेल्वेनं, नंतर मोटारनं आणि अखेरीस पायीं प्रवास करून ते खाटमांडूला येऊन पोचले. बाकीचे न्यूझीलंडमधले एडमंड हिलरी वगैरे विमानानं थेट खाटमांडूंत येऊन उतरले. मार्चच्या पहिल्या आठवड्यांत आम्हीं सगळे तिथं जमा झालों.

भारतांत कलकत्याला ' हिमालयन्-क्लब ' या नांवाचं एक मंडळ आहे. हिमालयावर स्वारी करूं पाहणाऱ्या लोकांना ते मदत करतात आणि सल्लाहि देतात. " आमच्या मोहिमेसाठीं वीस झक्क शेर्पांची निवड करून ठेवा ", असं आम्हीं त्यांना कळवलं होतं. ते वीसजण आमची साधनसामग्री उंच पर्वतावर वाहून नेणार होते. प्रत्यक्ष शिखरावर चढाई करावयाच्या वेळीं मी त्यांच्यांतल्या सहा उत्कृष्ट लोकांची निवड करून घेणार होतो.

हे शेर्पा म्हणजे मूळचे तिबेटांतले रहिवासी. आतां ते नेपाळच्या पूर्वेकडील सोला खुंबु नांवाच्या डोंगराळ भागांत वास्तव्य करून असतात. त्यांच्यांतल्या कित्येकांनीं तर नेपाळलाहि रामराम ठोकला आहे. ते आतां भारतांतल्या पश्चिम बंगालमध्ये दार्जिलिंग इथं स्थायिक झाले आहेत. त्यांच्यापैकीं बहुतेकांचं उदरनिर्वाहाचं साधन एक-हिमालयांत भटकायला येणाऱ्या परदेशी मुशाफिरांचं सामान वाहून न्यायचं-हमाली करायची !

शेर्पा दिसायला किंचित् बुटके असतात. पण हे छोटे छोटे लोक आहेत. मात्र चांगले धट्टेकट्टे, बळकट हाडाचे, आनंदी, धाडसी,

धीराचे ! पर्वतावर त्यांच्यासारखे सोबती नाहीत ! मोठे गोड साथीदार ! त्यांचं काम कोणतं ? पहिलं काम म्हणजे सगळीं साधनं, साहित्य वाहून न्यायची याशिवाय स्वयंपाकदेखील तेच करतात; आणि जें काय पडेल तें काम करायला त्यांची तयारी असते. सरावानं आणि अनुभवानं त्यांच्यांतले कित्येकजण उत्कृष्ट गिर्यारोहक झाले आहेत. उंच आणि विकट पर्वतावर चढाई करण्याचा पराक्रम करणाऱ्या शेर्पांला हिमालयन्-क्लबकडून 'व्याघ्रपदक' (Tiger) हें सन्मानदर्शक पदक देण्यांत येतं.

मार्चच्या सुरवातीलाच आमचे शेर्पा खाटमांडूंत येऊन दाखल झाले होते. शेर्पा तेनसिंग त्यांच्यांत होताच. तो आमचा 'सरदार' म्हणून काम बघणार होता. तो एव्हरेस्टवर यावेळीं सहाव्यांदा जात होता. हिमालयाच्या अनेक शिखरांवर तो आजपर्यंत मोहिमा करून आलेला होता.

१९५२ सालीं स्विस तुकडीबरोबर तो एव्हरेस्टवर गेला होता. तिथून आल्यानंतर त्याची प्रकृति नादुरुस्त झाली होती. त्याला बरं वाटत नाही, असं मला समजलं होतं. पण खाटमांडूंत तो मला भेटला त्या वेळीं तो बिलकुल ठीक होता. झक्क होती त्याची प्रकृति. थोड्याच काळांत आमची दाट दोस्ती जमली. आमच्या मोहिमेंत तेनसिंगच्या अनुभवांचा आणि नैपुण्याचा आम्हांला खूप उपयोग झाला. बाकीचे शेर्पा आधींच आमच्या परिचयाचे झाले होते. थोंडुप आमचा स्वयंपाकी; दा तेनसिंग, आन्तुलु, 'व्याघ्रपदक' मिळालेला आंग नामग्याल, स्विस तुकडीबरोबर खूप उंच गेलेला दा नामग्याल ! त्या शेर्पांपैकी कांहींजण मात्र एवढे कोवळे होते कीं, एव्हरेस्टवर येण्याची त्यांची ही पहिलीच पाळी होती.

शेर्पांचं कर्तृत्व आणि त्यांची इच्छा यावर आमचं बरंचसं यशा-पयश अवलंबून असल्यामुळे आमचं आणि त्यांचं संघटन अधिक होणं अगत्याचं होतं; कारण वेळप्रसंगीं गचाळ हवा, कडक थंडी, भीषण संकटें नि धोके यांत राबणार होते ते ! पण आमचं सुदैव असं कीं, संबंध प्रवासांत ते सारे आमच्याशीं अगदीं एकनिष्ठ राहिले !

१० मार्चला आमची निघण्याची तयारी पूर्ण झाली. चार्लस वायलीनं ३५० वर हमाल सामान हलविण्यासाठी जमा केले होते. १७ मार्चला आमचं सामान पुढे पोंचणार होतं. आमचा पहिला मुक्काम थ्यांगबोच इथं व्हायचा होता.

मोहिमेचा खजिनदार मी स्वतः होतो. हमालांचा पगार द्यायचा, लागेल तसा इतर खर्च करायचा, आवश्यक वाटल्यास नवीन कांहीं खरेदी करायची, असें सगळे दामाजीचे व्यवहार मला बघायचे होते. बरं, सगळा पैसा आमच्याबरोबर यायचा होता तो बहुतेक नाण्यांच्या रूपांतच होता. त्यामुळे तें एक जबर ओझं झालं होतं. हा पैसा ज्या पेट्यांतून भरला होता त्या वाहून न्यायला १२ हमाल लागले !

आमची तुकडी मोठी असल्यानं आम्हीं आमची दोन टोळ्यांत विभागणी केली. पहिली टोळी गेल्यानंतर चोवीस तासांनी दुसरी टोळी हलायची !

हमालांची रांग हलू लागली तेव्हां हवा कशी सुरेख पडली होती ! आमचा उत्साह उतू जात होता. प्रत्यक्ष एव्हरेस्टवर चढाई करण्यासाठी आमच्या यात्रेला सुरुवात झाली.

+ + +

वनश्रीनं विनटलेल्या नेपाळच्या नयनरम्य प्रदेशांतली वाटचाल उल्हास द्विगुणित करणारी होती. आम्हीं अगदीं संथपणें प्रवास करीत होतो; कारण आमचे हमाल आणि त्यांच्या डोक्याखांद्यां-वरचीं जडजड ओझीं ! उंच उंच जायला लागावं तसतशी हवा विरळ होत जाते; तिथं श्वसनक्रिया कशी करावी याचा आम्हांला सराव करायचा होता; ती गोष्ट अंगवळणीं पडायची होती हेंहि आमच्या हळू प्रवासचं कारण होतं.

पूर्वेच्या रोखानं आम्हीं निघालों होतो. हिमालयाच्या उतरणी-वरून वेगानं सपाटीकडे धांव घेणाऱ्या मोठाल्या नद्या आणि ओढे यांच्यावरून उड्या मारीत आमचा रस्ता आगेकूच करीत होता. अगदीं तकलादु भासणाऱ्या पुलांच्या मदतीनं आम्हीं ते वेगवान्

लांकडी ओंडक्यांचा पूल

प्रवाह ओलांडीत होतो. रोज आम्हांला खूप खोल दऱ्यांतून उतरावे लागे, तसेच मोठमोठे चढ, मोठमोठीं टेकाडं हि चढून जावीं लागत. खालीं-वर, वर-खालीं असा सारखा चढउतारांचा मार्ग होता.

पण आम्हांला उत्साह वाटायचा — कारण तो मुलूख मोठा गंमतीचा — निसर्गाचा त्यावर वरदहस्त ! खोपटांच्या ठिपक्यांच्या रांगा तिथं मोठ्या खुलून दिसत. त्या छपरांखालीं वाढणारे, वावरणारे देह तिथल्या सुपीक जमिनीवर शेतकरी म्हणून राबत — श्रमत. हीं माणसं हातानंच शेतं नांगरीत — पण काळजीपूर्वक, धिम्मपणानं ! आम्हीं तीं सुंदर दृश्यं नजरेनं टिपलीं — डोळ्यांत सांठवून ठेवलीं. नऊ हजार फूट उंचीवरच्या त्या डोंगरावर बटाट्यांची लागवड केली जात होती. झाडांच्या फांद्यांतून कडवा नीट वाळवण्यासाठीं ठेवलेला आढळला.

माणसांचीं तीं छोटीं छोटीं घरटीं दगडांनीं रचलेलीं होतीं. त्यांचीं छपरं कुठं शाकारलेलीं दिसत, तर कुठें तीं दगडांचींच असत; कांहीं ठिकाणीं तर तीं लांकडी फळकुटांनीं तयार केलेलीं होतीं, आणि थंडींतल्या जोरदार वाऱ्यांनीं तीं उडून जाऊं नयेत म्हणून त्यांवर जड जड धोंडे मांडलेले असत.

या ऊबदार आणि सूर्यप्रकाशानं माखलेल्या भूमींतून आम्हीं दृष्टिक्षेप केला तेव्हां दूर दूर अंतरावर दिसणारे ते हिमाच्छादित पर्वत आम्हांला मायावी वाटले. पण जसजसे आम्हीं पुढें पुढें गेलों, तसतशीं त्यांचीं शिखरं आम्हांला स्वच्छ दिसायला लागलीं; प्रथम प्रथम खोटीं वाटलेलीं तीं शिखरं आतां खरंच सुरेख दिसत होती. एक आठवडाभर आमची अशीच पायपीट चालली होती. अखेर एव्हरेस्टनं आम्हांला आपलं तोंड पहिल्यांदा दाखवलं. एव्हरेस्टच्या पुढें असणाऱ्या पर्वतांच्या रांगांमुळें त्याच्या उतरणी झांकल्या गेल्या होत्या. पण एव्हरेस्टचं दर्शन अंगावर शिरशिरी फुलवणारं ठरलं. तें दृश्य स्फूर्तिदायक, रोमांचित करणारं होतं.

दीर्घ दिवसांच्या या रेंगाळत्या प्रवासांत आम्ही सर्वजण एकमेकांच्या अधिक निकट आलों. परस्परांना चांगले ओळखायला लागलों. दिवसअखेरीस गप्पागोष्टी करायला आम्हांला भरपूर उसंत मिळायची. पर्वतावर आपल्याला कोणकोणत्या गनिमांशीं मुकाबला करावा लागणार आहे, याविषयींच प्रामुख्यानं आमचीं बोलणीं चालत.

तुकडींतले आम्ही सर्वजण आतां एकत्र रहायला लागलों होतो. आनंदानं एकमेकांच्या खांद्याला खांदे घाशीत होतो. भविष्यकाळच्या दृष्टीनं ही मोठी चांगली निशाणी होती. शेर्पांबरोबरहि आमची दोस्ती वाढत होती. प्रवासाचे नऊ दिवस सरले आणि आम्हीं शेर्पांच्या भूमींत—सोला खुंबूंत—पाऊल टकवले.

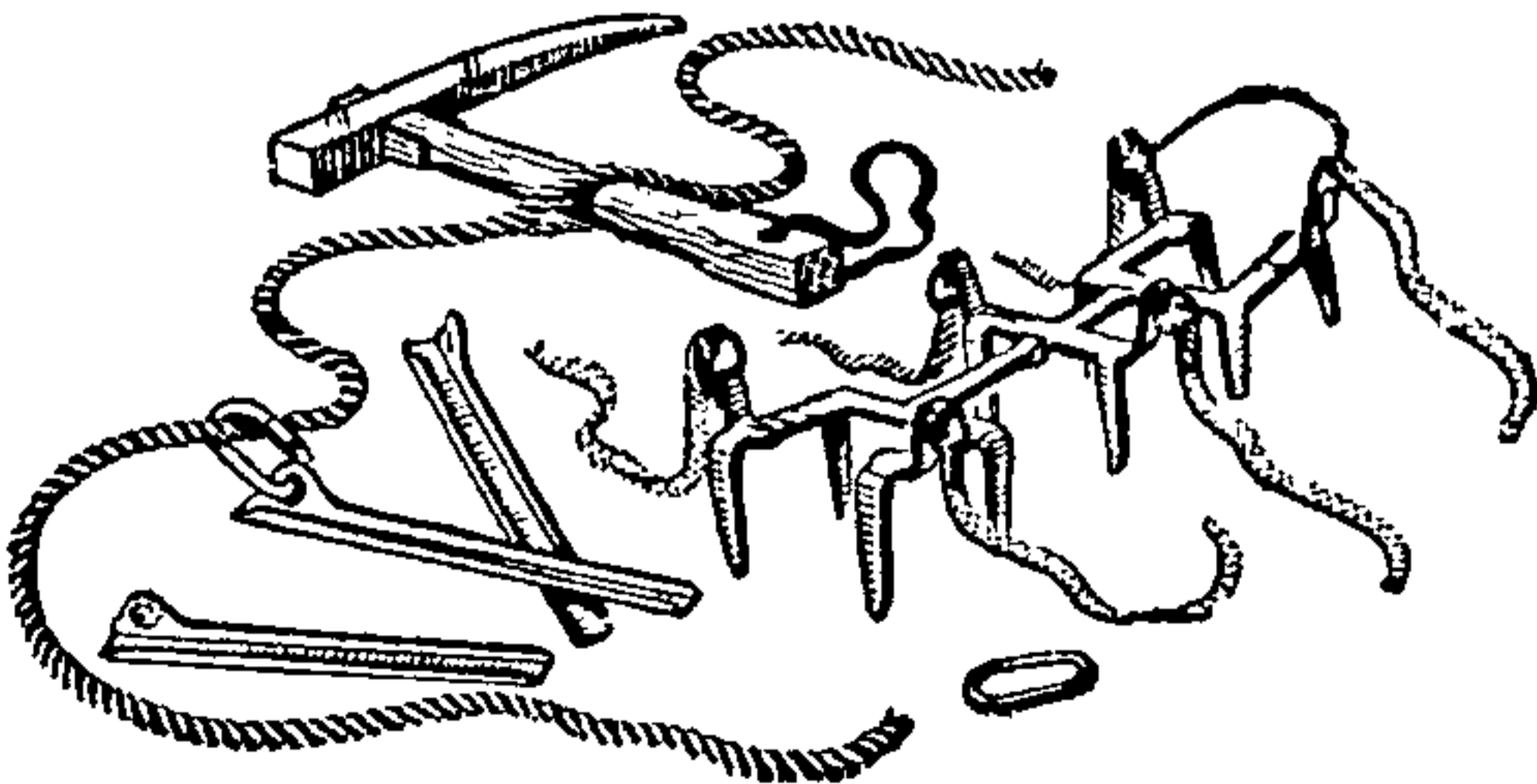
इकडचा भाग कांहीं वेगळ्याच धर्तीचा! सारा पहाडी मुख

शेतीबीती यथा तथाच. झोपड्यादेखील एकमेकांपासून दूरदूर अंतरावर.

मुलुखासारखीं इकडचीं माणसंहि आगळींच ! आनंदी, हंसत-मुख, सपाट चेहरे, उतरत्या पापण्यांचे वारके, पिचके डोळे, भडक रंगाचे जाड जाड कपडे वापरणारे लोक !

प्रवास करीत असतांना रोज आम्हीं प्राणवायूचे मुखवटे घालण्याचा सराव करीत होतो. जेव्हां वेळ येईल—म्हणजे—उंच प्रदेशांत गेल्यावर हवा विरळ होत जाईल—तेव्हां या मुखवट्यांच्या मदतीनं त्या नैसर्गिक आपत्तीवर मात कशी करावी, या मानवनिर्मित यंत्रांवर कसं विसंबावं, याची तयारी चालली होती. ते मुखवटे वापरणं आम्हांला सोयीचं वाटायला लागलं. ते घालून बेलाशक झोपीं जावं असा विश्वास वाटायला लागला.

दिवसामागून दिवस संधपणानें चालते झाले. शेवटीं आम्हीं एका मोठ्या वळणावर येऊन ठेपलों. १२,००० फूट उंचीची एक भल्यामोठ्या पर्वतांची रांग ओलांडली आणि दूधकोशीच्या खोऱ्यांत जाणारी उताराची वाट धरली. आमच्या जवळच्या साहित्यानं एक पूल टाकून ती नदी आम्हीं पार केली. आतां पहिल्या प्रथम आमचा मोहरा उत्तरेकडे वळला होता. ५००० फुटांची एक उतरण उतरल्यानंतर आमच्या समोरच्या मार्गांत मोठमोठ्या चढउतारांची रांगच्या रांग लागली होती. दूधकोशीच्या बाजूबाजूनं आम्हीं थेट आमच्या ईप्सिताकडे, एव्हरेस्टकडे चाल करून निघालों होतो.

॥ ४ ॥

तयारी

दूधकोशी दरींतली लांबलचक चढण आम्हीं संपवली. आमची ही पायपीट थ्यांगबोचला आटपली. तिथं बौद्धांचा एक मठ आहे. इथल्या धर्ममंदिरांतले धर्मगुरु (भिक्षु) गौतम बुद्धाची पूजाअर्चा करतात. पूर्वेकडच्या लक्षावधि लोकांचा तो धर्म आहे. मीं वर सांगितलेला मठ समुद्रसपाटीपासून चांगला १३००० फूट उंचीवर आहे. मठाचा आसपास ही एक सुरम्य भूमि आहे. तिच्या सर्व बाजू मनोऱ्याप्रमाणे दिसणाऱ्या उंच उंच शिखरांनीं वेढलेल्या आहेत. तीन दिवस आम्हीं तिथं मुक्काम ठोकला होता. पुढचे तीन आठवडे आम्हांला गिर्यारोहणाच्या शिक्षणांत घालवायचे होते. त्याची तयारी करण्यासाठीं आम्हीं या तीन मोकळ्या दिवसांतील विसांव्याचा उपयोग केला.

आमच्याबरोबर आणलेलं सगळं सामान आम्हीं एकत्र केलं. ओझीं वाहन आणणाऱ्या हमालांचे नीट हिशेब केले, आणि त्यांच्या हमालीचे सगळे पैसे चुकते केले. आमचा निरोप घेऊन ती हमाल मंडळी घरोघर परत गेली. पर्वतावर वावरतांना वापरण्यासाठीं तयार केलेले आमचे खास वेष आम्हीं बाहेर काढले. प्रत्येकाला तो वेष मिळण्याची व्यवस्था केली. अगदीं पहिल्यांदाच आम्हीं आमचे तंबू सज्ज केले, आमच्याजवळ निरनिराळ्या आकारांचे व आकारमानांचे, विविध रंगांचे वीस एक तंबू होते.

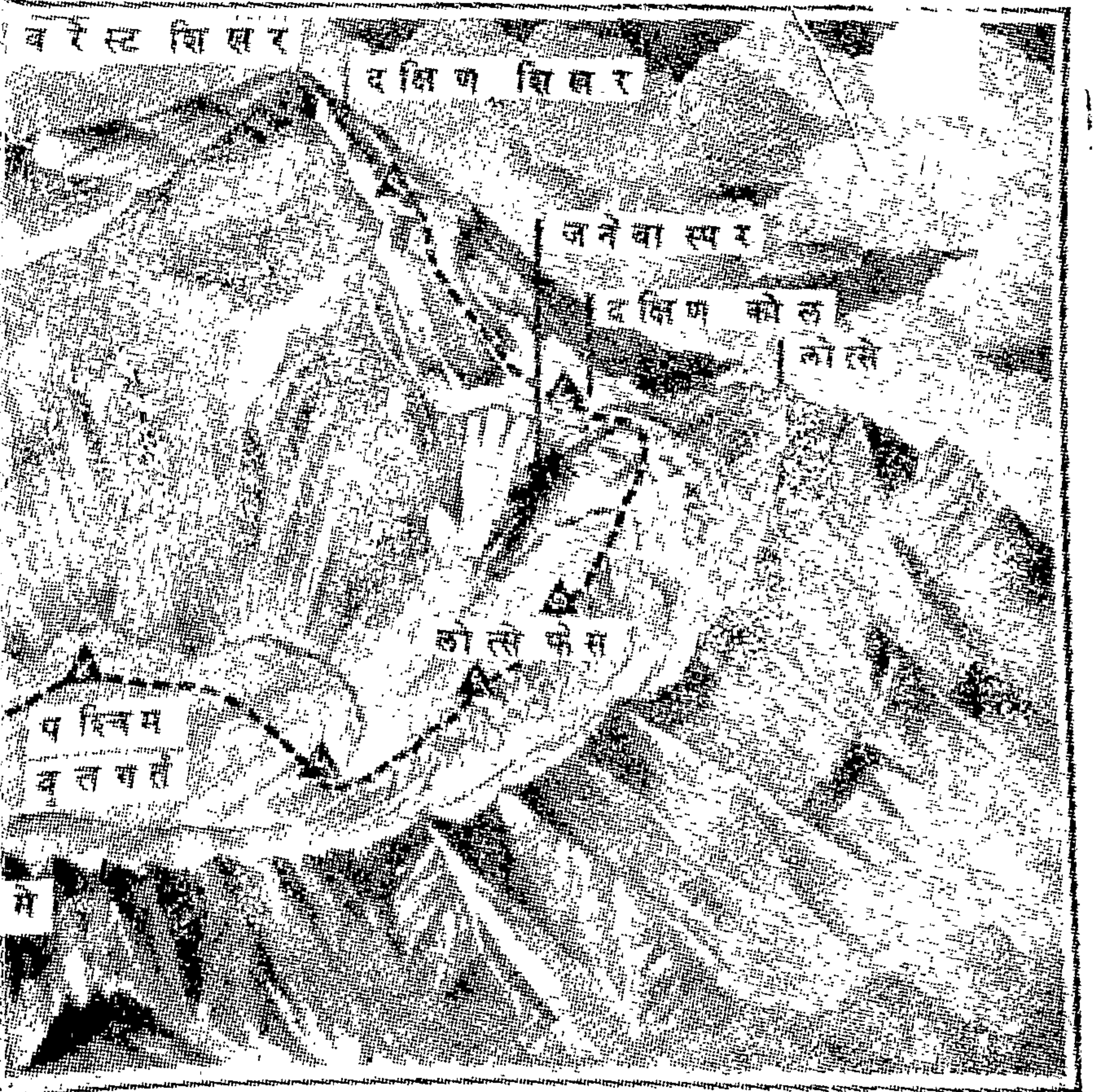
प्रत्यक्ष शिक्षणाचा श्रीगणेशा करण्यापूर्वीं हि या तळ-शिविरावर आम्हांला अनेक कामं उरकायचीं होतीं. प्राणवायूच्या यंत्रांचा वापर कसा करायचा ? बिनतारी संदेशवाहक यंत्राच्या मदतीनं

एव्हरेस्ट शिखराकड

शिविराच्या जागा

हें चित्र योग्य प्रमाणांत काढलेलें नसलें तरी त्यावरून एव्हरेस्टवरील निरनिराळ्या ठिकाणांचीं अंतरें व उंची समजू शकते. उदाहरणार्थ छावणी क्र. ३ व क्र. ५ यांच्यातील जमिनीवरील अंतर साधारण अडीच मैल आहे. तळ शिविर (क्र. १) आणि शिखर यांच्यातील अंतर सुमारें ९ मैल आहे.

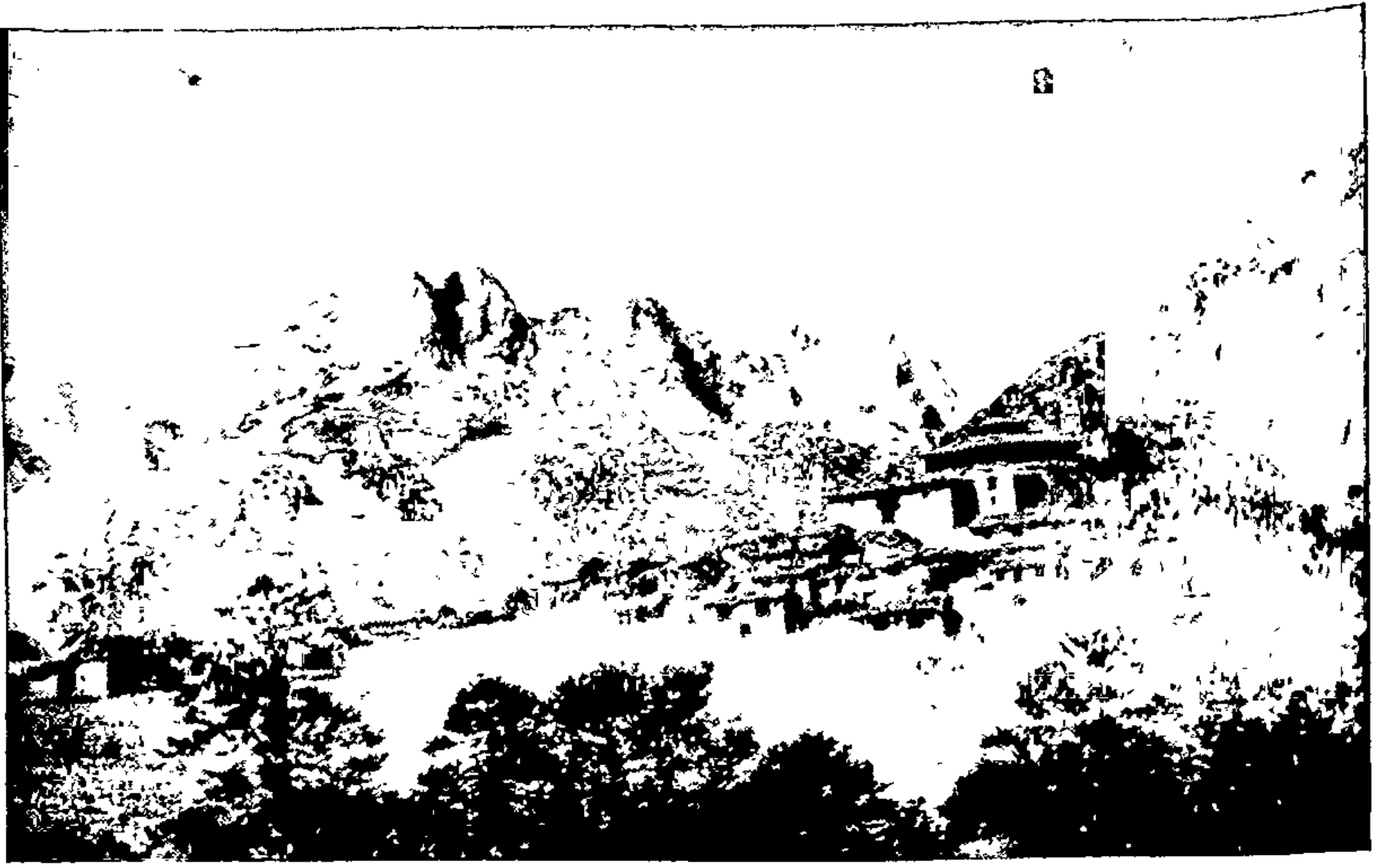

जाणारा मार्ग

दाखविणारें एव्हरेस्टचें चित्र

खाली दिलेल्या उंचीवर छावण्या उभारण्यांत आल्या होत्या -

- (१) १७,९०० फूट; (२) १९४०० फूट; (३) २०,२०० फूट.
- (४) २१,२०० फूट; (५) २२००० फूट; (६) २३,००० फूट;
- (७) २४,००० फूट; (८) २६,००० फूट; (९) २७,९०० फूट. दक्षिण शिखराची उंची २८,७०० फूट आहे.

थ्यांगबोचमधील मठांच्या इमारती

संदेश पाठवायचे कसे अन् मिळवायचे कसे ? स्टोव्ह कसा वापरायचा ? या गोष्टींचा आम्हां सगळ्यांना सराव करायचा होता. आमच्यापैकी ज्यांना त्यांतली विशेष माहिती होती त्यांच्याभोंवतीं आम्हीं दररोज गटागटानं कोंडाळं करून बसायचें आणि त्यांच्या ज्ञानाचा स्वतःला कांहीं फायदा करून घेतां येतो कां तें बघायचें !

वीस एप्रिल उजाडायला अद्यापि तीन वार अवकाश होता. तोंपर्यंत आमचं शिक्षण पूर्ण करायचं होतं. हळूहळू चढायला लागलं कीं, तिथलं हवामान शरीराला मानवावं, यासाठीं अभ्यासाची जरूरी होती. आम्हीं बरोबर आणलेल्या साधनसामग्रींतील प्रत्येक वस्तु नीट तपासून, तिची परीक्षा करून, तिचा उपयोग कसा करायचा हें बघून, विशेषतः तीं प्राणवायूंचीं साधनं कशीं वापरायचीं, हें नीट समजावून घ्यायचं होतं. थ्यांगबोच ते एव्हरेस्ट

यांच्या दरम्यान आम्ही हें शिक्षण वेणार होतों. आमच्या हातीं असलेल्या त्या तीन आठवड्यांच्या अवधीचे आम्ही सोयीसाठीं दोन भाग पाडले होते. प्रत्येक हप्ता आठ आठ दिवसांचा आणि दोन हप्त्यांत चार दिवसांची विश्रांती.

इथं आम्ही आमच्या पथकाच्या तीन तुकड्या केल्या. पहिल्या तुकडीचा प्रमुख होता चार्ल्स इव्हॉन्स. त्याच्या तुकडीनं २९ मार्चला कूच केलं. एडमंड हिलरी आणि मी उरलेल्या दोन तुकड्यांचं नेतृत्व संभाळणार होतों. इव्हॉन्सची तुकडी हलल्यानंतर एकदोन दिवसांत आम्हीही निघालों. सहा एप्रिलला आमच्या शिक्षणांतला पहिला भाग संपायचा होता. आपण भरभर उंच चढायला लागलों कीं, भारी थकवा येतो. तो न यावा म्हणून वरची हवा अंगवळणी पडायला पाहिजे होती. बदलत्या वातावरणाशीं जमवून कसं घ्यायचं, हें जमवायला आमच्या देहांना संधि द्यायची होती. तें साधलं असतं तरच आम्हीं एव्हरेस्टवर चढाई करायला पक्के तयार झालों असं म्हणतां आलं असतं. हवेंतला प्राणवायु आटत आटत कमी व्हायला लागला तरीदेखील आपलं चलनवलन नेहमीं-सारखं चालूं राहिलं पाहिजे, अशी संवय आम्हांला जडवायची होती. हें सगळं शिक्षण हलकें हलकें द्यायचं होतं.

माझी तुकडी घेऊन मी प्रथम दिग्बोचकडे मोर्चा वळवला. मग तिथून उत्तरेकडे जाऊन एव्हरेस्टनजीकचा नुप्त्से पर्वत गांठला. तिथें पांच दिवस खरोखरच विलक्षण गेले. सरावासाठीं आम्हीं तिथल्या जवळपासच्या शिखरांवर जात असूं आणि तिथं बरोबर घेतलेल्या साधनांचा वापर करायला शिकत असूं.

अद्यापि आम्हीं नीट खाऊपिऊं शकत होतों. पण उंच उंच गेल्यावर आणखी एक गोष्ट घडते. आपला आहार हळूहळू घटूं लागतो. आहार उतरला कीं त्याबरोबरच शरीरही रोडावतं. अंगांतलं बळ क्षीण होऊं लागतं. तेव्हां अशा उंच ठिकाणीं गेलं तरी आहारविहारांत बदल होऊं देतां कामा नये; कारण एव्हरेस्टवर जायला आपली ताकद शाबूत राहिली पाहिजे. म्हणून

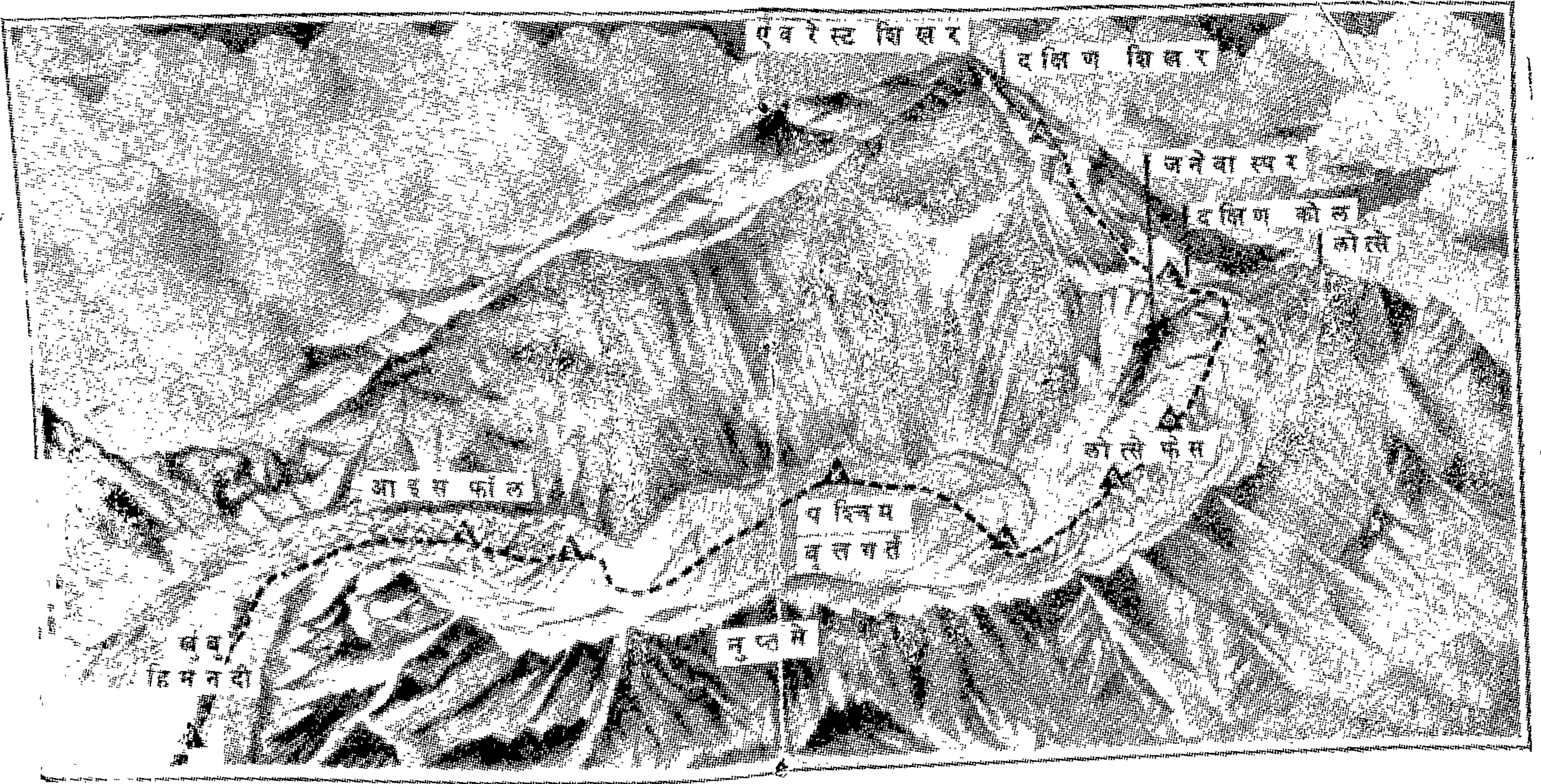
भाग घेणार होते. त्यांच्या समवेत आणखीही दुसऱ्या लोकांना राहाणं जरूर होतं. ओझीं वाहायला त्यांना मदत करणं, ते खालीं आल्यावर त्यांची देखभाल करणं, त्यांच्यापैकीं कोणाची तब्येत बिघडली तर त्याची जागा भरून काढणं किंवा कोणत्याहि आपत्तींत त्यांना साहाय्य करणं इत्यादि कामें या बरोबरच्या लोकांना करावीं लागणार होतीं.

पश्चिमी वृत्तगर्तेत असलेल्या चौथ्या छावणींतून दोन्ही तुकड्या रवाना होणार होत्या. पहिल्या दिवशीं लहोत्से फेसच्या पायथ्याशीं असलेल्या पांचव्या छावणीपर्यंत जायचं आणि दुसऱ्या दिवशीं फेसच्या वरच्या भागांतील मार्गावर असलेल्या दुसऱ्या छावणीपर्यंत पोंचायचं होतं. तिसऱ्या दिवशीं ते 'दक्षिण खिडी' मध्ये पोचले असते. असा विचार होता कीं, हवा प्रतिकूल नसेल तर दक्षिण खिडींतही न थांबतां सरळ शिखरावर पोंचण्याचा प्रयत्न करावा.

कोणत्या प्रकारचीं प्राणवायूचीं उपकरणं उपयोगांत आणायचीं हेही आम्हांला ठरवायचं होतं. याबाबत निर्णय घेणं सोपी गोष्ट नव्हती. तरीदेखील ठरविलं कीं, पहिल्या तुकडीनं क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटस् (जें जास्त दिवस उपयोगी पडतं) आणि दुसऱ्या तुकडीनं ओपन सर्किट अॅपरेटस् वापरावं !

दक्षिण खिडीवरच्या मार्गातील शेवटचा भाग क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटसच्या साहाय्यानं एका दिवसांत चढून जातां येईल, असा अंदाज होता. परंतु हें यंत्र नवं होतं, तें किती काम देईल, याविषयीं आम्हांला शाश्वती वाटत नव्हती.

ज्याच्यावर निर्धास्तपणें विसंबायला हरकत नव्हती तें ओपन सर्किट अॅपरेटस देऊन एक तुकडी दक्षिण खिड आणि शिखर यांच्या दरम्यान कायम ठेवायची होती. असं करायचं कारण असं कीं, त्यांतलीं प्राणवायूचीं नळकांडीं क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटसचीं पुरतात तितके दिवस पुरत नाहीत. दुसरी गोष्ट अशी कीं, यांत आरोहक श्वसनांत कमी प्राणवायु घेऊं शकतो. त्यामुळें क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटस वापरणारे जितक्या भराभर चढून जाऊं शकतात

एव्हरेस्ट शिखराकड

शिविराच्या जागा

हें चित्र योग्य प्रमाणांत काढलेलें नसलें तरी त्यावरून एव्हरेस्टवरील नेरनिराळ्या ठिकाणांचीं अंतरें व उंची समजूं शकते. उदाहरणार्थ छावणी क्र. ३ व क्र. ५ यांच्यातील जमिनीवरील अंतर साधारण अडीच मैल आहे. तक्त शिविर (क्र. १) आणि शिखर यांच्यातील अंतर सुमारे ९ मैल आहे.

जाणारा माग

दाखविणारें एव्हरेस्टचें चित्र

खाली दिलेल्या उंचीवर छावण्या उभारण्यांत आल्या होत्या -

- (१) १७,९०० फूट; (२) १९४०० फूट; (३) २०,२०० फूट.
 (४) २१,२०० फूट; (५) २२००० फूट; (६) २३,००० फूट;
 (७) २४,००० फूट; (८) २६,००० फूट, (९) २७,९०० फूट. दक्षिण शिखराची उंची २८,७०० फूट आहे.

भाग घेणार होते. त्यांच्या समवेत आणखीही दुसऱ्या लोकांना राहाणं जरूर होतं. ओझीं वाहायला त्यांना मदत करणं, ते खालीं आल्यावर त्यांची देखभाल करणं, त्यांच्यापैकीं कोणाची तब्येत बिघडली तर त्याची जागा भरून काढणं किंवा कोणत्याहि आपत्तींत त्यांना साहाय्य करणं इत्यादि कामें या बरोबरच्या लोकांना करावीं लागणार होतीं.

पश्चिमी वृत्तगतेत असलेल्या चौथ्या छावणींतून दोन्ही तुकड्या रवाना होणार होत्या. पहिल्या दिवशीं ल्होत्से फेसच्या पायथ्याशीं असलेल्या पांचव्या छावणीपर्यंत जायचं आणि दुसऱ्या दिवशीं फेसच्या वरच्या भागांतील मार्गावर असलेल्या दुसऱ्या छावणीपर्यंत पोंचायचं होतं. तिसऱ्या दिवशीं ते 'दक्षिण खिडी' मध्ये पोचले असते. असा विचार होता कीं, हवा प्रतिकूल नसेल तर दक्षिण खिडींतही न थांबतां सरळ शिखरावर पोंचण्याचा प्रयत्न करावा.

कोणत्या प्रकारचीं प्राणवायूचीं उपकरणं उपयोगांत आणायचीं हेंही आम्हांला ठरवायचं होतं. याबाबत निर्णय घेणं सोपी गोष्ट नव्हती. तरीदेखील ठरविलं कीं, पहिल्या तुकडीनं क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटस् (जें जास्त दिवस उपयोगी पडतं) आणि दुसऱ्या तुकडीनं ओपन सर्किट अॅपरेटस् वापरावं !

दक्षिण खिडीवरच्या मार्गातील शेवटचा भाग क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटसच्या साहाय्यानं एका दिवसांत चढून जातां येईल, असा अंदाज होता. परंतु हें यंत्र नवं होतं, तें किती काम देईल, याविषयीं आम्हांला शाश्वती वाटत नव्हती.

ज्याच्यावर निर्धास्तपणें विसंबायला हरकत नव्हती तें ओपन सर्किट अॅपरेटस देऊन एक तुकडी दक्षिण खिड आणि शिखर यांच्या दरम्यान कायम ठेवायची होती. असं करायचं कारण असं कीं, त्यांतलीं प्राणवायूचीं नळकांडीं क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटसचीं पुरतात तितके दिवस पुरत नाहीत. दुसरी गोष्ट अशी कीं, यांत आरोहक श्वसनांत कमी प्राणवायु घेऊं शकतो. त्यामुळें क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटस वापरणारे जितक्या भराभर चढून जाऊं शकतात

थ्यांगबोचमधील मठांच्या इमारती

संदेश पाठवायचे कसे अन् मिळवायचे कसे ? स्टोव्ह कसा वापरायचा ? या गोष्टींचा आम्हां सगळ्यांना सराव करायचा होता. आमच्यापैकी ज्यांना त्यांतली विशेष माहिती होती त्यांच्याभोंवतीं आम्हीं दररोज गटागटानं कोंडाळं करून बसायचें आणि त्यांच्या ज्ञानाचा स्वतःला कांहीं फायदा करून घेतां येतो कां तें बघायचें !

वीस एप्रिल उजाडायला अद्यापि तीन वार अवकाश होता. तोंपर्यंत आमचं शिक्षण पूर्ण करायचं होतं. हळूहळू चढायला लागलं कीं, तिथलं हवामान शरीराला मानवावं, यासाठीं अभ्यासाची जरूरी होती. आम्हीं बरोबर आणलेल्या साधनसामग्रींतील प्रत्येक वस्तु नीट तपासून, तिची परीक्षा करून, तिचा उपयोग कसा करायचा हें बघून, विशेषतः तीं प्राणवायूंचीं साधनं कशीं वापरायचीं, हें नीट समजावून घ्यायचं होतं. थ्यांगबोच ते एव्हरेस्ट

यांच्या दरम्यान आम्ही हे शिक्षण वेणार होतो. आमच्या हातीं असलेल्या त्या तीन आठवड्यांच्या अवधीचे आम्ही सोयीसाठी दोन भाग पाडले होते. प्रत्येक हप्ता आठ आठ दिवसांचा आणि दोन हप्त्यांत चार दिवसांची विश्रांती.

इथं आम्ही आमच्या पथकाच्या तीन तुकड्या केल्या. पहिल्या तुकडीचा प्रमुख होता चार्ल्स इव्हॉन्स. त्याच्या तुकडीनं २९ मार्चला कूच केलं. एडमंड हिलरी आणि मी उरलेल्या दोन तुकड्यांचं नेतृत्व संभाळणार होतो. इव्हॉन्सची तुकडी हलल्यानंतर एकदोन दिवसांत आम्हीही निघालो. सहा एप्रिलला आमच्या शिक्षणांतला पहिला भाग संपायचा होता. आपण भरभर उंच चढायला लागलो की, भारी थकवा येतो. तो न यावा म्हणून वरची हवा अंगवळणी पडायला पाहिजे होती. बदलत्या वातावरणाशी जमवून कसं घ्यायचं, हे जमवायला आमच्या देहांना संधि द्यायची होती. ते साधलं असतं तरच आम्ही एव्हरेस्टवर चढाई करायला पक्के तयार झालो असं म्हणतां आलं असतं. हवेतला प्राणवायु आटत आटत कमी व्हायला लागला तरीदेखील आपलं चलनवलन नेहमीं-सारखं चालू राहिलं पाहिजे, अशी संवय आम्हांला जडवायची होती. हे सगळं शिक्षण हलकें हलकें द्यायचं होतं.

माझी तुकडी घेऊन मी प्रथम दिग्बोचकडे मोर्चा वळवला. मग तिथून उत्तरेकडे जाऊन एव्हरेस्टनजीकचा नुप्त्से पर्वत गांठला. तिथे पांच दिवस खरोखरच विलक्षण गेले. सरावासाठी आम्ही तिथल्या जवळपासच्या शिखरांवर जात असू आणि तिथं बरोबर घेतलेल्या साधनांचा वापर करायला शिकत असू.

अद्यापि आम्ही नीट खाऊपिऊं शकत होतो. पण उंच उंच गेल्यावर आणखी एक गोष्ट घडते. आपला आहार हळूहळू घटू लागतो. आहार उतरला की त्याबरोबरच शरीरही रोडावतं. अंगांतलं बळ क्षीण होऊं लागतं. तेव्हां अशा उंच ठिकाणी गेलं तरी आहारविहारांत बदल होऊं देतां कामा नये; कारण एव्हरेस्टवर जायला आपली ताकद शाबूत राहिली पाहिजे. म्हणून

तरी तजवीज करायची होती. थोडं फार आम्हांला तें जमलं-देखील-पण शंभर टक्के मात्र नाहीं. कारण आमची झोंप नेहमीं-सारखी राहिली नव्हती. झोपेंतून जागं व्हावं तर घशांत कांहींतरी कोंदल्यासारखं व्हायचं. आम्हीं वरल्या हवेला अद्यापि रुळलों नाहींत, याचींच तीं लक्षणं होतीं.

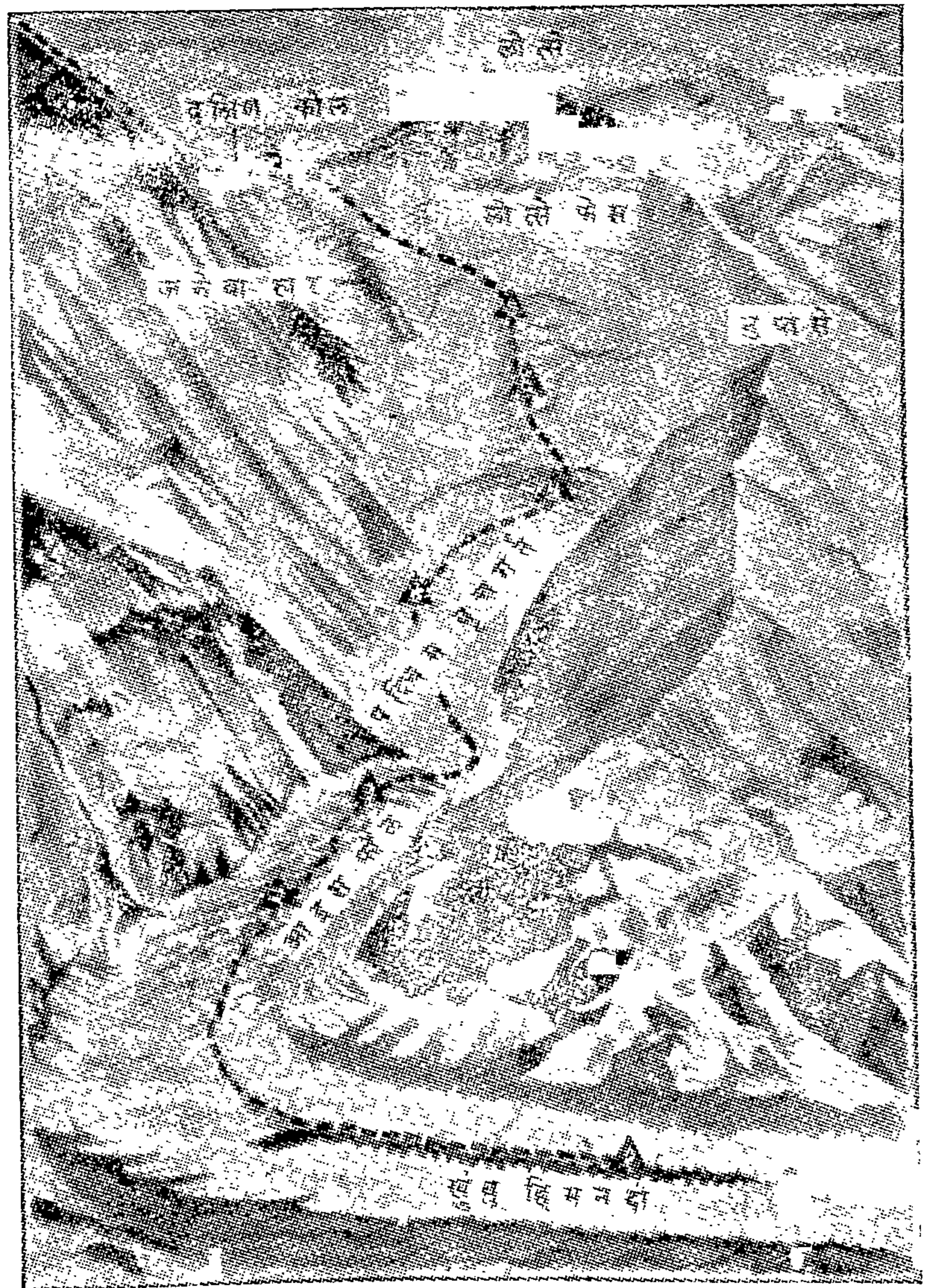
तीनही तुकड्या पांच एप्रिलला पुन्हां थ्यांगबोचला सुखरूप परत आल्या. तोंपर्यंत तरी सारं ' आलबेल ' होतं. वीस हजार फुटापर्यंतच्या मजला मारल्यामुळें आमचा स्वतःवरचा, साथीदारां-वरचा, परस्परांवरचा आणि आमच्या साधनसामग्रीवरचा विश्वास खूपच वाढला होता. आपण सगळे मिळून एकदिलानं कार्य करूं शकूं अशी श्रद्धा सगळ्यांच्याच मनांत निर्माण झाली होती.

त्या रात्रीं शेकोटी पेटली. आभाळांत चांदण्या डोळे मिचकावीत होत्या. धूसर धुक्यानं वातावरण व्यापून टाकलं होतं. माझं मन शांत, प्रसन्न होतं. कसोटीचा क्षण येऊन ठेपेल तेव्हां खांद्याला खांदा भिडवून आम्ही सारे एकत्र राहूं, अशी पक्की खूणगांठ माझ्या मनाशीं बांधतां आली होती !

+ + +

शिक्षणासाठीं जाण्याची आमची आतां दुसरी खेप. पण त्यापूर्वींचा आमचा विश्रांतीचा काळ पहिल्यापेक्षांही अधिक व्यापांत गेला. एव्हरेस्टला तोंड द्यायचा दिवसन बोलतां अलगद सरकत जवळ जवळ येत चालला होता. प्रत्यक्ष चढाईच्या प्रश्नांनीं तर मला भंडावून सोडलं होतं. विचारांची नुसती झुम्बड उठली होती डोक्यांत. या काळांत ज्या विचारांनीं मला सतावलं होतं, त्या सगळ्यांनींच पुढें प्रत्यक्ष चढाईच्या वेळीं मला हात दाखवला किंवा भेडसावलं असं विलकुल नाहीं. पण त्या वेळीं मात्र त्यांनीं माझा मेंदू शिणवला एवढं मात्र खरं !

आमच्या मार्गांत ' पश्चिमी वृत्तगर्त ' (वेस्टर्न सी डब्ल्यू एम्) नांवाचा एक टप्पा होता. तिथं दरीच्या तीन बाजूंना तीन उंच शिखरं आहेत. एक एव्हरेस्ट, दुसरं ल्होत्से आणि तिसरं नुप्त्से !

एव्हरेस्टकडे जाणारा मार्ग
प्रत्यक्ष एव्हरेस्टचे उतार चित्राच्या डाव्या बाजूला आहेत.

ही दरी सरळ एव्हरेस्टच्या पायथ्याला जाऊन भिडते. ही चढण चढणं सोपं काम नाही. वाटेंत 'आइसफॉल' आहे. तेंच ठिकाण वधा. आमच्यावर कोसळणाऱ्या संकटांचा श्रीगणेशा याच बर्फाच्या धबधब्यापासून झाला.

पश्चिमी वृत्तगर्तेत खुंबु नांवाची हिमनदी उगम पावते. दोन हजार फुटांवरून ती खालीं घरंगळते. तिथंच हा 'आइसफॉल' आहे. त्या दरींत आणि आसपासच्या भागांत जें बर्फ पडतं, त्यामुळें ही हिमनदी तयार होते. आजूबाजूच्या प्रदेशांतील हिमवृष्टीमुळें ती पुष्ट होते. खडकाळ तळांवरून घासटत ती पुढें सरकते आणि उभ्या उतरणीवर खालीं कलंडून तुटते फुटते. मग पुन्हां उताराकडे घसरूं लागते. पण गंमत पहा. तिची ही चाल अशा कांहीं खुबीनं होत असतें कीं, या बयेची कांहीं हालचाल चालू आहे, याचा पत्तादेखील वरून पाहाणाऱ्याला लागत नाही ! जेव्हां अवस्तुक एखादी दरी उघडी पडते किंवा टन टन वजनाचे हिमखंड उतरणीवरून गडगडतात आणि आपटून फुटून इकडे तिकडे विस्कटतात तेव्हां कुठं तिच्या हालचालीचा पत्ता लागतो !

'आइसफॉल' चढून गेल्यावर तरी हायसं वाटेल असं वाटतं ; पण आतांपर्यंत आलेल्या अडचणी कांहींच नव्हेत अशीं संकटं पुढं वाढून ठेवलेलीं असतात. पश्चिमी वृत्तगर्तेत पोंचल्यानंतरही उंच शिखरें आणि कडे चढून जाण्याच्या संकटांनीं पुढचा मार्ग दुस्तर करून टाकला आहे. पुढें भयानक दऱ्या ओलांडायच्या असतात. पुढें दोन तीन मैल गेल्यावर 'एव्हरेस्टचा शेजारी' म्हणून प्रसिद्ध असलेलं 'ल्होत्से' हें २७८९० फूट उंचीचं शिखर आहे. ही उभी चढण अगदीं रडकुंडीला आणते. हे 'ल्होत्से फेस' नामक बर्फाळ चढ चांगले ४००० फूट उंच आहेत. ४००० फूट म्हणजे जवळ जवळ मैलाची चढण म्हणानात. ही चढण कशासाठीं चढायची तर 'दक्षिण खिंड' नांवाची खोगिराच्या आकाराची एक जागा आहे, तिथं जातां यावं म्हणून ! एव्हरेस्ट शिखर आणि ल्होत्से शिखर यांच्या दरम्यान ही 'दक्षिण खिंड' आहे.

आमची पहिली छावणी (तळ शिविर)

एव्हरेस्ट शिखर आणि दक्षिण खिंड यांतलं अंतर ३००० फूट आहे. हा अखेरचा टप्पा गांठण्यासाठी शेवटची सरळ चढण चढतांना अक्षरशः झंझावाताला तोंड द्यावं लागतं. कारण या भागांत अजिबात आडोसा नसल्यामुळे वाऱ्याला मोक्यात धिंगाणा घालायला इथं भरपूर उघडीप व मोकळीक आहे. हवा फार विरळ होते आणि आपली ताकद टिकवण्यासाठी माणसाला प्राणवायूवर अधिकाधिक विसंबावं लागतं. हें अंतरच काटायला जर जादा वेळ लागला तर मग प्रत्यक्ष माथा गांठण्यासाठी जी चढण चढावी लागते तिथं काय हाल होतील ते विचारायलाच नकोत !

पर्वतावर कमीत कमी पंधरवडा तरी काढावा लागणार असा

आमचा अंदाज होता. म्हणजे आम्हांला निरनिराळ्या उंचीवर कितीतरी छावण्या ठोक्याला पाहिजे होत्या-कमीत कमी आठ-नऊ तरी ! या प्रत्येक छावणीत अन्न, प्राणवायु, गिर्यारोहणाचीं साधनं यांचा मुबलक सांठा करून ठेवायला हवा होता. आणि या छावण्यांची रचना अशा बेतानं करायची होती कीं, मागची छावणी ही पुढचीची पाठराखीण ठरावी !

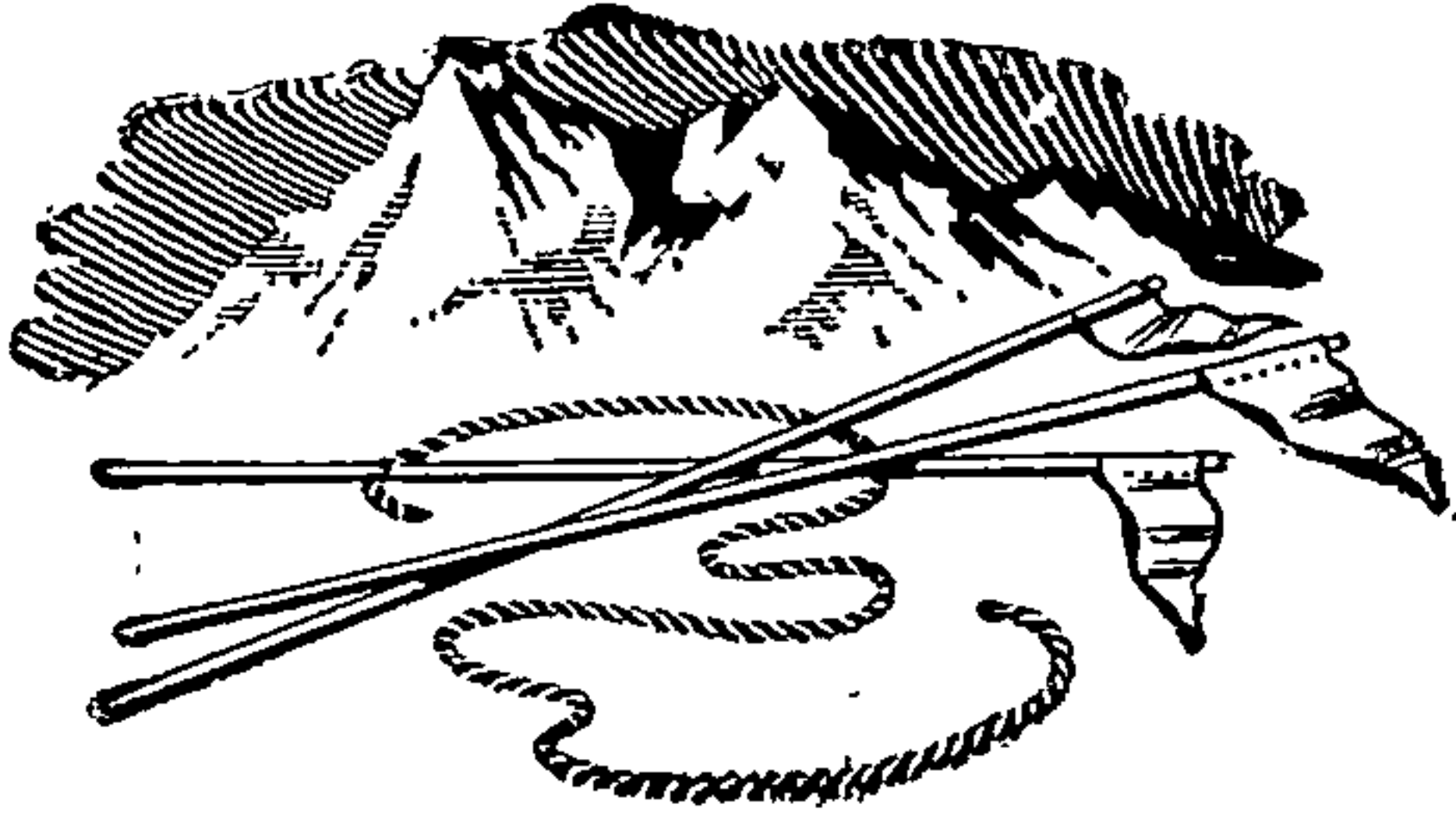
आळीपाळीनं प्रत्येक संकटाला तोंड द्यायचं होतं. 'आइसफॉल' मधून वाट कशी काढायची आणि पश्चिमी वृत्तगतेमध्ये कसं दाखल व्हायचं, ही आमच्यासमोर आ वासून उभी असलेली पहिली समस्या होती. या वेळीं आमचे बिनीचे वीर होते एडमंड हिलरी, जॉर्ज लो, जॉर्ज बँड आणि मायकेल वेस्टमॅकॉट ! या वीरांनीं इथल्या पराक्रमाचा पहिला नारळ फोडला.

पर्वताच्या खालच्या चढणीवर आमचं सामान वाहून नेण्यासाठीं आम्हीं आणखी कांहीं शेर्पा कामाला लावले. खाटमांडूपासून आमच्याबरोबर आलेले ते वीस शेर्पा एव्हरेस्टवर ओझीं वाहून नेण्यासाठींच आम्हीं बरोबर घेतले होते. प्रत्यक्ष शिखरावर जाण्यासाठीं जी तुकडी जायची होती तिच्याबरोबर दक्षिण खिडीच्याहीवर या विसांपैकीं कमीत कमी सहा जणांनीं तरी जाणं आवश्यक होतं. म्हणून उत्तमांतल्या उत्तम अशा सात जणांची आम्हीं निवड केली. प्राणवायूच्या यंत्रांचा उपयोग कसा करायचा याचं शिक्षण त्यांना देण्यांत आलं होतं. आंग तेंबा नांवाच्या त्यांच्यांतल्या एका शेर्पाची तर भलतीच तयारी झाली होती. प्राणवायूचें हें यंत्र बरोबर घेऊन चढण चढण ही गोष्ट त्याला पर्वत उतरण्याइतकी सोपी वाटायची !

एडमंड हिलरी आइसफॉलकडे निघून गेला. मी आणि इव्हॉन्स आमच्या तुकड्या घेऊन पुन्हां शिक्षणासाठीं रवाना झालों. माझी तुकडी घेऊन मी आमा दाब्लाम (२२,३१० फूट) शिखराकडे गेलों आणि प्राणवायूचीं यंत्रें वापरण्याचा सराव सुरू केला. थोड्या दिवसांनीं आमचं पथक खुंबु हिमनदीच्या रोखानं निघालं. इथंच एका उथळ सरोवराजवळ हिमनदीच्या कांठीं आम्हीं आमची

छावणी ठोकली. या छावणीचं नांव होतं 'लेक कॅंप!' (सरोवरा-कांठची छावणी). आइसफॉलकडे गेलेल्या एडमंड हिलरीच्या पथकाला जाऊन गांठण्यापूर्वी 'लेक कॅंपच' आमचं विश्रांतिस्थान होतं.

खऱ्या कार्याचा ओनामा होणंच काय तें आतां शिल्लक राहिलं होतं.

मराठा ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थळप्रत.

अनुक्रम 3240६. वि: २५१५५

वर्ग 3१० नोंद वि: १३/३/६२

आइसफॉल

आइसफॉलवरील आपली कामगिरी बजावण्यासाठी एड् हिलरीन स्वतःबरोबर जॉर्ज लो, जॉर्ज बँड आणि मायकेल वेस्टमॅकॉट यांना घेतलं. याशिवाय ग्रीफिथ प्यू आणि टॉम स्टोबार्ट हे दोघे त्यांच्या बरोबर गेले होते. साधनसामग्री वाहून नेण्यासाठी ३९ हमाल आणि ५ शेर्पा त्यांच्याबरोबर दिले होते. म्हणजे सगळे मिळून ते पन्नास जण तिकडे रवाना झाले.

पहिल्याच दिवशीं त्यांना वाईट हवा, जोरदार वारा आणि जबरदस्त हिमवृष्टि यांना तोंड देऊन वाट काढावी लागली. आमचे खास कपडे अद्यापि हातीं लागले नव्हते. त्यामुळे बर्फावरील प्रखर प्रकाशानं कित्येक हमालांचे डोळे दिपले. पण हीं 'खुंबु' माणसं चांगलींच कडक, काटक आणि टणक आहेत. आख्खी रात्र उघड्यावर काढूनदेखील त्यांची आगेकूच करायची तयारी होतीच !

सरोवराकांठच्या छावणीवरून पुढें गेल्यानंतर ते एका अपरिचित जगांत जाऊन पडले. तें असलं विचित्र जग होतं कीं, जिथं कांहीं जगत नव्हतं किंवा कांहीं वाढत नव्हतं. त्यांच्याभोंवतीं हिमाचे कळसच्या कळस खडे होते. त्यांतील कित्येक तर शंभर शंभर फूट म्हणजे एखाद्या भव्य इमारतीएवढेदेखील उंच होते.

प्रत्यक्ष आइसफॉलपाशीं जाऊन पोहोचण्यापूर्वी आमची तुकडी गतवर्षीं आलेल्या स्विस गिर्यारोहकांनीं आपली पहिली छावणी जिथं ठोकली होती त्या जागीं जाऊन पोचली. आमच्या तुकडीनंही तिथून थोड्याच अंतरावर तंबू रोवले. शिखरावर जाण्याच्या

मार्गावर आम्हीं जे अनेक तळ उभारणार होतों त्यांतली ही पहिली छावणी होती.

मग-आइसफॉल !

एव्हरेस्टचा पश्चिम कडा आणि नुप्से यांच्या दरम्यान आइसफॉल आहे. उभ्या चढणींनीं वेढलेला. या उतारावरून गर्जना करीत प्रचंड हिमनग कोसळतात, आणि जें काय खाली सांपडेल, तें सर्व गाडून टाकतात. हा धोका टाळण्यासाठीं आइसफॉलच्या मध्यांतून वाट काढायची होती; कारण आइसफॉलच्या मध्यावर एक अरुंद पण साधारण सपाट असा खडकाचा भाग होता. पहिल्या छावणीपासून तिथपर्यंत चढून जायचं आणि तिथं दुसरी छावणी ठोकायची अशी आमची योजना होती. मग आइसफॉलचा अखेरचा भाग चढून गेलं कीं, पश्चिमी वृत्तगर्तेच्या तोंडाशीं तिसरी छावणी टाकायची, असा आमचा बेत होता.

हा वरचा मार्ग खरोखरच अतिशय कठीण होता. त्यांत एड् हिलरीच्या तुकडींतल्या दोघांना बरं वाटेनासं झालं. त्यामुळें त्यांचं काम आणखीनच कठीण झालं.

बर्फांतून सुरक्षित वाट काढण्यासाठीं गिर्यारोहकांना कोसळत्या हिमांतून नागमोडी चाल करावी लागत होती. अगदीं सरळ भाग असेल तिथं पायच्या खोदाव्या लागत. कधीं कधीं मोठमोठे हिमखंड फोडून मार्ग काढावा लागत होता.

हिमवृष्टि, दऱ्यांचा धोका नि उभट चढ यामुळें गिर्यारोहक एकमेकांना दोरानं बांधून घेत. त्यामुळें जर एखादा घसरलाच तर त्याच्या सर्वांत जवळ असणारा त्याचा साथीदार त्याला वांचवूं शकत असे. हिमाच्छादित जमिनीवरून जातांना, गिर्यारोहक आपली कुन्हाड बर्फांत खोलवर रोवूं शकत असे; मग तिच्याभोंवतीं दोर गुंडाळायचा; म्हणजे दोराच्या दुसऱ्या टोंकाला असणारा आपला साथीदार जर खालीं कोसळायला लागला तर आपण भक्कम पाय रोवून त्याचा बचाव करूं शकतो.

आइसफॉलमध्ये आम्हीं आमच्या बुटाच्या तळांना कॅंपन जोडले.

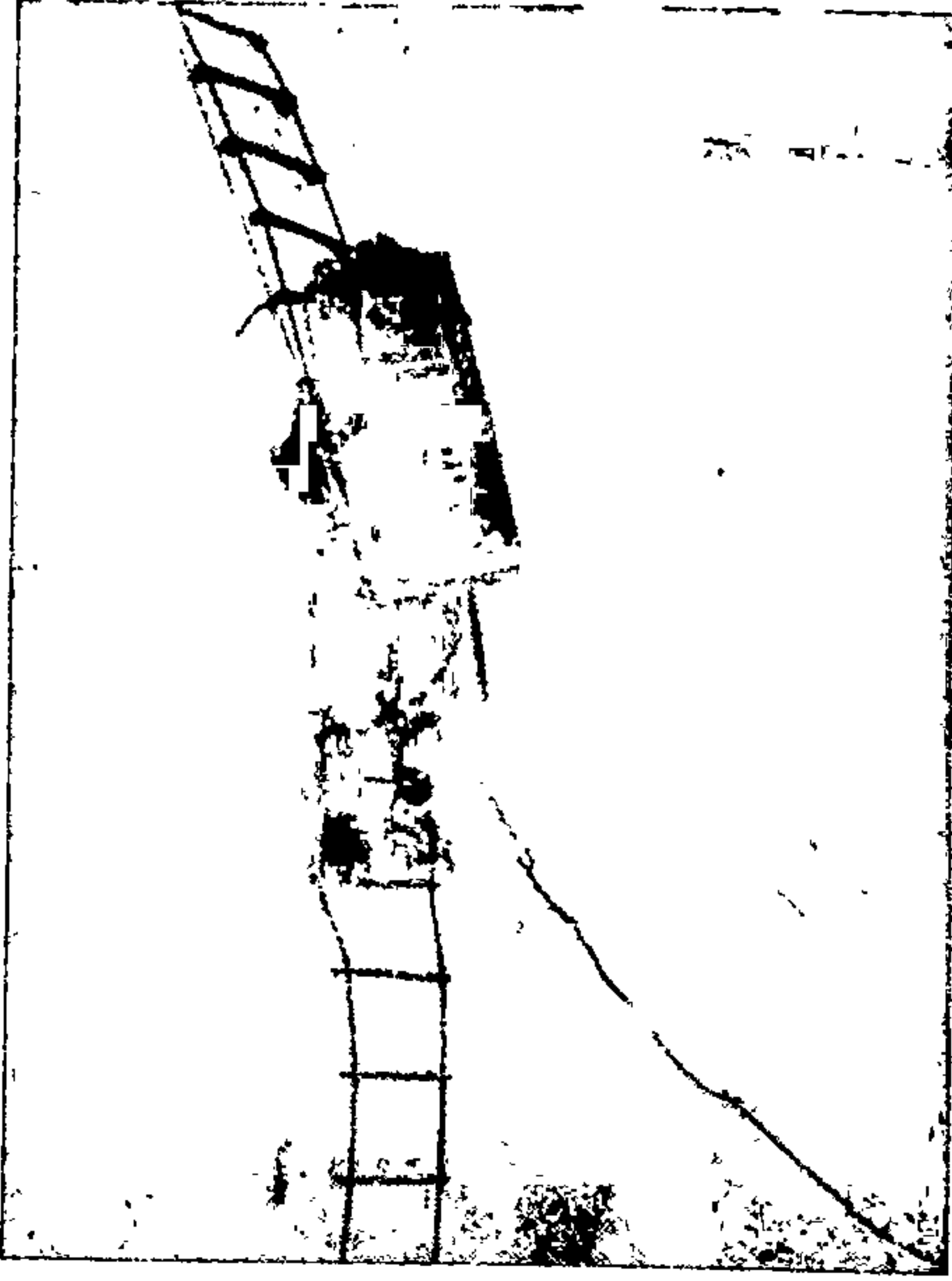

आइसफॉलवर कर्नल हंट शेपर्ना दुसऱ्या शिविराकडून
तिसऱ्या शिविराकडे नेत आहेत.

त्यामुळे वफात आमचे पाय गच्च रुतायला लागले. जोरदार हिम-
वर्षाव चालू असतांनाच आमचं हें सगळं कार्य चाललं होतं. किती
अवघड असेल हें सारं, तुम्हींच कल्पना करा.

मोठ्या कष्टानं आडवातिडवा मार्ग करून वर चढावं तर
कुठें तरी एकदम खोल दरी आढळायची. ती ओलांडण्यासाठी
पलीकडे उडी मारणं हि जमूं नये इतकी रुंद ! मग आम्हांला
धातूच्या शिड्या काढाव्या लागत ; किंवा एखाद्या वृक्षाचं रुंद खोड

त्या दरीवर आडवं टाकावं लागे. गिर्यारोहक एका मागोमाग एक

उभा बर्फालि खडा

त्याच्यावरून रांगत जाऊन दरीच्या पलीकडे जायचे. मागून येणाऱ्यांना मार्ग सांपडावा म्हणून पुढे जाणारे थोडथोड्या अंतरावर झेंडे रोवून ठेवीत. कांहीं वेळ ते झेंडे उभे राह्यचे. पण बहुधा बर्फाच्या हालचालींबरोबर ते नाहीसे व्हायचे. एखादी नवीनच खोल दरी तिथं निर्माण व्हायची किंवा झेंडे कुठल्या कुठे पळून जायचे की त्यांचा मागोवा घेणं ही आम्हांला जमूं नये !

सतत चार दिवस संकटांशीं कष्टानं मुकाबला करीत आणि वाईट हवेला न जुमानतां एड् हिलरीच्या सहकाऱ्यांनीं आइसफॉलमधला दुसरा टप्पा—तो खडकाचा कंगोरा—गांठला. तिथं त्यांनीं छावणी उभारली आणि मग एड्, जॉर्ज लो, आणि जॉर्ज बँड आइसफॉलच्या वरच्या भागांतील वाट हुडकायला पुढें गेले.

१७ एप्रिलला मी दुसऱ्या छावणींत जाऊन त्यांच्यांत सामील झालों. मला स्वतःला अडीअडचणींची माहिती करून घ्यायची होती. नंतर एड्ची तुकडी सोडून मी परतलों. तिसऱ्या छावणीपर्यंतचा रस्ता सुधारणं आणि मार्गाची आंखणी करून त्यावर

निशाणं रोवणं, हें कार्य एड्ची तुकडी सुंदर रीतीनं पार पाडीत होती. याच मार्गावरून आम्हांला आमचं सामान घेऊन पश्चिमी वृत्तगतेपर्यंत आणि तिथूनहि पुढें जायचं होतं. त्याचीच सारी सिद्धता एड्चं पथक करीत होतं.

जिथं चढ अगदीं उभे आणि धोक्याचे होते तिथं दोरांचे हातरूळ पत्रके ठोकले. ते आम्हांला नंतर फार उपयुक्त ठरले. विशेषतः आमचीं जड जड ओझीं घेऊन चढणाऱ्या शेपांना आइसफॉलमधला मार्ग तोडतांना ते खूपच उपयोगी पडले.

आइसफॉलवर अक्षरशः जीव मुठीत धरून दिवस काढले. एखादा हिमखंड कोसळायचाच अवकाश कीं जवळपास असणाऱ्याचा चुराडा झालाच म्हणून समजा. आणि इथले हे हिमखंड इतके ढिले होते कीं ते सुटले नाहीत म्हणूनच पडायचे थांबले म्हणायचे ! रात्रीच्या वेळीं हलते हिमखंड फुटण्याचे आणि कलंडण्याचे भयाण आवाज दुसऱ्या छावणीत स्पष्ट ऐकू येत. 'हूँऽऽप' असला कसला तरी घाबरून टाकणारा विचित्र आवाज कानांत शिरे !

दरी ओलांडतांना

जॉर्ज बँड

चार्ल्स विली

मायकेल वेस्टमॅकाँट

एखाद्या नवीन निर्माण झालेल्या दरींत घसरून कोसळणं किंवा पडत्या हिमखंडाखालीं गाडलं जाणं, असे प्रसंगही क्वचित् अटळ असतात. परंतु आमचं सुदैव म्हणूनच एव्हरेस्टवर आरोहण करून परत येईपर्यंतच्या सहा आठवड्यांच्या काळांत अशी एकही भीषण दुर्घटना घडली नाही !

सरोवराकांठच्या छावणीतील विश्रांती संपवून माझी तुकडी तिथल्या कार्याला मदत करण्यासाठी—आइसफॉलकडे वळली. पहिली छावणी व दुसरी छावणी यांच्यांतला रस्ता सुधारण्याचं काम आम्हीं हातीं घेतलं. खूप नव्या पायऱ्या आम्हीं खोदल्या. विना-कारण लोंबत रहाणारे बर्फाचे ढीग फोडून काढले. जरूरीच्या ठिकाणीं नवे दोर बांधले.

दि. २२ एप्रिलला मायकेल वेस्टमॅकाँट आणि पांच शेर्पा वरोबर घेऊन मीं दुसरी छावणी सोडली. शेर्पा आपापलीं ओझीं घेऊन निघाले होते. तिसऱ्या छावणीची उभारणी करायला आम्हीं चाललो होतो. पुनः नवा रस्ता करण्यासाठी आणि वाटेवर झेंडे रोवण्यासाठी एड् हिलरी आणि जॉर्ज बँड पुढें गेले होते; कारण जुन्या मार्गावर ताज्या बर्फाचे नऊ नऊ ते बारा बारा इंचांचे थर सांचले होते !

आइसफॉलच्या या वरच्या भागांतदेखील त्याच संकटांनीं आम्हांला पुनः गांठलं. मात्र इथले हिमखंड आणखी प्रचंड होते. एका ठिकाणीं तर आम्हांला ६० फूट रुंदीच्या कुंडांतून वाट काढावी लागली. त्या कुंडाच्या एका बाजूला तर अशा राक्षसी हिमखंडांच्या जंबाळांतून आम्हीं चढून गेलों कीं कोणत्याहि क्षणीं ते ढासळू शकले असते !

त्याच्याही पुढें आणखी दोन राक्षसी हिमखंडांतून आम्ही गेलों. त्यांतला एक जवळजवळ ४० फूट उंचीचा होता. आम्हीं त्याच नांव ठेवलं होतं ' नट क्रेकर. ' या नट क्रेकरच्या खालीं उथळ पोकळी होती. आम्हीं तिथं पायऱ्या खोदू लागलों. त्या हिमखंडा-खालच्या काळ्या काळ्या पोकळींत बर्फाचे तुकडे पडायला लागले, तेव्हां असे कांहीं भयानक आणि चमत्कारिक आवाज व्हायला लागले कीं, वाटावं इथं कांहीं दैवी लफडं असावं ! आपल्या पायांखालून आगगाडी जात असावी तसा तो आवाज असे. त्या भयंकर आवाजानें छातींत धडकीच बसायची !

अखेर आम्हीं आइसफॉलवर मात केली. वीस हजार दोनशें फूट उंचीवर तिसरी छावणी ठोकली. तिथून पुढें पश्चिमी वृत्तगतेत जाईपर्यंत वाटेंत एक रुंद दरी आमचा मार्ग अडवायला होतीच. ती ओलांडायची म्हणजे शिडी लावायला पाहिजे, हें आम्हांला कळलं. पुढें कांहीं कां असेना, आमचं पहिलं काम तर फत्ते झालं होतं. आइसफॉलला आम्हीं वांकवलं होतं; आणि ओझीं वाहून आणायला आमच्या शेर्पांना मार्ग मोकळा झाला होता.

चढाईच्या पुढच्या टप्प्यांची तयारी करण्यासाठीं मी तळ-शिबिरांत परत आलों. आइसफॉलवर आमची साधनसामुग्री चढवून नेणं आणि पश्चिमी वृत्तगतेमधील मार्ग शोधणं हीं पुढचीं प्रमुख कामं होतीं.

॥ ६ ॥

सामानाची वाहतूक

दक्षिणेकडून येणारे मोसमी वारे आपल्याबरोबर वर्ष आणि प्रतिकूल हवा घेऊन येतात. ते लवकरच वाहून लागतील ही गोष्ट एव्हरेस्टवर असेपर्यंत आम्हीं विसरून शकलो नव्हतो. ते कदाचित् लवकर सुरू होण्याची जितकी भीति होती, तितकंच आमचं नशीब बलवत्तर असेल तर जरा उशिरानंही ते येऊन थडकण्याचा संभव होता. परंतु आपल्याकडून खबरदारी घेतलेली बरी म्हणून १५ मे पर्यंत शिखरावरील चढाईसाठीं सज्ज होणं अगत्याचं होतं.

यासाठीं मेच्या मध्यापर्यंत आरोहणाचीं उपकरणे, भोजनसामग्री, तंबू वगैरे बरोबर घेऊन सर्व गिर्यारोहक 'आइसफॉल' ओलांडून, पश्चिमी वृत्तगर्त पार करून 'ल्होत्से फेस' पर्यंत पोंचायला पाहिजे होते. इथं वर्फाची भली प्रचंड भिंत उभी आहे; ती चढून जाण्याची तयारी करायची होती; कारण एव्हरेस्टच्या मार्गातील सर्वांत कठीण, दुर्लघ्य असा हाच अडथळा आहे.

तळशिविरापासून चौथ्या क्रमांकाच्या छावणीपर्यंत सामान वाहून नेण्याचं काम आम्हीं दोन टप्प्यांत करणार होतो. पहिला टप्पा म्हणजे आइसफॉलवरची तिसरी छावणी; आणि पुढचा टप्पा म्हणजे पश्चिमी वृत्तगर्त ओलांडून चौथ्या छावणीपर्यंत जाणं.

हा उपद्व्याप खडतर होता. कामाच्या सोयीसाठीं आमच्या ३९ शेर्पापैकीं २८ जणांच्या सात-साताच्या चार तुकड्या 'फेऱ्या' केल्या. त्यांतल्या प्रत्येक 'फेरी'बरोबर चढाई दलांतील दोन दोन गिर्यारोहक दिले.

प्रारंभी 'आइसफॉल'मध्ये तीन आणि पश्चिमी वृत्तगर्तेत एक

फेरी काम करणार होती. नंतर थोडी विश्रांति घेतल्यावर तीन फेऱ्या वृत्तगर्तेत व केवळ एक ' आइसफॉल 'मध्ये ! ' आइसफॉल ' मधल्या फेरीला ' निम्न-तळ फेरी ' आणि तिसऱ्या छावणीच्या वर असलेल्या फेरीला ' उच्च-तळ फेरी ' अशीं नांवे दिलीं.

परंतु आपलं सामान पश्चिमी वृत्तगर्तेत नेऊन टाकण्यापूर्वी ' आइसफॉल 'मध्येच वरंचसं काम उरकायचं बाकी होतं. वरच्या भागांतील दऱ्या पार करण्यासाठीं शिड्यांची गरज होती; आणि ' आइसफॉल 'मध्ये शिड्यांच्या ऐवजी लांकडी ओंडके उपयोगांत आणायचे होते. ते ओंडके एव्हरेस्टच्या दक्षिणेस असलेल्या जंगली भागाच्या वरच्या भागांतून आणावे लागतात.

हे काम करण्यासाठीं २२ एप्रिलला चार्ल्स वायली आपल्या-बरोबर शेर्पांची एक तुकडी घेऊन रवाना झाला. त्यांनीं बारा फूट लांबीचे ओंडके वाहून आणले. त्यांचा तो दिवस विलक्षण धाम-धुमीत गेला.

एके ठिकाणीं दोन ओंडके एका दोरीनं गच्च बांधून एका दरीवर पूल तयार केला होता. चार्ल्स वायली त्यावरून पलीकडे गेला आणि मागचा इसम येण्याची वाट बघत थांबला. हा मागचा माणूस म्हणजे पासंग दोर्जे नांवाचा शेर्पा होता. तो आधीं स्वयंपाकघरांतल्या कामावर असे. परंतु ज्यांत कांहीं धाडसाला वाव आहे असं एखादं काम आपल्याला द्या अशी मागणी त्यानं स्वतःच केली म्हणून त्याला या तुकडींत घेतलं. तो त्या अरुंद पुलाच्या मध्यावर आला आणि त्यानं आपल्या पायाखालची खोल दरी बघितली. त्याचे डोळेच फिरले. घाबरून त्याला भोंवळ आली आणि तोल जाऊन एखाद्या दगडासारखा तो दरींत कोसळला. परंतु चार्ल्स वायली आणि पासंग दोर्जेच्या पाठीमागून येणारा शेर्पा हे दोघेही अपघात झालाच तर काय करायचं याच्या तयारीनेच होते. सर्व आरोहकांना दोरानं बांधलेलं होतं. त्यामुळें चार्ल्स वायली आणि पासंग दोर्जेनंतर येणारा शेर्पा यांनीं आपल्या कुऱ्हाडी वर्फांत खोल रुतवून ठेवून चारी वाजूंनीं दोऱ्या गुंडाळल्या

होत्या. त्या दोघांच्या दक्षतेमुळे पासंगचा अधःपात थोपवला गेला; परंतु कांहीं मिनिटं अगदीं चितेंत गेलीं. बरीच धडपड केल्यावर त्याला वर खेचतां आलं. वर आला तरी पासंग घाबरून अर्धमेला झालेला होता. त्याच्या छातींतली धडधडदेखील जणूं थांबली होती. अशा रीतीनं एकदां जीव बचावल्यावर त्यानं पुन्हां थेट स्वयंपाकघरचीच वाट पकडली !

या ठिकाणाहून थोडं वर आल्यानंतर दोरीनं बांधलेले तिघे शेपां एका उभ्या चढणीवरून खालीं गडगडूं लागले. त्यांना बघून चार्ल्स तर अवाक् झाला. नशिवामुळे त्यांना वेळेवारीं आधार मिळाला आणि खालच्या खोल गर्तेत जाऊन कोसळायचं संकट टळलं !

चार्ल्स वायलीनं आपलं काम पूर्ण केलं. २४ एप्रिलला चार्ल्स इव्हॉन्स, तेनसिंग आणि मी पश्चिमी वृत्तगर्तेचा रस्ता धुंडायला निघालों. या पूर्वीच तिसऱ्या छावणींत गेलेल्या एडमंड हिलरीला आम्हीं जाऊन मिळणार होतो; मग दोन्ही तुकड्या तिथून वरोबरच पुढं जाणार होत्या.

‘ आइसफॉल ’ ओलांडल्यानंतरची या खेपेची वाटचालहि मंद आणि कष्टप्रदच होती. जोरदार बर्फवृष्टि चालू होती. आम्हीं दुसऱ्या छावणींत एक रात्रभर विश्रांति घ्यायची, असं ठरवलं. त्या रात्री ती छावणी तुडुंब भरलेली होती; कारण सामान वर वाहून नेणाऱ्या दोन फेरी-तुकड्या तिथंच होत्या.

दुसऱ्या दिवशींहि तिसऱ्या छावणीपर्यंतच्या मार्गाक्रमणांत आम्हांला चांगलाच मुकाबला करावा लागला. परंतु तिथं पोचल्यावर मात्र पुढच्या समस्या नीट रीतीनं पाहण्यासाठीं आम्हीं लगेच निघालों. विल्फ्रिड नाॅयस व त्याच्या फेरीतुकडीनं वर आणलेल्या शिड्या आम्हीं घेतल्या. पश्चिमी वृत्तगर्तेच्या वाटेवर एक रुंद दरी होती. तिच्यावर शिडी टाकून रांगत रांगत आम्ही पलीकडे गेलों. एडमंड हिलरी, चार्ल्स इव्हॉन्स, विल्फ्रिड नाॅयस, तेनसिंग आणि मीं एका वेळीं एकेक त्या शिडीवरून अगदीं सावकाश जाऊन ती दरी पार केली.

दरी ओलांडतांना : आमच्या शिडीच्या ऐवजी
लांकडी ओंडके घालण्यांत येत आहेत.

ती वेळ महाकठीण होती. यापुढें अनेक आपत्तींशीं झुंजावं लागणार आहे, याची आम्हांला कल्पना होती; परंतु कांहींहि करून पश्चिमी वृत्तगर्तेत जाऊन पोचणं आमच्या दृष्टीनं विशेष महत्त्वाचं होतं. दरीपासून दूर उभं राहून आम्हीं ल्होत्सेकडे बघत होतो. या खेपेस आम्ही विजय मिळवणारच, असा विश्वास त्या वेळीं आमच्या अंतःकरणांत जागृत झाला.

* * *

ती रात्र आम्हीं तिसऱ्या छावणींत काढली. तिथंच शोंप काढली. दुसऱ्या दिवशीं २६ एप्रिलला पश्चिमी वृत्तगर्तेत बर्फाचा एक फुटी थर सांचलेला होता; तरीही हवा मात्र छान होती.

नऊ वाजतां आम्ही निघालों. एडमंड हिलरी व तेनसिंग एका

दोरीवर होते; आणि मी व चार्ल्स ईव्हॉन्स दुसऱ्या दोरावर. सर्वोत्तम आणि सर्वात सुरक्षित असा मार्ग सांपडण्यासाठी आम्हांला एकदां या वाजूला जावं लागलं तर परत दुसरीकडे ! स्विस गिर्यारोहकांनी चौथी छावणी उभारली होती, त्या जागीं आम्ही साडे बाराला जाऊन पोचलो. त्या ठिकाणीं बर्फात पुरून ठेवलेले अनेक खाद्यपदार्थ सांपडले. स्विस तुकडीनं ते मार्गं ठेवले होते. आम्हीही आमची चौथी छावणी इथंच उभारायचें ठरवलें. ही छावणी म्हणजे आमचा 'चढाईचा-तळ' होता. ल्होत्सेचे उभे कडे चढून जाऊन आम्ही एव्हरेस्ट शिखराच्या 'दक्षिण खिंडी' मध्ये पोचणार होतो.

चौथ्या छावणींत आम्ही परत आलो. तिथं आम्हांला 'उच्च-तळ फेरी' आपल्या नूतन चौथ्या छावणीचा पहिला प्रवास करायला तयार दिसली. तिकडे 'निम्न-तळ फेरी'नं दोन बोजे तिसऱ्या छावणीपर्यंत आणून टाकलेच होते.

अशा रीतीनं नऊ दिवस रोज काम चाललं होतं. दररोज ताज्या बर्फाचे थर जमत आणि रात्रीच्या वेळीं वाट गडप होऊन जाई. दररोज सकाळीं आम्हांला ती पुन्हां काढावी लागे. भुसभुशीत बर्फात तर हें काम अधिकच बिकट होई. विशेषतः 'आइसफॉल' मध्ये फार त्रास व्हायचा. सकाळच्या उष्यामुळें जड जड ओझीं वाहून नेणाऱ्यांचा छळ अधिक वाढे.

चाळीस चाळीस पौंड वजनाचे नव्वद बोजे २ मेपर्यंत तिसऱ्या छावणींत येऊन पडले होते. त्यांतले निम्मे आमच्या चढाई-तळावर म्हणजे चौथ्या छावणींत नेऊन टाकलेले होते. शेर्पा आणि गिर्यारोहक दोघांनाही विश्रांतीची गरज होती. पण काम फार पडलं होतं अन् त्या मानानं वेळ अजिवात नव्हता, कारण मान्सूनच्या आधीं आम्हांला शिखर गांठायचं होतं; त्यानंतर ती गोष्ट अशक्य कोटींतलीच होती. आमचा पुढचा उद्योग म्हणजे 'ल्होत्से फेस'ची अगदीं जवळून पाहाणी करणं; कारण तिथूनच चढून जाऊन आम्हांला 'दक्षिण खिंडी'मध्ये पोचायचं होतं.

पश्चिमी वृत्तगर्तेत एका प्रचंड दरीशेजारून चौथ्या क्रमांकाच्या
शिविरांकडे जाणारें फेरी-पथक

वृत्तगर्तेपासून खिंडीपर्यंतची सर्वांत साधी वाट कांहीं खडकां-
वरून होती. त्यांना ' जिनिव्हा स्पर ' (पर्वतबाहु) म्हणतात. परंतु

तिथली चढण इतकी सरळ होती कीं तिथं तंबू उभा करायलाही कुठं जागा नव्हती; कीं एका दिवसांत तो भाग चढून जाणंही संभवनीय नव्हतं. ल्होत्से फेसच्या खालच्या भागांत जाऊन पोचण्यासाठीं हजारों फुटांपर्यंत बर्फाच्या भीमकाय पायऱ्या चढून जायला पाहिजे होत्या. तिथं आम्हांला विश्रांतीसाठीं टेकायला तरी जागा सांपडली असती. या चढाच्या माथ्यावर आम्हांला डावीकडे वळून चढायला पाहिजे होतं. म्हणजे खुद्द ल्होत्से जरा बाजूला टाकून आम्हीं दक्षिण खिडींत पोचलों असतो. २९ व्या पानावरील चित्रांत आमचा मार्ग आणि आमचीं छावण्यांचीं ठिकाणें दिसतील.

एक दिवस आधीं चौथ्या छावणींत जाऊन ल्होत्से फेसच्या पायथ्याशीं पांचवी छावणी ठोकायची अशा विचारानं दि. २ मे रोजीं चार्ल्स इव्हॉन्स, टॉम बौडिलॉन आणि मी निघालों.

दुसरी छावणी सोडल्यानंतर आम्हीं क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटस-मधून प्राणवायु घेत होतो. आमच्या ओझ्यांचा भार, उष्णता, दाट बर्फ यांमुळे आमची प्रगति मंदपणें व तीही मोठ्या कष्टानं होत होती. जेव्हां आम्ही 'ल्होत्से फेस'च्या पायथ्याशीं आलों तेव्हां हिमवृष्टीचा जोर बळावला. हवा इतकी बिघडली कीं चौथ्या छावणींत माघारीं जाणंच शहाणपणाचं, असं मला वाटलं.

त्याच दिवशीं एड् हिलरी आणि तेनसिंग यांनीं तळ-शिविर ते चौथी छावणी ही मजल अवघ्या पांच तासांत मारून आपली ताकद व धमक यांची प्रचीति दाखवली. त्यांनीं ओपन सर्किट अॅपरेटस उपयोगांत आणलं होतं. सर्वत्र अंधार आणि दृष्टि मंद करून टाकणारी बर्फवृष्टि होत असूनही तळशिविरापर्यंत पोंचायला त्यांना साडेतीन तासांपेक्षांही कमी वेळ लागला. हा पराक्रम आश्चर्यजनक तर होताच; पण भावी यशाच्या दृष्टीनं तें एक शुभदर्शक प्रसादचिन्हच होतं.

चार्ल्स इव्हॉन्स, मायकेल वॉर्ड, टॉम बौडिलॉन आणि चार्ल्स वायली यांनीं ४ मे रोजीं ल्होत्से फेसवर चढायला आरंभ केला.

‘ वाँकी-टाँकी ’ सेटचा वापर करणारे कर्नल हंट. त्यांनीं अंगावर जाड कपडे घातले असून पायांत उंच प्रदेशांत वापरण्याचे बूट आहेत.

पांचव्या छावणीपासून शक्य तितकं वर जायचं आणि तिथं छावणी उभारायची ही कामगिरी त्यांच्यावर सोंपविण्यांत आली होती. फेसच्या माथ्यावर ते पोचतील अशी आशा होती. परंतु ४८ तासापेक्षां अधिक थांबूं नका, असं मीं त्यांना सांगून ठेवलं होतं.

हवा गचाळच राहिली. उभ्या बर्फाळ चढणींवर मार्ग शोधतांना, या आरोहकांसमोर एकापाठोपाठ एक अडचणी उपस्थित होत होत्या. बर्फाचे मोठाले खडक त्यांना डावीकडे किंवा उजवीकडे वळायला भाग पाडीत; आणि एकदम सरळ असलेल्या ठिकाणीं पाय ठेवायला बर्फ खोदावा लागत होता. संकटांच्या भरींत भर घालण्यासाठीच कीं काय, मायकेल वॉर्डचं प्राणवायूचं यंत्र त्याला सतावूं लागलं; त्यामुळें तो त्यापुढें जाऊं शकला नाहीं. पुढें चार्ल्स

वायलीजवळचा प्राणवायूही खलास होत आला. तरीही तो पुढे जातच होता. पण अगदी धीरे धीरे !

कशीवशी धडपड करून अखेरीस ते एका उभ्या खडकावर आले. तिथं एका तंबूचे जीर्णशीर्ण अवशेष आणि इतर कांहीं सामान त्यांना सांपडलं. स्विस तुकडीच्या सहाव्या छावणीची एवढीच निशाणी इथं शिल्लक होती ! बौडिलॉन आणि इव्हॉन्स यांनी प्राणवायूच्या साहाय्यानं इथंच झोप ताणली व ती रात्र तिथंच काढली.

सकाळीच ते 'फेस'हून पुढे निघाले. हवा पहिल्यापेक्षांही प्रतिकूल झाली. वाढत्या बर्फवृष्टीनं वर कांहीं फुटावरचं दिसणं-देखील मुश्किल झालं; त्याबरोबरच खोल, भुसभुशीत बर्फ ढासळायचाही धोका होता. अखेरीस २४ हजार फुटांपेक्षां थोड्या खालीच असतांना त्यांना मार्गें फिरावं लागलं.

आम्हाला कल्पना होती तितका 'लहोत्से फेस'चा भाग दुर्लघ्य आहे, हें त्यांच्या अनुभवावरून आम्हांला कळून चुकलं. तरीही यापुढे आमच्यासाठीं कोणतीं संकटं वाढून ठेवलीं आहेत, याची आम्हांला नीटशी कल्पना आलेली नव्हती !

ल्होत्से फेस

चार्ल्स इव्हॉन्स आणि त्याचे साथीदार 'ल्होत्से फेस' वर चढत होते त्या वेळीं आम्हीं बाकीचे सगळेजण आइसफॉलच्या खालीं असणाऱ्या आमच्या तळशिविरांत एकत्र जमलों. हिमवृष्टि चालूं राहणार असल्याचं आम्हांला नभोवाणीवरून समजलं; परंतु त्यामुळें चौथ्या व पांचव्या छावणींत सामान वाहून आणण्याचं काम कांहीं बंद पडलं नाहीं.

चार्ल्स इव्हॉन्स 'ल्होत्से फेस' वरून खालीं परत येईपर्यंत (म्हणजे दि. ६ मे पर्यंत) शिखरावर पांचव्याची योजना मीं मनांत आंखून ठेवली होती. दुसऱ्या दिवशीं मी, एडमंड हिलरी व चार्ल्स इव्हॉन्स यांच्याबरोबर योजनेसंबंधीं चर्चा केली. त्यानंतर ही योजना ऐकण्यासाठीं, कोणाला कोणतं काम करावं लागणार आहे हें जाणून घेण्यासाठीं, प्रत्येकजण आमच्या बड्या तंबूंत आला.

पहिल्याच प्रयत्नांत आपण शिखर गांठणार अशी आशा आम्ही करीत होतो. याचा अर्थ असा कीं, दक्षिण खिडींतून माथ्यापर्यंत चढून परत उतरून येणं हा उद्योग एका दिवसांत आटपायला पाहिजे. त्यांत अयशस्वी झालों तर पुन्हां दुसरा प्रयत्न करण्यासाठीं तावडतोब सज्ज राहण्याची आमची इच्छा होती. समजा त्याही प्रयत्नांत अपयश आलं तर दक्षिण खिडींतून आम्हांला खालीं यावं लागलं असतं; मग थोडी विश्रांती घेऊन नंतर तिसऱ्या प्रयत्नासाठीं नवी साधनसामग्री वर घेऊन जाण्याची व्यवस्था करावी लागली असती.

म्हणून 'दक्षिण खिडी' वर या दोन्ही प्रयत्नांची सिद्धता करणं, हें पहिलं काम करायचं होतं. दुसरा प्रयत्न पहिल्यानंतर एके दिवसांत (करायचा होता. प्रत्येक चढाईत दोन गिर्यारोहक

भाग घेणार होते. त्यांच्या समवेत आणखीही दुसऱ्या लोकांना राहाणं जरूर होतं. ओझीं वाहायला त्यांना मदत करणं, ते खालीं आल्यावर त्यांची देखभाल करणं, त्यांच्यापैकीं कोणाची तब्येत बिघडली तर त्याची जागा भरून काढणं किंवा कोणत्याहि आपत्तींत त्यांना साहाय्य करणं इत्यादि कामें या बरोबरच्या लोकांना करावीं लागणार होतीं.

पश्चिमी वृत्तगर्तेत असलेल्या चौथ्या छावणींतून दोन्ही तुकड्या रवाना होणार होत्या. पहिल्या दिवशीं ल्होत्से फेसच्या पायथ्याशीं असलेल्या पांचव्या छावणीपर्यंत जायचं आणि दुसऱ्या दिवशीं फेसच्या वरच्या भागांतील मार्गावर असलेल्या दुसऱ्या छावणीपर्यंत पोंचायचं होतं. तिसऱ्या दिवशीं ते 'दक्षिण खिडी' मध्ये पोचले असते. असा विचार होता कीं, हवा प्रतिकूल नसेल तर दक्षिण खिडींतही न थांबतां सरळ शिखरावर पोंचण्याचा प्रयत्न करावा.

कोणत्या प्रकारचीं प्राणवायूचीं उपकरणं उपयोगांत आणायचीं हेंही आम्हांला ठरवायचं होतं. याबाबत निर्णय घेणं सोपी गोष्ट नव्हती. तरीदेखील ठरविलं कीं, पहिल्या तुकडीनं क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटस् (जें जास्त दिवस उपयोगी पडतं) आणि दुसऱ्या तुकडीनं ओपन सर्किट अॅपरेटस् वापरावं !

दक्षिण खिडीवरच्या मार्गातील शेवटचा भाग क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटसच्या साहाय्यानं एका दिवसांत चढून जातां येईल, असा अंदाज होता. परंतु हें यंत्र नवं होतं, तें किती काम देईल, याविषयीं आम्हांला शाश्वती वाटत नव्हती.

ज्याच्यावर निर्धस्तिपणें विसंबायला हरकत नव्हती तें ओपन सर्किट अॅपरेटस देऊन एक तुकडी दक्षिण खिड आणि शिखर यांच्या दरम्यान कायम ठेवायची होती. असं करायचं कारण अस कीं, त्यांतलीं प्राणवायूचीं नळकांडीं क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटसचीं पुरतात तितके दिवस पुरत नाहीत. दुसरी गोष्ट अशी कीं, यांत आरोहक श्वसनांत कमी प्राणवायु घेऊं शकतो. त्यामुळें क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटस वापरणारे जितक्या भराभर चढून जाऊं शकतात

पश्चिमी वृत्तगतेतून दिसणारें ल्होत्से
 काळा त्रिकोण सातव्या छावणीचें स्थान दर्शवितो. टिपक्यांची रांग दक्षिण
 खिडीची उभ्या चढणीवरील वाट दाखविते. गिर्यारोहक जिनिव्हा
 स्परच्या पाठीमागून गेले

तितक्या वेगानं हें लोक चढूं शकण्याची आशा नसते. शिखरावर
 जाणाऱ्या दोन्ही तुकड्या पांचव्या छावणीच्यावर प्राणवायु
 वापरणार होत्या; आणि अधिक उंचीवर असणाऱ्या छावण्यांतून
 तर रात्रीं झोपायच्या वेळींही प्राणवायु वापरावा लागणार होता.

क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटस वापरून शिखरावर पोचण्यासाठीं
 पहिली चढाई करणारे दोघे जण म्हणजे टॉम बौडिलॉन आणि
 चार्ल्स इव्हॉन्स. परंतु तसं करण्यासाठीं त्यांना प्रथम दक्षिण
 शिखरावर चढून जाणं आवश्यक होतं. मुख्य शिखरापेक्षां हें
 शिखर सुमारें ३०० फूटच खालीं आहे. दोन शेर्पांना सामान
 बरोबर देऊन जितकं वर जातां येईल तेवढा मी त्यांच्याबरोबर
 जाणार होतो.

गिर्यारोहकांच्या दुसऱ्या तुकडींत एडमंड हिलरी आणि तेनसिंग होते. ' दक्षिण खिंड ' सोडल्यानंतर त्यांचं काम दोन दिवसांचं होतं; पहिली गोष्ट म्हणजे दक्षिण शिखराच्या रोखानं जितकं वर चढून जातां येईल तितकं जायचं आणि एक छावणी उभारायची; आणि दुसऱ्या दिवशीं शिखरावर पोचून ' दक्षिण खिंडी ' मध्ये परत यायचं. ही छावणी ठोकायला ग्रेगरी आणि तीन शेर्पा त्यांना साहाय्य करणार होते.

परंतु त्याही अगोदर आणखी कांहीं कामं उरकायचीं होतीं.

१५ मे पर्यंत ' ल्होत्से फेस ' चा माथा गांठण्याची कामगिरी आटपायची होती; आणि अखेरच्या चढाईसाठी ल्होत्से फेसच्या पायथ्यापर्यंत पुरेसं सामान आणून टाकायचं होतं, शिवाय या सामानांतील कांहीं भाग ' दक्षिण खिंडीपर्यंत पोचवणं देखील जरूर होतं, या कामाची वांटणी अशी केली होती.

गिर्यारोहक

जॉर्ज लो, जॉर्ज बँड, मायकेल वेस्टमॅकॉट आणि चार शेर्पा.

चार्ल्स वायली, विल्फ्रिड नॉईस, आणि बारा शेर्पा (६-६ जणांची तुकडी.)

मी आणि चार शेर्पा.

एडमंड हिलरी.

आल्फ्रेड ग्रेगरी व तेनसिंग.

कार्य

' ल्होत्से फेस ' वरचा मार्ग तयार करणें.

पांचव्या छावणींतून सामान ' ल्होत्से फेस ' पर्यंत न्यायचें आणि तिथून दक्षिण खिंडीपर्यंत.

चौथ्या छावणींतून पांचव्या छावणीपर्यंत सामान नेणें.

तिसऱ्या छावणीपासून चौथ्या छावणीपर्यंत सामान नेणें व फेरी तुकड्यांचें नेतृत्व करणें.

तळ-शिबिरापासून तिसऱ्या छावणीपर्यंत फेरी तुकड्यांचें नेतृत्व करणें.

एवढीं कामें आटोपल्यानंतर आमची अंतिम चढाई होऊं शकली असती.

या योजनेनुसार प्रत्येकालाच महत्त्वपूर्ण काम करायचं होतं; म्हणून आमच्यापैकीं कोणी अपघाताची किंवा आजाराची शिकार होऊन चालण्यासारखं नव्हतं. तरीदेखील जॉर्ज वंड एकाएकीं आजारी पडलाच आणि मायकेल वेस्टमॅकॉटही शंभर टक्के तन्दुरुस्त नव्हता. त्या दोघांना 'लहोत्से फेस'च्या वर जॉर्ज लोवेला मदत करायची होती. त्यावेळीं असं वाटायला लागलं कीं, योजना कार्यान्वित करण्यासाठीं पुरेशीं माणसं आमच्याजवळ उरतात कीं नाहीं ?

*

*

*

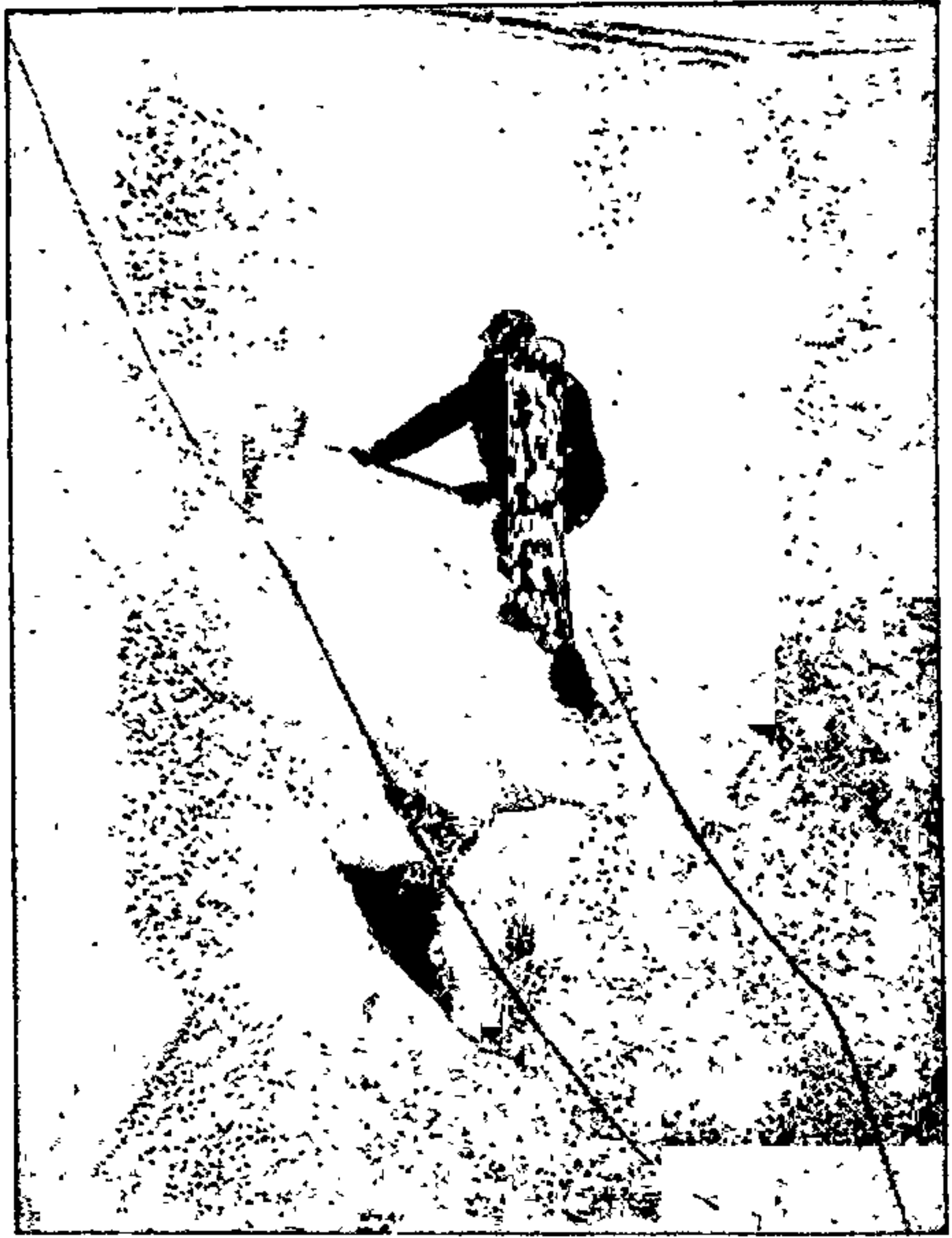
'लहोत्से फेस'वर काम करण्यासाठीं जॉर्ज लो १० मे रोजीं पांचव्या छावणींत तयार होता. त्याच्याबरोबर आमचे चौघे उत्कृष्ट शेर्पा होते - दा तेनसिंग, आंग नीमा, ग्यालजेन आणि आंग नामग्याल. मायकेल वेस्टमॅकॉट दुसऱ्या दिवशीं त्यांच्यांत सामील होणार होता.

हवा नेहमींसारखी रड्डच होती. हिमवृष्टीला तर असा चेव आला होता कीं, रस्ता करायचाच काय तो अवकाश, लगेच साफ बुजून जात होता !

'लहोत्से फेस'वर पांचव्यावर पहिल्याच दिवशीं जॉर्ज लोवे आणि आंग नीमा सहाव्या छावणीपर्यंत चढून गेले. दाट बर्फवृष्टींत साडेपांच तास झगडल्यावर पार थकून जाऊन तिथपर्यंत अगदीं गळलेल्या अवस्थेंतच ते जाऊन पोचले. तिथं उभ्या असलेल्या तंबूंत ते रांगत रांगत कसेबसे शिरले आणि सोळा तास झोपून राहिले ! दुसऱ्या दिवशीं त्यांनीं एक सुरेख वाट तयार करायला प्रारंभ केला. त्यांनीं मुलायम बर्फ बाजूला सारलं; उभ्या बर्फाळ चढणींवर पायऱ्या खोदल्या; जरूर होती अशा ठिकाणीं आधारासाठीं गज ठोकले आणि निशाणं मजबूत रोवून टाकलीं. दरम्यान इतर शेर्पा सामान आणण्यासाठीं खालीं गेले.

दुसऱ्या दिवशीं ते सहाव्या छावणीच्या वर व खालीं रस्ता बनवण्याचं काम करूं लागले.

याच काळांत मायकेल वेस्टमॅकॉट आणि उरलेले तिघे शेर्पा पांचव्या छावणीच्या वर काम करीत राहिले आणि जॉर्जसाठीं सामान व उपकरणं वाहून आणतां आणतां त्यांनी रस्ताही नीट केला.

लहोत्से फेसवर पायऱ्या खोदतांना

१३ मे रोजीं मी जॉर्ज आणि त्याच्या साथीदारांना भेटलों तेव्हां त्यांची कामगिरी किती कठीण आहे, याची जाणीव मला झाली. संध्याकाळीं माघारीं फिरून मी तळशिविरांत असलेल्या विल्फ्रिड नॉयसला आधीं व नंतर मायकेल वॉर्ड यांना निरोप पाठवून जॉर्जच्या तुकडीला मदत करण्यासाठीं वर येण्यास सांगितलं.

१४ मे रोजीं हवा सुरेख पडली होती. त्या दिवशीं जॉर्ज आणि आंग नीमा यांनीं खूपच दूर म्हणजे दक्षिण खिंडीच्या अर्ध्या वाटेपर्यंत मजल मारली आणि स्विस तुकडीची सातवी छावणी बघितली. पुढच्या मार्गावरचं हें एक फार मोठं पाऊल होतं. आतां हिमवृष्टि थांबली होती. पण त्याहीपेक्षां जास्त छळणारी दुसरी

पराठा ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थळपत.

अनुक्रम .. ३२५०६... वि: २५५१५१...

३२० ... १३/१५

मायकेल वॉर्ड

जॉर्ज लोवे

विल्फ्रिड नॉयस

एक गोष्ट आम्हांला सतावूं लागली होती - ती म्हणजे वारा !
वाऱ्याचा जोर असा जैवरदस्त होता की, गिर्यारोहकांना उचलून
तो खाली फेकतो की काय, असं वादळ होतं.

जॉर्जला साहाय्य करण्यासाठीं प्रथम विल्फ्रिड नॉयस आणि
नंतर मायकेल वॉर्ड हे दोघे वर गेले, त्यांनीं परिश्रमांची कमाल
केली; पण वादळानं अखंड मारुं करून त्यांना इतकं कांहीं
सडकलं कीं संघर्षाच्या १० व्या दिवशीं म्हणजे २० मेला या
लोकांना माघार घेणं भागच पडलं. ते दक्षिणखिडींत कांहीं पोचूं
शकले नाहीत; परंतु त्या १० दिवसांत दुसऱ्यांच्या मदतीनं जॉर्ज
लोवेनं आपलं काम जादू करावी तसं पूर्ण करून टाकलं.

॥ ६ ॥

सातव्या काल (दक्षिण खिंड)

सातवी छावणी आणि दक्षिण खिंडीच्या उभ्या चढणी यांवर अद्यापि चढून जातां आलेलं नसलं तरी सामानसुमान वर नेण्याला विलंब लावून चालणार नव्हतं. चढाई करणाऱ्यांचे तंबू, भोजन-सामग्री, प्राणवायूचीं नळकांडी, चढाईचं इतर साहित्य दक्षिण खिंडीतील आठव्या क्रमांकाच्या छावणीत नेऊन टाकण्यासाठीं आम्हीं पांच दिवसांचा कार्यक्रम योजलेला होता. आमच्या शेर्पांना हे चढ प्राणवायूशिवाय चढून जायचे होते. त्यांच्यापैकीं प्रत्येकाच्या पाठीवर ५० पौंडांचं ओझं राहणार होतं. त्यांच्याकडून आम्हीं भलतीच अपेक्षा तर करीत नव्हतो ? ल्होत्से फेसवरील मार्गाक्रमण भयंकर जड जात होतं, त्यामुळें दक्षिण खिंडीत आपण वेळेवर पोचणार कीं नाहीं याबद्दल मला संदेह वाटे.

या सगळ्या गोष्टी बघून मी विल्फ्रिड नाँयसला सांगितलं (कारण शेर्पांच्या पहिल्या तुकडीचं नेतृत्व तो करणार होता) कीं, जेव्हां तो स्वतः वरचा मार्ग धुंडाळायला जाईल तेव्हां जरूर वाटली तर त्यानं आपल्या लोकांना सातव्या छावणीत सोडून द्यायला प्रत्यवाय नव्हता. पण तशी वेळ येणार नाहीं, अशी मला आशा होती.

२१ मे रोजीं मी चौथ्या क्रमांकाच्या छावणींतून दुबिणींतून वर वधितलं. सातव्या क्रमांकाच्या छावणींतून दोन ठिपके मला पुढें रवाना झालेले दिसले. ते ठिपके म्हणजे विल्फ्रिड नाँयस् आणि आन्नूलू. ते दोघे दक्षिण खिंडीच्या रोखानं पुढं निघालेले बघून आम्हांला किती आनंद झाला असेल, तुम्हीच कल्पना करा.

लहोत्से फेसवरून पश्चिमी वृत्तगर्तेकडे दृष्टिक्षेप होकार देऊन लगेच ते तयारही झाले.

तिकडे विल्फ्रिड नॉयस व शेर्पा आन्नुलु लहोत्से फेसवर वरेच वर चढून गेले होते. आजपर्यंत कोणालाही पोंचतां आलेलं नाही अशा ठिकाणाच्याही वरेच पुढे दुपारीं साडेवारापर्यंत ते गेले होते. लहोत्से शिखराकडे जाणाऱ्या चढणीच्या खालीं असलेल्या खडकावर ते आतां उभे होते. येथून जिनीव्हा स्परकडे जाण्यासाठीं त्यांना डावीकडे वळायचं होतं. त्यांनीं आतांपावेतो २५ हजार फूट उंचीपर्यंत मजल मारलेली होती.

ते सतत पुढे पुढे जात होते. त्यांची गति वाढती होती. आम्ही खालून त्यांच्याकडे बघत होतो; दक्षिण खिंड गांठायला ते निघाले आहेत ही कल्पना आमच्या दृष्टीनं खरोखरच आनंददायी होती.

त्याच वेळीं मी ठरवलं कीं, आमचं साहित्य साउथ कॉलपयंत नीट पोंचलं आहे कीं नाही, हें निश्चित समजण्यासाठीं आणखी दोन गिर्या-रोहकांना वर घाडलं पाहिजे. आतां केवळ दोघेच आरोहक उरत होते. ते म्हणजे एडमंड हिलरी व तेनसिंग. वास्तविक थोड्याच दिवसांत शिखरावर पोंचण्याचा दुसरा प्रयत्न त्यांना करायचा होता. तरीदेखील स्वखुषीनं

दृष्टीआड होईपर्यंत आम्ही त्यांच्याकडे नुसते बघत राहिलो होतो. मला निळ्या रंगाची अखेरची चमक दिसली. वाऱ्यापासून संरक्षण होण्यासाठी आम्ही जे खास कपडे चढवितो त्यांचा तो रंग होता. मग मात्र ते कुठेंतरी लुप्त झाले !

त्यावेळीं विल्फ्रिड नाँयस आणि आन्नुलु एव्हरेस्टच्या दक्षिण चढणीवर उभे होते. तिथली उंची साधारणपणे २६००० फूट आहे. गेले बारा दिवस जिथं पोंचण्यासाठी आमची धडपड चालू होती, तें ठिकाण त्यांनीं गांठलं होतं. त्यांच्या या चढाईनं त्यांच्या पाठोपाठ जाणाऱ्या लोकांच्या हृदयांत नवी आशा फुलवली गेली.

त्या दुपारीं नाँयस आणि आन्नुलु परत आले तेव्हां सातव्या छावणींत एकोणीस जण होते. नाँयसबरोबरच्या इतर शेर्पाप्रमाणे चार्ल्स वायलीही आपल्या लोकांसह तिथंच होता. त्यांत तेनसिंग व हिलरीही त्यांना जाऊन मिळाले होते.

तिथल्या तंबूंत इतक्या लोकांची सोय होण्याइतपत जागा नसल्यानं ती रात्र त्यांना मोठ्या कष्टानं ओढावी लागली. वाऱ्यानं असा छळवाद मांडला होता कीं, झोप लागणं निव्वळ अशक्य होतं. तरीदेखील दुसऱ्या दिवशीं सकाळींच ते निघाले. साडे आठ वाजतां चक्राकत्या बर्फातून वाट सुधारत सतरा जणांची लांबलचक रांग पुढें पुढें सरकत होती. सर्वांत पुढें हिलरी आणि तेनसिंग जात होते. आमची अत्यावश्यक सामग्री दक्षिण खिडीकडे हलविली जात होती.

हा प्रवास सरळ नव्हता. सकाळपासून बहुतेक शेर्पांच्या पोटांत कांहीं गेलं नव्हतं; प्राणवायु न घेतां ते चढत होते आणि सगळे एकमेकांना बांधलेले असल्यानें त्यांचीं पावलं अगदीं सावकाश पडत होती. ते दोन पावलं चालायचे; आधारासाठीं आपल्या बर्फातील कुन्हाडीवर विसावायचे; त्यांना धाप लागायची, मग ते थांबायचे. पुन्हां दोन पावलं पडायचीं. कोणी कोणी थकून बर्फांत बसून राह्यचा. मग तो उठून चालू लागेपर्यंत सगळ्यांनाच थांबावं लागे. दिवसभर हें असं चाललं होतं.

पण अखेरीस ते दक्षिण खिडींत पोचलेच. आमचं बहुमोल सामान चार्ल्स वायलीनं काळजीपूर्वक एकत्र जमविलं; नंतर ही तुकडी धडपडत सातव्या छावणींत वापस आली. काहीं शेर्पांनीं पश्चिमी वृत्तगतेमध्ये उतरायचं ठरवलं. कारण वाऱ्यानं रौद्र स्वरूप धारण केलं होतं. अशा स्थितींत सातव्या छावणींत राहाणं जिकीरीचं होतं. त्यांच्या पुढें हिलरी व तेनसिंग आले. तीस तासांपेक्षांही कमी वेळांत हे दोघे २१००० पासून २६००० फुटांपर्यंत चढून गेले होते व परत उतरून आले होते ! खरोखरच ही अजब बात होती. इतकं होऊनही मला वाटे कीं या दुक्कलीनं शिखरावर चढाईला आरंभ केला तरी शिखरावर पोचेंपर्यंत थकून जाण्याइतके कांहीं ते आतां दमलेले नसणार !

त्या दिवशीं संध्याकाळीं मी चार्ल्स इव्हॉन्स आणि टॉम बौडिलॉन यांच्याबरोबर पांचव्या छावणींत गेलों. आमच्याबरोबर दा नामग्याल आणि आंग तेनसिंग (त्याला गंमतीनं 'बालू' हें नांव देण्यांत आलं होतं) हेही आले. एव्हरेस्ट शिखराकडे आम्हीं कूच केलं होतं !

*

*

*

२३ मेला आम्ही सातव्या छावणीपर्यंत आरोहण केलं. ही छावणी ल्होत्से फेसच्या वाटेवर होती. तिथं आमच्या तंबूबाहेर चारही दिशांनीं वारा रात्रभर धुमाकूळ घालत होता; परंतु प्राणवायु वापरून आम्ही झोपूं शकलों. दुसऱ्या दिवशीं आमचा दक्षिण खिडीचा लांबलचक प्रवास सुरू झाला. ही चढाई भयंकर कठीण होती.. चार्ल्स इव्हॉन्स आणि टॉम बौडिलॉन बर्फाचं कवच फोडीत पुढं चालले होते. पाऊलवाटेसारखी वाट तयार होत होती; आणि जड ओझीं पाठीवर घेऊन मी आणि दोन शेर्पा त्यांच्या मागोमाग चाललों होतो. शेर्पा लवकरच दमले. प्रत्येक पाऊल टाकल्यावर ते दम खात; तेवढा वेळ आम्हांला थांबणं भाग पडे.

चार वाजतां आम्ही जिनीव्हा स्परच्या माथ्यावर आलों. दक्षिण

दक्षिण खिंडीत (क्रमांक ८ चें शिबिर)

खिंडीच्या पुढें एव्हरेस्टचं दक्षिण शिखर आमच्यावर उभं होतं आणि आमच्या पायाखालीं होतं तें विस्तृत बर्फाळ पठार, ज्याला आम्ही 'दक्षिण खिंड' या नांवानं ओळखत होतो. आम्ही चढणीवरून उतरून सपाटशा जमिनीवर आलों. तिथें दगडादगडांतून विविध रंग चमकत होते. स्विस तुकडीची सातवी छावणी इथं पडली असली पाहिजे, हें आम्हीं त्यावरून ताडलं.

इथली जमीन कांहीशी खडकाळ होती; आणि खुल्या निळसर बर्फानं झांकलेली होती. वाऱ्यामुळें इथला बर्फ घट्ट झाला होता आणि त्यामुळेंच ही जागा उदास आणि एकाकी बनली होती. आम्ही तंबू उभारण्याचा प्रयत्न करूं लागलों कीं वारा दंगामस्ती करून तो उखडून पाडी. जणूं काय तो आमच्याशीं रस्सीखेंच खेळत होता. एक तंबू उभा करायला आम्हांला तब्बल एक तासापेक्षां अधिक वेळ लागला इतका तो वारा आम्हांला छळत होता.

अधिक मोकळेपणा मिळावा एवढ्याकरतां आम्ही आमचीं प्राणवायूचीं यंत्रें उतरवून ठेवलीं; मात्र त्या विरळ हवेंत श्वास घेण्याचा प्रयत्न करतांना सारखं वाटत होतं कीं, आमच्यांत कांहीं बळच शिल्लक नाही ! पाय घसरून मी एकदां पडलों तर तसंच पांच मिनिटं मला पडून राहावं लागलं तेव्हां कुठं मला परत उभं राहतां आलं ! साडेपांच वाजेपर्यंत दुसरा तंबू उभा ठाकला. चार्ल्स इव्हॉन्स, टॉम वौडिलॉन आणि मी एका तंबूंत आणि ते दोघे शेर्पा दुसऱ्या तंबूंत ! हा भयानक झगडा समाप्त झाल्यावर विश्रांती घेण्यासाठीं आम्ही आमच्या सामानामधेंच अंग टाकून दिलं. बाहेर संतापलेला वारा तंबूवर त्राग्यानं टकरत होता आणि तंबूचीं कापडं टरकावण्यासाठीं चिडून झोंबत होता.

दुसऱ्या दिवशीं शिखरावर चढाई करण्यासाठीं आवश्यक ती तयारी वेळेवर करणं आम्हांला जमलं नाही. अन्न निवडून ठेवायचं होतं; पण त्याहीपेक्षां अधिक जरूर होती प्राणवायूचीं यंत्रं नीट करण्याची. या गोष्टी उरकायला बराच अवधि लागतो; आणि शिखरावर पोचायचं असेल तर टॉम आणि चार्ल्स यांनीं भल्या सकाळींच कूच करायला पाहिजे होतं. म्हणून मग आम्ही आराम केला. माझ्यासाठीं एक तंबू उभारण्यांत आला.

— आतां आम्ही आमच्या जीवनांतील महान् दिवसाच्या स्वागतासाठीं सुसज्ज झालों होतो !

॥ ९ ॥

पहिली चढाई

दुसऱ्या दिवशीं पहांटे साडे-पांचला मला जाग आली. चार्ल्स व टॉम सहा वाजतां निघायचे होते. पण अद्यापि ते आपल्या तंबूंतून बाहेर पडले नव्हते. त्यांना हांका मारण्याचा कांहींच उपयोग होणार नव्हता; कारण आमच्या आरोळ्या वाऱ्याबरोबरच वाहून गेल्या असत्या.

हळू हळू मी बूट चढवले; त्यावर कॅम्पन अडकवले. हें करायला-देखील मला बराच वेळ लागला. इतक्या उंच प्रदेशांत आपण येऊन ठेपलों कीं, विचार करणं, हालचाल करणं या क्रिया अगदीं मंद गतीनं कराव्या लागतात. दा नामग्यालनं मला पेलाभर चहा आणून दिला अन् सांगितलं, “बालू खूप आजारी आहे. तो आपल्याबरोबर येऊं शकणार नाही.” तेव्हां बालूला तिथंच ठेवून मी आणि दा नामग्यालनं तें सामान वाहून नेणं भाग होतं. मग सात वाजायला किंचित् अवकाश असतांना आम्ही दोघे बाहेर पडलों; दोरानं एकमेकांना बांधून घेतलं; शीर्षाच्छादानं घट्ट आवळलीं, चष्मे घातले. प्राणवायूचं यंत्र मी तंबूबाहेर ओढलं.

थोड्याच अंतरावर चार्ल्स त्याच्या प्राणवायु यंत्रावर वांकून कांहींतरी करीत असलेला दिसला. त्याच्या यंत्रांत कांहींतरी बिघडलं होतं. याचा अर्थ मी एवढाच समजलों कीं, टॉमला आणि त्याला निघायला अजूनही विलंब लागणार आहे. त्यांना कांहीं मदत करणं त्यावेळीं तरी हातावाहेरची गोष्ट होती. तेव्हां मी आणि दा नामग्याल पुढें निघालों. आमच्या प्रत्येकाच्या पाठीवर ४५-४५ पौंडांचे बोजे होते.

दक्षिण शिखर आणि आग्नेय शिखर
खडकांवरील बर्फ उडत आहे.

दक्षिण खिडीतील क्रमांक ८ च्या शिबिरांतून घेतलेले छायाचित्र.

शिखरावर जायला निघालेली जोडीच अशी उशीरा निघणं, ही खटकण्याजोगी खेदाची गोष्ट होती. पण सामान जितक्या वर नेऊन टाकतां येईल तेवढं टाकणं महत्त्वाचं होतं; निदान तेनसिंग व हिलरीला तरी तें उपयोगी पडलं असतं.

आम्हीं फार सावकाश चाललों होतो. चढण तशी जड होती असं नव्हे; तरी थकवा मात्र फार येत होता. उघड्या बर्फावर वाऱ्यानं झिलई केली होती. बर्फ इतका कठीण होता कीं, माझे टोकदार खिळ्यांचे बूटदेखील त्यांत गच्च पकड घेऊं शकत नव्हते.

मीं आंवतींभंवती दृष्टि फिरवली. टॉम बौडिलॉन आणि चार्ल्स इव्हॉन्स आमच्यामागून वर येत असतांना बघून मला बरं वाटलं. चार्ल्सच्या प्राणवायूच्या यंत्रांतला दोष दुरुस्त केला गेला असावा.

अखेरीस ही जोडी शिखरावर चाल करून जाण्यास सिद्ध झाली म्हणायची !

दक्षिण शिखर आणि त्यापुढची पर्वतश्रेणी यावर जाण्यासाठी प्रथम आम्हांला एक बर्फानं भरलेली घळई चढून जायला हवी होती. इथला चढ बराचसा उभा होता. तिथून कोसळण्याचा धोका कमी करण्यासाठी एक तर पायऱ्या खोदायला पाहिजे होत्या; नाहीतर बर्फ जर मुलायम असेल तर तो लाथाडून देणं जरूर होतं.

मी आणि दा नामग्याल जरा विश्रांतीसाठी बसलों होतों तेवढ्यांत टॉम आणि इव्हॉन्स आम्हांला मार्गें टाकून भराभर पुढें चढून गेले. आम्ही पुन्हां निघालों तेव्हां मघापेक्षांही आपली चाल मंदावली आहे, हें माझ्या ध्यानांत आलं.

एकेक पाऊल महाप्रयासानं टाकावं लागत होतं. मी तर धापा टाकत होतों. श्वासोच्छ्वास करायलाही त्रास पडत होता. म्हणून थोड्या वेळानं मी गिर्यारोहणाची नवीनच पद्धत अवलंबिली. मी आठ-दहा पावलं झपाझप पुढें जायचा, तिथं कुन्हाड पुरून त्यावर झुकायचा. पुढें पाऊल टाकणं जमेल असं वाटेपर्यंत मी तसाच वांकलेला राह्यचा. पण हा प्रकार अधिकच दमविणारा आहे असं मला आढळून आलं. घळईच्या वरच्या भागांत जिथं बर्फ बराचसा भक्कम होता, तिथं असलेल्या एका खडकावर मी बसलों. आणि दा नामग्याल जसजसा माझ्याकडे सरकेल तसतशी मी त्याची दोरी खेचूं लागलों. तो कांहीं बोलला नाही; पण तो खूपच दमला होता, एवढं मात्र खरं !

पर्वताची रांग आतां आमच्या जवळच वर होती. आम्ही पुढें निघालों. इतक्यांत आम्हांला एका छोट्या तंबूचे अवशेष मिळाले. बरोबर वर्षापूर्वी या ठिकाणीं स्विस गिर्यारोहक लॅबर्ट आणि तेनसिंग यांनीं ठोकलेला हा तंबू होता. वाऱ्यानं तंबूच्या कॅन्व्हासचा विध्वंस केला होता. धातूचे खांब आणि चिंध्या चिंध्या झालेलं नारिंगी कापड तेवढं शिल्लक राहिलं होतं.

थोडा वेळ माझा श्वासोच्छ्वास एकाएकीं विघडला. माझीं फुफ्फुसं आतां ताड्दिशीं फुटणार, असं वाटूं लागलं. पण नाहीं. पुन्हां अकस्मात मला वरं वाटायला लागलं. मी तिथून खालच्या जगतावर नजर भिरकावली, कारण त्या जगाच्या छपरावर आतां आम्हीं येऊन पोचलों होतो. दक्षिण खिडींतील तंबू बारीक बारीक दिसत होते. गेल्या तीन तासांत आम्हीं तिथून १४०० फूट वर आलों होतो. आम्हीं ल्होसे फेसकडे सरळ खालीं व सातव्या छावणीचा माथा बघूं शकत होतो. आमच्यावरची पर्वतश्रेणी धुक्यांत अर्धवट गुरफटलेली होती. हिमवृष्टि चालूच होती. टॉम आणि चार्ल्स आमच्यापुढें ३०० फूट होते. परंतु मी आणि दा नामग्याल आणखी पुढें जाऊं शकू, असं कांहीं मला वाटेना.

तरीदेखील आणखी १५० फूट आम्ही कसेबसे गेलों. आतां मात्र दा नामग्यालला एक पाऊलदेखील पुढें टाकवेना. त्यावद्दल मला विलकुल वाईट वाटलं नाहीं; कारण माझीही तीच अवस्था झाली होती. माझीही ताकद बोलायला लागली होती. आम्हीं साधारण २७३५० फूट उंचीवर आलों होतो.

तंबू, अन्न, प्राणवायूच्या वाटल्या आणि इतर सामानाला पुरेल एवढा दगडांचा ढीग आम्हीं तयार केला. अर्थात् शेवटचं शिबिर ठोकण्याइतक्या उंचीवर कांहीं ती जागा नव्हती. पण पुढंच काम ग्रेगरी आणि त्याच्या शेर्पांवर सोपवायला हरकत नव्हती. खिडींत परत उतरून येणं ही गोष्ट वर चढून जाण्याइतकीच दमविणारी होती. मला स्वतःला तर अद्यापही नीट श्वासोच्छ्वास करतां येत नव्हता. माझ्या मुखवट्याला जोडण्यांत आलेली प्राणवायूची नळी बर्फामुळें बंद पडली होती, हें मला दुसऱ्या दिवशीं समजलं! त्यामुळें मला नळकांड्यांतला प्राणवायु मिळत नव्हता व तो त्रास होत होता.

संथपणानं आम्ही खालीं उतरत होतो. आपल्या अंगांतली ताकद पार उडून गेली आहे, असं वाटत होतं. शेवटीं आम्ही तंबू-पाशीं येऊन पोचलों तेव्हां तर शक्तीचा लेशदेखील देहांत बाकी

नसल्यानं आम्हीं धाडदिशीं खालीं कोसळलो. एड् हिलरी आणि तेनसिंग शेवटचे कांहीं यार्ड आम्हांला ओढून न्यायला आले होते. एड् हिलरीजवळच्या यंत्रांतून मी प्राणवायूचे कांहीं घुटके घेतले तेव्हां मला फार वरं वाटलं. त्या दोघांचं धैर्य आणि त्यांनीं दाखविलेली सहानुभूति यांचं मला आजन्म विस्मरण होणार नाही !

*

*

*

अजूनही टॉम आणि चार्ल्स दक्षिण शिखराच्या रोखानं वर जात होते. नऊ वाजतां ते २७,२०० फूट उंचीवर पोचले. मला भयंकर जड वाटलेली घळई त्यांनीं ओलांडली होती. १२०० फूट चढून जायला त्यांना दीड तास लागला होता; आणि दक्षिण शिखरापासूनही ते तेवढ्याच अंतरावर (म्हणजे १२०० फुटावरच) होते. यावरून त्यांना शिखरापर्यंत जायला सवड मिळेल असं दिसत होतं.

हवा जरी धड नव्हती, तरी त्यांचा मार्ग रोधण्याइतकी ती प्रतिकूलही नव्हती. नवआशेनं त्यांनीं पुढें कूच केलं. पण तिथून पुढें जाणं मुश्किलीचं होतं. ताज्या वर्फानं झांकलेल्या तिथल्या खडकांवर पकड घेणं साधत नव्हतं. दोन तास घालवून दक्षिण शिखरापर्यंतचं केवळ निम्मं अंतरच ते काटूं शकले. सर्व बाजूनीं मेघांनीं त्यांना घेरलं होतं. बर्फ पडत होतं नि चावरा वारा तें वाहूनही नेत होता.

२८००० फूट उंचीवर त्यांनीं जरा विसांवा घेतला. तिथं थोडी कमी चढण होती. त्यांनीं आपले ऑक्सिजन फिल्टर्स बदलले. एक तर जे फिल्टर्स ते वापरीत होते त्यांचा उपयोग आतां आणखी फार वेळ होऊं शकला नसता आणि दुसरी गोष्ट म्हणजे पुढची चढण अधिक उभी आणि धोकेबाज असल्यामुळें त्यांना पुढें फिल्टर्स बदलणंही शक्य झालं नसतं. प्रत्येकाजवळ एक जादा फिल्टर होता. या ठिकाणीं फिल्टर बदलण्यांत जो वेळ जात होता त्यामुळें त्यांचीं त्या दिवशींची चढाई कमी होणार होती;

आल्फ्रेड ग्रेगरी

टॉम बौडिलॉन

चार्ल्स इव्हॉन्स

कारण जे फिल्टर त्यांनीं बदलले ते कांहीं संपलेले नव्हते. तरी-सुद्धां तें करणं युक्तच होतं.

ते पुन्हां पुढें चालूं लागले. चार्ल्सच्या प्राणवायु-यंत्रांत पुन्हां कांहींतरी गडबड झाली आणि श्वासोच्छ्वास करण्यास त्याला पुन्हां त्रास पडूं लागला. अखेरीस ते शेवटच्या उभ्या चढणीपाशीं येऊन ठेपले. तिथून तें डाव्या अंगानं निघाले. इथल्या खडकांवर बर्फ नव्हतं. ते वरवर झाडूं लागले. आपली सारी इच्छाशक्ति आणि बळ पणाला लावून शेवटचं ४०० फूट अंतर त्यांनीं तोडलं.

एकाएकीं चढणीचा उभेपणा कमी झाला. आतां ते एव्हरेस्टच्या दक्षिण शिखरावर २८७०० फूट उंचीवर येऊन उभे ठाकले होते. एक वाजला होता. त्यांच्यापूर्वी एव्हरेस्टवर चालून आलेल्या वीरांनीं जेवढी उंची गांठली होती त्यापेक्षां चार्ल्स इव्हॉन्स आणि टॉम बौडिलॉन यांनीं शेकडों फूट जास्त मजल मारली होती.

समोर पर्वतश्रेणीचा अखेरचा पसारा होता. आमच्या दलांतील प्रत्येक गिर्यारोहक हा भूभाग-पृथ्वीच्या पाठीवरील सर्वोच्च शिखराचे उरलेले ३०० फूट-बघण्यासाठीं हपापलेला होता.

इथल्या अडचणी प्रचंड होत्या. चाकूच्या पात्यासारखी असलेली ही बर्फाळ पर्वतश्रेणी सरळ उभी आहे. तिथे दोन्ही अंगाला कडे हजारों फूट खाली उड्या झोकतात. शिखराच्या एका बाजूला वाऱ्यामुळे तयार बर्फाचे धोकेबाज कॉर्निस बाहेर लोंबकळत असतात !

वर ३०० फूट चढाई करायची होती. परंतु कडेकडेन न जातां दुसरीकडून गेलं तर ती थोडी अधिकच भरली असती. दिवस इतका ढळला होता कीं हा शेवटचा भाग चढून जाणं चार्ल्स आणि टॉमला केवळ अशक्य होतं. जर त्यांनीं पुढची मजल मारायचं योजलं असतं तर ते जिवंत माघारीं आले नसते ! तरीही परत येतांना त्यांना अपार दुःख झालं. खरोखरच ही निराशेची गोष्ट नव्हती का ? इतकं समीप येऊन पुन्हां तितकंच दूर जायचं !

थकावटीची आणि कष्टाची वाटचाल करून साडे चार वाजतां आठव्या छावणींतल्या तंबूंत ते परत आले. त्यांच्या चेहऱ्यांवर हिमकण गोळा झाले होते. दोघेही कल्पनातीत श्रांत झाले होते. परंतु त्यांनीं त्या दिवशीं जें कर्तृत्व गाजवलं, ते त्यांच्यामागून प्रयत्न करणाऱ्यांसमोर एक हृदयस्पर्शी व उत्साहवर्धक उदाहरण होतं. त्यांच्या कामगिरीनं आमचा आत्मविश्वास चेतवून दिला—आम्ही विजयी होऊं शकूं !

*

*

*

आठव्या छावणींत आम्हीं रेटलेली ती रात्र खरोखरच भयानक कष्टप्रद होती. मी ती कधींच विसरणार नाहीं. तंबूंतून अमाव गर्दी झाली होती—जागेपेक्षां माणसं जास्त ! आणि झंझावातामुळे डोळ्याला डोळा लागणं मुष्किल झालं होतं. त्यावेळीं तपमान —२५ अंश सेंटिग्रेड होतं.

दुसऱ्या दिवशीं चढाई अजिबात होऊं शकली नाहीं. चवताळलेल्या वाऱ्यानं नुसता धिंगाणा मांडला होता, सर्वांत वरच्या चढणींवरचं आणि खडकांवरचं बर्फं तुटून फुटून कोसळत होतं.

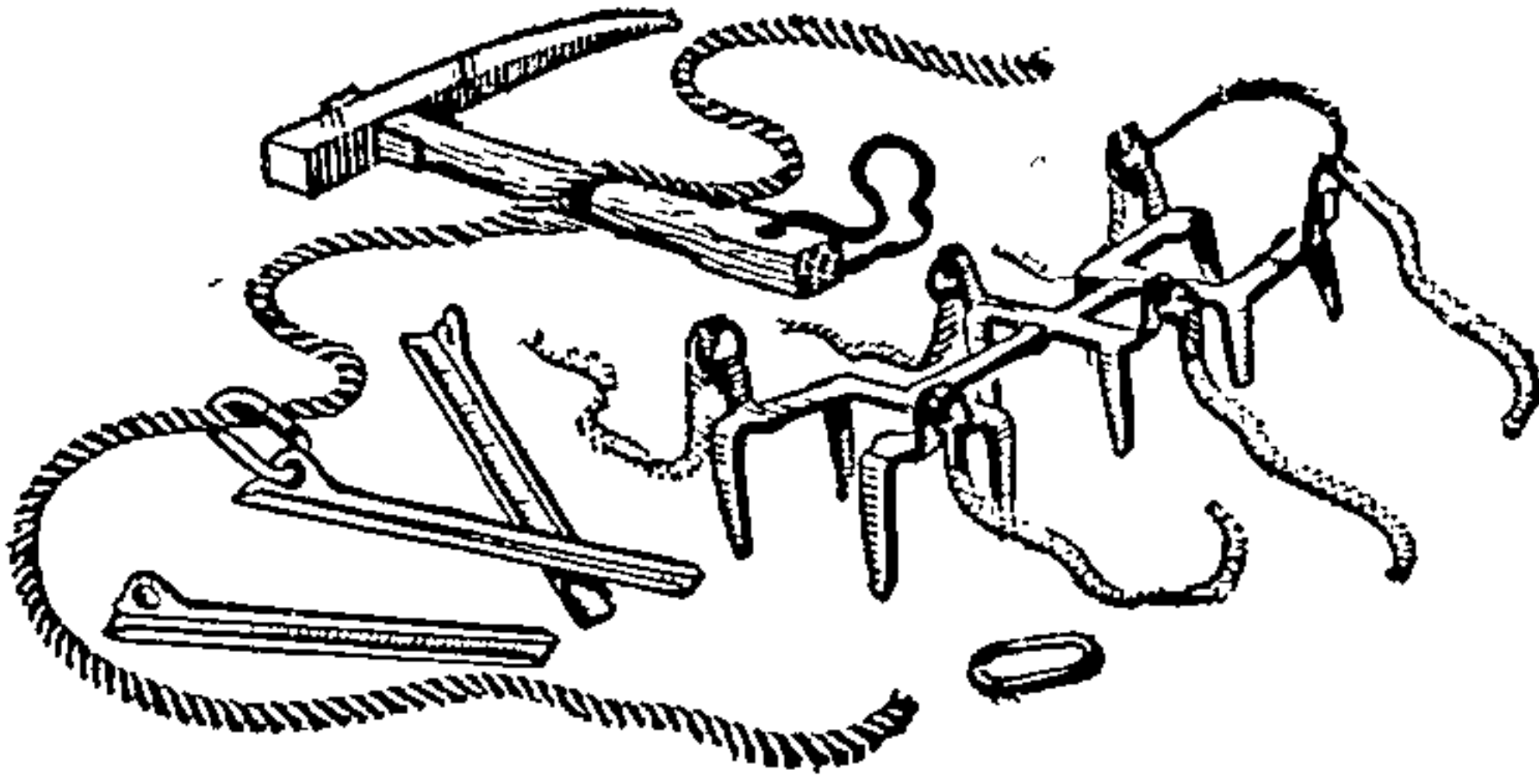
चार्ल्स इव्हॉन्स आणि टॉम बौडिलॉन

२८,७०० फूट उंचीच्या दक्षिण शिखरावर चढून गेल्यावर घेतलेले छायाचित्र.
तोपर्यंत ही उंची कोणालाहि गांठतां आली नव्हती.

दुपारच्या सुमारास टॉम बौडिलॉन आणि चार्ल्स इव्हॉन्स यांनी खाली उतरायला आरंभ केला, परंतु टॉमची अवस्था चिंतनीय होती; त्याच्या शरीरांत कणभर बळ शिल्लक नव्हतं. तो जिवंत खाली पोचायला हवा असेल तर अन्य कुणीतरी त्याच्याबरोबर जायला हवं होतं, आल्फ्रेड ग्रेगरी किंवा जॉर्ज लो यांपैकी कोणालाच मी त्याच्याबरोबर सोडू शकत नव्हतो; कारण तेनसिंग आणि हिलरी यांना मदत करण्यासाठी एक दिवस आधीं ते तिथं आले होते. तेव्हां शेवटीं मी स्वतःच त्याच्याबरोबर जाण्याचा निर्णय घेतला.

ही वाटचाल एखाद्या वार्डट स्वप्नासारखी होती; पांच तास चालून थकलेले आम्ही; मोठ्या मेटाकुटीनं सातवी छावणी गांठली. तिथं विल्फ्रिड नाँयस आणि मायकेल वॉर्डला भेटल्यानंतर मात्र आम्हांला अमर्याद संतोष झाला.

चौथ्या छावणींतील सामान घेऊन तीन शेर्पा मदतीस घेऊन विल्फ्रिडनं वर जावं अशी मीं व्यवस्था केली; कारण बेकार हवेमुळें हिलरीची चढाई लांबणीवर पडायचा संभव होता. वरून काय बातमी येते त्याची प्रतीक्षा करीत बसण्यापलीकडे आमच्या हातीं करण्याजोगं कांहींच नव्हतं, म्हणून दुसऱ्या दिवशीं सकाळीं टॉम बौर्डिलॉनसह मी खालीं पश्चिम वृत्तगर्तेत उतरून गेलों.

॥ १० ॥

शिखर

लेखक : एडमंड हिलरी

(एव्हरेस्ट शिखर कसं गांठण्यांत आलं, याचं वर्णन या प्रकरणांत असून तें सर एडमंड हिलरीच्या लेखणींतून उतरलेलं आहे.

२८ मे रोजीं साऊथ कॉलवरील आठव्या छावणींत सहा जण होते — एडमंड हिलरी, तेनसिंग, जॉर्ज लो, आल्फेड ग्रेगरी आणि पेंबा व आंग नीमा हे दोघे शेपां. परंतु पेंबा बराच आजारी असल्यामुळें चढाईच्या दृष्टीनं पूर्णपणें निकामी होता. जड जड ओझीं घेऊन बाकीचे लोक २७९०० फूट उंचीपर्यंत चढून गेले. इथं हिलरी आणि तेनसिंग यांनीं एक छोटा तंबू उभारला. आपले तिघे साथीदार माघारीं उतरून दक्षिण खिंडीकडे जातांना ते बघत बसले.

सूर्यास्त झाला; हिलरी आणि तेनसिंग रांगतरांगत तंबूंत शिरले. जितके गरम कपडे होते तेवढे त्यांनीं अंगावर चढवले; आणि आपल्या झोपायच्या पोत्यांत (स्लीपिंग बॅग्जमध्ये) हळूहळू घुसून ते गुरगुटून पहुडले. दुसऱ्या दिवशीं २९ मे रोजीं भल्या पहांटें ते चढाईसाठीं सज्ज झाले.)

.....आम्हीं आमचे कुकर पेटवले. भरपूर लिंबाच्या रसांत साखर मिसळून तें सरबत प्यालों. नंतर बिस्किटांच्या बरोबर आमच्यापाशीं शिल्लक असलेला शेवटचा सार्डीनचा डवाही फस्त केला. मीं प्राणवायूचीं यंत्रं तंबूंत ओढून घेतलीं. त्यांच्यावर सांचलेलं बर्फ झाडून टाकून तीं साफ केलीं. पुन्हां त्यांची नीट तपासणी केली.

बूट दमट झाल्यामुळे आदल्या दिवशीं मीं ते काढून ठेवले होते; पण आज बघितलं तेव्हां ते गोठून कडक झाले होते. म्हणून मीं ते स्टोव्हच्या विस्तवावर धरले, आणि मुलायम केले. आमच्या कपड्यांवर आम्हीं वायुनिरोधक घातले. हातांवर तीन हात-मोज्यांचे जोड घातले - एक रेशमी, दुसरा लोंकरी आणि तिसरा वायुनिरोधक.

पहांटे साडेसहा वाजतां तंबूतून रांगत रांगत बाहेर पडून आम्हीं बाहेर येऊन उभे राहिलो. तीस तीस पौंड वजनाचीं प्राणवायूचीं उपकरणे पाठीवर बांधलीं. त्यांच्या नळ्या मुखवट्यांशीं जोडल्या; जीवनदायी प्राणवायु फुफ्फुसांत जाऊं शकावा म्हणून यंत्राच्या झडपा उघडल्या. भरपूर दीर्घ श्वसन केलं; आणि निघायला तयार झालो.

माझ्या गारठलेल्या पायांबद्दल माझ्या मनांत अद्याप आशंका असल्यामुळे मीं तेनसिंगला पुढे व्हायला सांगितलं. तिथे मुख्य पर्वतश्रेणीच्या डाव्या बाजूकडील चढणीवरच्या मऊ बर्फाच्या भुसकटांतून पायच्या खोदीत तो निघाला. सबंध पर्वत उन्हांत न्हाऊन निघत असल्यासारखा भासत होता नि दक्षिण शिखर तिथून बरंच दूर उंचावर दिसत होतं. तेनसिंगनं पायान बर्फ बाजूला सारीत पर्वताच्या मागल्या बाजूनं एक लांबलचक चक्कर घेतली आणि आम्हीं अखेरीस त्याच्या टोंकावर येऊन दाखल झालो. २८ हजार फूट उंचीच्या या ठिकाणीं बर्फाचा एक मोठा ढीग तयार झालेला होता. इथून पुढे पर्वताची रांग चाकूच्या पात्यासारखी धारदार होत गेली होती. एव्हांना माझ्या पायांत ऊब आल्यानें आतां मी पुढे झालो होतो.

आम्ही संधपणे पुढे सरकत होतो. बर्फ मऊसर असल्यामुळे पर्वतश्रेणीच्या माथ्याकडे जाणारी वाट बिकट आणि धोक्याची होती. म्हणून मी थोडासा डाव्या बाजूकडच्या उतरणीवर किंचित् खालीं आलो. वाऱ्यामुळे तिथलं कवच पातळ झालेलं होतं. कधीं कधीं तें माझा भार सहन करी; अधूनमधून कोसळेही.

शिविर क्र. ९ च्या वाटेवर. शिखरावर चढाई करण्याच्या आदल्या दिवशी
घेतलेले हिलरी व तेनसिंग यांचे छायाचित्र

शेंकडों फूट अशी वाटचाल झाल्यावर आम्ही एका लहानशा उथळ जागी आलों. आधीच्या चढाईत इव्हॉन्स आणि बौर्डिलॉनन ठेवलेल्या प्राणवायूच्या दोन बाटल्या आम्हांला तिथं सांपडल्या. मीं 'गेजां'वरचं बर्फ झटकून टाकलं आणि आनंदाची गोष्ट म्हणजे त्यांत शेंकडों लिटर्स प्राणवायु शिल्लक होता. हात आंखडतां ठेवून वापरला तर दक्षिण खिडींत परत जाईपर्यंत पुरेल इतका तो होता. वाट काढण्याचं माझं काम पुढें चालूं झालं. तिथें आम्हीं एका मोठ्या बर्फाळ मैदानासारख्या विस्तृत सखल जागी आलों. दक्षिण शिखर इथून ४०० फुटांवर होतं. या मैदानांतील बर्फ धोकेबाज होतं. तरीदेखील त्यांतून मार्ग काढायचे प्रयत्न आम्हीं सोडले नाहीत.

पुढारी होण्यांत आम्ही वेळोवेळीं आळीपाळीनं बदल करीत होतो. एका ठिकाणीं दाट बर्फांत मी खूण रोवत असतांना माझ्या-

शेवटचा भाग : दक्षिण शिखरावरून दिसणारा शिखराचा शेवटचा भाग. दोन्ही बाजूंस हजारो फूट खोल दऱ्या.

जवळचा एक भाग ढासळला आणि मी तीनचार पायऱ्या खाली घसरलों ! पुढें जावं किंवा नाही याबद्दल मी तेनसिंगची इच्छा विचारली. तिथली बर्फाची एकंदर अवस्था बघतां तो पुढें जायला राजी आहे, असं कांहीं दिसलं नाहीं. तरीदेखील त्यानं आपलं सुपरिचित पालुपद उच्चारलंच," जशी आपली मर्जी !"

मी पुढें जायचाच निर्णय घेतला. अखेरीस आम्हीं अधिक घट्ट

पक्क्या बर्फावर येऊन पोचलो आणि उभ्या चढणीवर पायऱ्या खोदत अखेरीस दक्षिण शिखरावर येऊन उभे ठाकलो तेव्हा ९ वाजले होते.

पुढच्या पर्वतश्रेणीकडे आम्ही कुतूहलानं दृष्टिक्षेप केला. ती जितकी भव्य तितकीच भीतिदायकही वाटली. उजव्या अंगाला कांचुंग फेसच्या १२ हजार फूट उंचीच्या कड्यावर, वळलेल्या बोटांसारखे तिढे वळलेले प्रचंड कॉर्निस — बर्फाचे लोंबकळते ढीग — लटकतांना दिसत होते. या कॉर्निसवर जरा देखील हालचाल करणं म्हणजे सत्यानाश ओढवून घेणं होतं. या कॉर्निसपासून पर्वतश्रेणी डाव्या बाजूला सरळ खाली गेली होती. तिथं पश्चिमी वृत्तगर्तेच्या वर असलेल्या प्रचंड खडकाळ मैदानांत बर्फ येऊन सांचत होता.

कॉर्निस आणि खडकाळ भागाच्या मधली उभी बर्फाळ चढण पक्क्या मजबूत बर्फाची बनलेली दिसत होती. तो बर्फ जर मऊ निघाला असता तर पर्वतश्रेणीवरून पुढें जायची आशा गुंडाळून ठेवायचीच पाळी आली असती ! या चढावर पायऱ्या खोदणं जमलं तरच पुढें जाण्याचा संभव !

दक्षिण शिखराच्या नेमक्या खालच्या बाजूला आम्ही बसण्यासाठी जागा करून घेतली आणि प्राणवायूचीं उपकरणं उतरवून ठेवलीं. आमची बरीचशी भरलेली प्राणवायूची बाटली आतां पावेतो रिकामी झाली होती; त्यामुळें आतां आमच्याजवळ केवळ एकच बाटली शिल्लक राहिली होती. मिनिटाला तीन लिटर या हिशोबानं ८०० लिटर प्राणवायु कित्ती वेळ पुरेल ? मी गणित करून बघितलं; साडेचार तास तो टिकेल असं लक्षांत आलं. आमचं यंत्र आतां पहिल्यापेक्षां हलकं झालं होतं; त्याचं वजन २० पाँडांपेक्षां जास्त होतं.

दक्षिण शिखराखाली मी आतां बर्फात पायऱ्या खोदूं लागलो. तेव्हां मला खूपच मोकळं मोकळं आणि एकंदरीत बरं वाटत होतं.

त्या चढावर मी कुन्हाडीचा पहिला घाव घातला आणि माझी

सर्वांत जबर आशा सफल झाली. तिथं बर्फ दृढ, भक्कम होता. कुन्हाडीचे दोन तीन घाव घातले कीं हवी तेवढी पायरी खोदली जायची — अगदीं आमच्या मोठ्या बुटांना पुरून उरेल एवढी ! बर्फांत कुन्हाड खुपसली कीं चांगली रतून बसायची — त्यामुळें भक्कम आणि सोयीस्कर आधार मिळायचा. आमच्यापैकीं एका वेळीं एकच जण हलत असे. मी पायऱ्यांची चाळीस फूट लांबीची रांग खोदत असलों कीं, तेनसिंग मला खेचून ठेवायचा. नंतर मी कुन्हाड रतवून ठेवायचा. तेनसिंगभोंवतीं दौरी गुंडाळाची; तिच्या आधारानं तेनसिंग माझ्यापर्यंत येऊन पोचायचा. मग वाटेंत एखादी पायरी ढासळली तरी त्याचं भय उरलेलं नसायचं. मग पुन्हां त्यानं मला ओढून धरायचं, आणि मी पायऱ्या खोदत पुढें निघायचा.

कुठें कुठें वरून लोंबकळणारे बर्फचे कॉर्निस खरोखरच प्रचंड दिसत. त्यांच्या तावडींत सांपडूं नये म्हणून मी पश्चिमेच्या बाजूला कितीतरी पायऱ्या खोदल्या. या विशाल खडकाल मैदानांतून सरळ खालीं बघितलं आणि ८००० फूट खालीं असलेल्या पश्चिमी वृत्तगतेतील चौथ्या छावणीकडे पाह्यलं म्हणजे अंगावरचे केस ताठ उभे राहात. या चढणीवर हातांचा रेटा देऊन आम्हीं वर सरकत होतो; आणि हातांना आधार मिळावा म्हणून जागा खोदत होतो. अगदीं मेटाकुटीनं कां होईना, पण हा कठीण भाग चढून जाणं आम्हांला साधलं. सतत एक तास चालत राहिल्यावर आम्हीं चाळीस फूट उंचीच्या एका प्रचंड खडकाच्या पायथ्या-जवळ आलों. हा खडक निसरडा होता. त्यांत कुठेंच आधार मिळण्यासारखा नव्हता. आमच्या मार्गातील ही धोंड आमच्या अल्पशक्तीला दुर्लघ्य होती. पश्चिम बाजूनं वाट मिळण्यासारखी नव्हती. परंतु सुदैवानं या अडचणीवर मात करायला एक वाट बाकी होती.

त्याच्या पूर्वेला एक मोठा कॉर्निस होता. हा कॉर्निस आणि खडक यांच्या दरम्यान ४० फूट वर जाणारी एक अरुंद भेग

अनुक्रम ७७
 ३२५०६... वि: १५५...
 ३१० को वि १३/३/

होती. " मला जितकं भक्कम धरून ठेवतां येईल तेवढं ओढून धर " असं मीं तेनसिंगला सुचवलं आणि त्या भेगेंतून वाट सुधारुं लागलों. मागें लाथ झाडून मी माझ्या बुटांचे खिळे माझ्या मागच्या वफांत खोल रूतवले आणि स्वतःला जमिनीपासून वर उचललं.

खडकांत सांपडणाऱ्या अगदीं लहानसान आधाराचाही फायदा मी घेत होतो. गुडघे, खांदे, दंड यांच्यांत होतं नव्हतं तेवढं सारं वळ एकवटून, खरं म्हणजे पाठीनंच मी त्या भेगेंतून वर सरकत होतो. मनांतून सारखी प्रार्थना करीत होतो कीं, हा कॉर्निस खडकापासून निखळूं नये ! माझी गति मंद होती पण ती सतत होती; स्थिर होती. तेनसिंग दोर सोडत होता तसतसा मी इंचा-इंचानं वर सरकत होतो. अखेरीस मी खडकाच्या वर आलों आणि भेगेंतून वाहेर पडून मोकळ्या भागांत येऊन पोंचलों.

कांहीं क्षण मी दम खाण्यासाठीं पडून राहिलों. यापुढें कोणतीही गोष्ट आमच्या शिखरावर जाण्याचा मार्ग रोकूं शकत नाहीं, हा विश्वास प्रथमच माझ्या मनांत दृढ झाला. त्या खडकावर खंबीरपणें उभं राहून मीं तेनसिंगला वर यायची खूण केली. जोरानं श्वास घेत मीं दोर वर ओढून धरला होता आणि भेगेंतून तेनसिंग सरकत वर आला; समुद्रांतून खेचलेला मोठा मासा प्रचंड खटाटोपानं किनाऱ्यावर येऊन आदळावा तसा वर येऊन तो धाडकन् कोसळला.

एवढ्यानं पर्वताची रांग कांहीं संपलेली नव्हती. उजवीकडे विशाल कॉर्निस आणि डाव्या अंगाला खडकांचे उंच चढ ! ती ओळ उजवीकडे अशी कांहीं वळली होती कीं, शिखर नेमकं कुठं आहे, याची कल्पनाच येऊं नये. एक उंचवटा ओलांडावा तर दुसरा पुढें हजर; तो मागें टाकला कीं तिसरा दृष्टीच्या टप्प्यांत यायचा. वाटलं, ही वाट कधींच सरायची नाही; आणि काळ मात्र वाघ पाठीमागें लागल्यागत दौडत सुटलाय !

आमचा मुळांतला उत्साह आतां पुष्कळच गळाठला होता; उलट संघर्ष मात्र तीव्र स्वरूप धारण करूं लागला होता. इतक्यांत

मला आढळलं कीं, पुढची पर्वताची रांग चढत जाण्याऐवजीं एकदम खालीं उतरती झाली आहे. मीं वर नजर टाकली. एक अरुंद वर्फाळ वाट हिमशिखराकडे निघाली होती. घट्ट बर्फावर कुन्हाडीचे कांहीं घाव पडले असतील नसतील आम्हीं माथ्यावर येऊन उभे ठाकलों !

त्या वेळीं सर्वप्रथम माझ्या मनांत कोणती भावना डोकावली असेल तर ती मुक्ततेची, सुखाची होती. सुख अशासाठीं कीं, आतां पायऱ्या खोदायच्या उरल्या नाहीत ! पर्वताची वांकडी तिकडी रांग आतां तुडवायची वाकी नाही ! “ आतां संपलंच ” अशी आशा निर्माण करून सतत हुलकावण्या देत राहणारे मोठाले ढीग नाहीत; आतां निराश होऊन मनाला कष्ट होतील असं कांहींदेखील शिल्लक नाही ! मीं तेनसिंगकडे बघितलं. त्याचा चेहरा बलकलावा शिरस्त्राण, उन्हाळी चश्मा आणि प्राणवायुचा मुखवटा यांखालीं लपलेला होता. या सर्व गोष्टींवर बर्फ सांचलेंलं होतं. तरीदेखील त्यानं आपली दृष्टि जेव्हां सभोंवार फिरवली तेव्हां त्याच्या अंतःकरणांत उसळलेल्या आनंदाची लकेर प्रगट झाल्याशिवाय कांहीं राहिली नाही. आम्हीं एकमेकांचे हात हातांत घेतले. मग तेनसिंगनं माझ्या खांद्यावरून हात टाकले. आम्हीं दोघांनीं परस्परांच्या पाठी थोपटल्या अगदीं बेदम होईपर्यंत ! साडे-अकरा वाजले होते. म्हणजे एवढी मजल मारायला आम्हांला अडीच तास लागले होते. पण हाच काळ त्या वेळीं एखादा जन्म उलटल्यासारखा भासला !

प्राणवायु घेणं बंद करून मीं माझं यंत्र उतरवलं. उबेंत असावा म्हणून मीं कॅमेरा आतांपर्यंत शर्टच्या आंत ठेवला होता, तो बाहेर काढला. “ ब्रिटन, नेपाळ, राष्ट्रसंघ व भारत यांचे चार झेंडे असलेली कुन्हाड घेऊन उभा रहा ” असं मीं तेनसिंगला सांगितलं. तो समोर खडा राहिला. मीं त्याचं तसंच छायाचित्र टिपलं. नंतर आमच्या खालीं असलेल्या प्रत्येक दिशेला पसरलेल्या विशाल भूभागाकडे मीं लक्ष फेकलं.

शिखरावरून उत्तरेकडील रांगेचें छायाचित्र

पूर्वेला आमचा भीमकाय शेजारी 'माकालू' होता. अद्याप तो अजिंक्य आहे—कोणाचा पाय त्याला लागलेला नाही ! क्षितिजावर दूर अंतरावर धूसर ढगांत लपेटलेलं कांचनगंगेचं शिखर डोकावत होतं. जिथं कोणी अद्यापही गेलेलं नाही अशा नेपाळांतील पर्वतमाला पश्चिमेच्या बाजूला लांबवर पसरलेल्या होत्या.

उत्तरेच्या पर्वतश्रेणीच्या खालीं असणाऱ्या उत्तर खिंडीचं

मी त्या वेळीं घेतलेलं छायाचित्र मला सर्वांत महत्त्वाचं वाटतं. हाच तो प्रसिद्ध जुना मार्ग—१९२० व ३० सालच्या वीर गिर्यारोहकांनी याच मार्गात एव्हरेस्ट जिंकण्याचे प्रयत्न केले होते. दहा मिनिटांनीं मला जाणवू लागलं कीं, आपलीं बोटं वळायला लागलीं आहेत, पायांत शैथिल्य येऊं लागल आहे, हालचाली जडावल्या आहेत. तेव्हां मीं चटकन प्राणवायूचं यंत्र उपयोगांत आणलं.

दरम्यान तेनसिंगनं बर्फ बाजूला सारून छोटासा खड्डा केला आणि त्यांत चॉकलेट, बिस्कट, लाल पेन्सिलचा तुकडा वगैरे छोट्या छोट्या वस्तू ठेवून दिल्या. या वस्तू छोट्याच असल्या

तरी तीं श्रद्धेचीं प्रतीकं होतीं. परमेश्वराला त्या अर्पण केलेल्या होत्या. कारण श्रद्धाळू बौद्धांची अशी भावना आहे कीं या उत्तुंग शिखरावर देवदेवतांचं वास्तव्य असतं.

दोन दिवसांपूर्वी दक्षिण खिंडींत असतांना कर्नल हंटनं माझ्या-जवळ क्रूसावर असलेल्या येशूची छोटी प्रतिमा दिली होती; आणि ती शिखरावर बरोबर घेऊन जायला सांगितलं होतं. मींही बर्फांत एक खड्डा खोदला आणि तेनसिंगनं आपल्या भेटी पुरून ठेवल्या होत्या, त्यांच्याजवळच तो क्रूस ठेवून दिला.

पंधरा मिनिटांनंतर आम्हीं शिखर सोडून पायऱ्या उतरूं लागलों. क्षणाक्षणाला आमच्याजवळचा प्राणवायु घटत होता; तेव्हां वेळ वायां न दडवतां आपली वाट सुधारायला हवी होती. (जर कां वाटेंतच प्राणवायु संपुष्टांत आला असतां तर भलतीच बला ओढवली असती !) एकापाठोपाठ एकेक ढीग मार्गें टाकीत आम्ही बघतां बघतां त्या खडकाच्या शिरोभागीं येऊन पोचलों. इथून आमच्या पायऱ्या सुरू होत होत्या. तिथल्या भेगेंतून आम्ही सरकत सरकत खालीं येऊं लागलों. आम्हीं खूप थकलों होतो हें खरं; पण कुठं बेसावध बसून राहाण्याइतके मात्र नव्हे. अतिशय सावधगिरी बाळगून आम्ही उतरत होतो. डळमळीत बर्फाच्या भागांत तर एका वेळीं एकालाच जपून हलतां येत होतं. बूट चांगले रोवत होतो. असं करत करत एकदांचे आम्हीं दक्षिण शिखरावर येऊन थडकलों.

आतां मात्र आम्हीं फारच थकलों होतो; तरीही प्राणवायूच्या दोन वाटल्या सुरक्षित ठेवल्या होत्या तिथं आम्ही गेलोंच. कारण तिथून छावणी आतां थोड्याच अंतरावर होती आणि आमच्या-जवळ वाटल्यांत थोडासाच प्राणवायु शिल्लक होता. त्या दोन वाटल्या घेऊन आम्हीं खालीं आलों. तिथल्या कमजोर चबुतऱ्या-वर उभारलेल्या तंबूंत येऊन पोचायला आम्हांला दुपारचे दोन वाजले.

तेनसिंगनं स्टोव्ह पेटवला. भरपूर साखर घालून त्यानं लिंबाचं

अतिमधुर सरबत तयार केलं. मीं तेवढ्यांत प्राणवायूच्या उप-करणांकडे लक्ष पुरवलं; आणि मिनिटाला दोन लिटर्स प्राणवायु इथपर्यंत प्रमाण उतरवलं.

ज्या छावणीनं आमची इतकी उत्कृष्ट सेवा वजावली होती तिच्यावर अखेरचा दृष्टिक्षेप करून ओढत्या पायांनीं आम्ही परतू लागलों. दक्षिण खिंडींत सुखरूप पोचतां यावं म्हणून आम्ही अगदीं जपून पावलं टाकीत होतो.

एखाद्या स्वप्नासारखा काळ उडून जात होता. अखेरीस खिंडीच्या लांबलचक उतरणीवर पाय रोवत आम्ही खालीं येऊन पोचलों. दोन व्यक्ती आमच्याकडे येतांना दिसल्या. छावणीपासून साधारण २०० फूट अंतरावर त्यांनीं आम्हांला गांठलं. ते दोघे जण म्हणजे जॉर्ज लोवे आणि विल्फ्रिड नॉयस ! त्यांनीं स्वतः वरोबर गरम सूप आणि जरूर पडली तर उपयोगी पडावा असा प्राणवायु आणला होता.

काय घडलं हें ऐकण्यासाठीं त्यांनीं इतकी उत्कंठा दाखवली खरी; परंतु अतिशय श्रमल्यामुळें आम्ही त्यांना कांहींच सांगू शकलों नाहीं. लटपटत आम्ही खिंडीत आलों. समोर थोडासा उंचवटा होता. आम्हीं कसेबसे त्यावर असलेल्या तंबूपाशीं येऊन थडकलों. तिथं पोचतो तोंच माझ्याजवळचा प्राणवायु संपला. आमचं काम पूर्ण होईपर्यंत पुरेल इतका प्राणवायु आम्हीं जवळ वाळगला होता पण त्यालाही कांहीं सीमा होती !

रांगत रांगत आम्ही तंबूंत शिरलों आणि आनंदाचा निःश्वास टाकला; झोपायच्या पोत्यांत शिरून निश्चेष्ट पडून राहिलों, दक्षिण खिंडींत सदा वाहणाऱ्या वाऱ्यानं तंबू डोलत होता अन् फडफडत होता !

११

परत

काय घडलं, तें ऐकण्यासाठीं आम्ही चौथ्या क्रमांकाच्या शिविरांत उत्कंठेनं प्रतीक्षा करीत होतो. दक्षिण खिडींत असलेल्या तुकडीशीं आम्ही विनतारी संदेशवाहक यंत्राच्या साहाय्यानं बोलूं शकत नव्हतो. त्यामुळें ३० मेच्या सकाळपर्यंत आम्हांला कसलाच पत्ता लागला नव्हता; मात्र त्या दिवशीं सकाळींच पांच जण दक्षिण खिडीकडून खालीं उतरतांना दिसले. ते पांच बहादूर म्हणजे हिलरी, तेनसिंग, विल्फ्रिड नॉयस, जॉर्ज लोवे आणि शेर्पा पासांग फूतर. त्यांना बघितल्यावर सर्वजण कुशल आहेत, एवढं तरी आम्हांला समजलं.

दोन वाजतां ते ल्होत्से फेसच्या पायथ्याशीं पोचलेले दिसले; आणि तिथून ते आमच्या छावणीकडे येतांना नजरेस पडले. अंगांत कांहीं संचारल्यागत आम्ही त्यांना भेटण्यासाठीं पुढें धांवलों. प्रारंभीं त्यांनीं विजयाचा कोणताच संकेत प्रदर्शित केला नाही, तेव्हां मी मनांतून अगदीं खट्टू झालों; निराशेनं पार काळवंडलों. वाटलं कीं, पराभव पत्करूनच हे परतले !

—परंतु इतक्यांत आघाडीवर असलेल्या जॉर्ज लोनं आपली कुन्हाड उचलून दूरवर असलेल्या एव्हरेस्ट शिखराकडे रोखली; उत्साहानं अनेकवार त्यानं तसंच केलं. मग त्याच्यामागच्या लोकांनींही विजयश्रीच्या पताका झळकावल्या.

बस. त्यांनीं काम फत्ते केलं होतं — कामगिरी तडीस नेली होती. एव्हरेस्टचा माथा पायाखालीं घालूनच ते माघारीं आले होते !

तळ शिविराकडे परत

दि. ३० मे रोजीं तळ शिविराकडे येणारे हिलरी व तेनसिंग

सारे जण तंबूतून भराभरा बाहेर आले. विजयी गर्जनांनीं वातावरण दुमदुमलं; हर्षोत्साहानं निनादलं. त्या दोघां विजेत्यांवर शाबासक्यांचा वर्षाव झाला. हस्तांदोलनं झालीं; प्रेमभरानं परस्परांना मिठ्या मारून झाल्या; पाठी थोपटल्या गेल्या. हिलरीनं एक आमलेट मटकावलं; आपलं आवडतं पेय — लिंबाचं सरबत ढोसलं आणि मिटक्या मारीत मारीत तो आपल्या विजयाची रसभरित कहाणी आम्हांला रंगवून सांगूं लागला.

अवघ्या दुनियेला ही वार्ता कळविण्यासाठीं 'टाइम्स'चा प्रतिनिधि जेम्स मॉरीस यानं भराभरा कांहीं मजकूर खरडला. अगदीं सम्राज्ञीच्या राज्यारोहण-उत्सवप्रसंगीं ही विक्रम-वार्ता मायदेशीं जाऊन थडकण्याची त्याला आम्हां कुणापेक्षांही अधिक शक्यता वाटत होती.

खरंच तो अविस्मरणीय दिवस होता ! त्या दिवशीं संध्याकाळीं खाणींपिणी आटपून आम्ही आमच्या तंबूतून निवान्त बसलों होतो. त्यावेळीं एव्हरेस्टवर झालेल्या पूर्वीच्या चढायांची सहजच आठवण झाली. त्यांना पडलेले प्रयास, त्यांचं नैपुण्य, त्यांचं साहस, उत्तुंग एव्हरेस्टला नमवितांना उपयोगी पडलेले त्यांचे अनुभव, साऱ्या साऱ्या गोष्टींचं स्मरण झालं. त्यामुळेंच यशाचं फळ आज आमच्या पदरांत पडत होतं. हा प्रदीर्घ झगडा आतां समाप्त झाला. हा विजय ऐकून ते कसे प्रसन्न झाले असतील, त्यांना किती समाधान वाटत असेल याची जाणीव त्यावेळीं आम्हांला होत होती. माझी नजर मी साऱ्या तंबूभर फिरवली. ज्यांनीं हा विजय हस्तगत केला त्या मंडळीकडे मी बघितलं. ते सारे आतां खूष होते, मजेंत, आरामांत मस्त होते. त्यांची प्रसन्नता, त्यांचा आनंद यथार्थ होता. तेनसिंग आणि हिलरीनं ज्यावर यशोकिरीट चढविला त्या पराक्रमाचे ते खरेखुरे मानकरी होते. माझ्या या साथीदारांबद्दल मला असीम अभिमान वाटूं लागला !

*

*

*

त्या नगाधिराजावर आतां विजय संपादन केलेला होता. म्हणून तिथून माघारीं फिरायला विलंब लावण्यांत कांहीं अर्थ नव्हता. सहजासहजीं गोळा करतां आलं व बरोबर घेतां आलं तेवढं सामान आम्हीं घेतलं. ' आइसफॉल ' उतरून आम्हीं आमच्या अखेरच्या यात्रेला सुरवात केली.

दोन जूनला आम्हीं तळ-शिविरांत आलों. राज्याभिषेक समारंभाची हकीगत ऐकण्यासाठीं रेडिओ लायला. नभोवाणीवरील उद्घोषकाच्या तोंडून बाहेर पडणारे निवेदन ऐकतांना आम्ही अगदीं चाट पडलों. निवेदक सांगत होता -- " ब्रिटिश तुकडीनं एव्हरेस्ट विजयाचा अभूतपूर्व विक्रम केल्याचें सनसनाटी वृत्त काल रात्रीच लंडनमध्ये प्रसृत झालें आहे..... " सम्राज्ञी आणि पंतप्रधान दोघांनींही आम्हांला अभिनंदनपर संदेश धाडल्याची

एडमंड हिलरी

जॉन हंट

तेनसिंग

सुवार्ताही त्यानं कानांवर घातली. इतक्या भरकन ही हकिंगत आपल्या घरीं जाऊन पोचल्याचं ऐकून अपार आनंद झाला.

खुंबु हिमनदींतून आम्ही खालीं उतरलों. बर्फ आणि खडक यांनी भरलेल्या या निर्जीव दुनियेकडे पाठ फिरवायला आम्ही कितीतरी उत्सुक झालों होतो. खाटमांडूंत येईपर्यंत वाटेंतच आमच्यावर संदेशांचा अक्षरशः नुसता पाऊस पडला होता. खाटमांडू, नंतर कलकत्ता आणि पुढें नव्या दिल्लींत आमचं जंगी स्वागत झालं — थाटामाटांत सत्कार झाले.

अशा रीतीनं आम्ही अखेरीस मायदेशीं रवाना झालों. तेनसिंग सहकुटुंब आमच्याबरोबर आला होता, ही आणखी कौतुकाची गोष्ट. तीन जुलैला आम्ही लंडनच्या विमानतळावर उतरलों. आम्ही ज्याची अति आतुरतेनं वाट बघत होतो, ते घरच्या लोकांनीं — देशबांधवांनीं केलेलं स्वागत, आम्हाला इथं लाभलं.

एका अपूर्व साहसाची इतिश्री इथं झाली !

*

*

*

ही मोहीम आम्ही सफल कां करूं शकलों ?

या एकाच प्रश्नाचीं अनेक उत्तरं आहेत. आमच्यापूर्वी एव्हरेस्ट-

वर चढाया करून गेलेल्या गिर्यारोहकांचा या श्रेयांतील वांटा मला प्रथम मान्य केला पाहिजे. आम्ही त्यांचे अत्यंत ऋणी आहोत. त्यांनीं केलेलं कार्य, त्यांना आलेले अनुभव, जमा केलेली माहिती, संपादिलेलं ज्ञान त्यांनीं आमच्या हातीं सुपूर्त केलं. आणि मुख्य म्हणजे अनेक वेळां अपयश येऊनदेखील नाउमेद न होतां मनाला निराशेचा स्पर्श होऊं न देतां, त्यांनीं वारंवार चिकाटीनं व धडाडीनं प्रयत्न चालूच ठेवले !

दुसरी गोष्ट म्हणजे प्रत्यक्ष मोहीम हातीं घेण्यापूर्वीं अत्यंत बारकाईनं, कांटेकोरपणानं, काळजीपूर्वक अथपासून इतिपर्यंत करण्यांत आलेली मोहिमेची योजना ! एव्हरेस्टवर एकाच वेळीं अनेकांना निरनिराळ्या ठिकाणीं विविध कार्ये करावीं लागतात; त्यांचा नीट विचार करून जर आधींच तपशीलवार आंखणी करून ठेवलेली नसती तर कितीतरी गडबड घोटाळे झाले असते.

आमचीं उपकरणे अत्युत्तम होतीं, ही तिसरी गोष्ट. विशेषतः आमचीं प्राणवायूचीं यंत्रे अत्यंत महत्त्वाचीं होतीं आणि त्यांनीं आपली कामगिरी चोख वजावली. त्याविना शिखर गांठणं आम्हांला केवळ अशक्य होतं.

आमचं सर्वांचं सामर्थ्य, कार्यक्षमता हींदेखील आमच्या यशाला कारणीभूत आहेत. आम्हीं शिक्षणासाठीं बराच काळ दवडला; त्यामुळे क्रमाक्रमानं अधिकाधिक उंचीवर वावरण्याचा सराव आम्हांला झाला; म्हणूनच आम्ही गिर्यारोहणास पात्र ठरलों. त्याबरोबर आमची भोजनसामग्रीही चांगली होती. डॉक्टरांनी अत्यंत दक्षतेनं आमची काळजी वाहिली हेंही आमच्या विजयाचं एक कारण आहे.

आणि सर्वश्रेष्ठ व उल्लेखनीय बाब म्हणजे आम्हीं सगळ्यांनींच अतिशय चांगल्या रीतीनं परस्परांशीं मिळून मिसळून हीं सारीं कामं केलीं. याच गोष्टीच्या बळावर आम्हीं यशेशिखर हस्तगत केलं. चार महिने आम्हीं एकत्र वावरलों, नांदलों. एक संघ या भावनेनं पडतील तीं कामं कसून केलीं. प्रत्येकालाच कांहीं

आमचे शेर्पा, डावीकडे विल्फ्रिड नॉयस आणि उजव्या वाजूला चार्ल्स विली.

शिखरावर जायला मिळणार नव्हतं. कित्येकांना पर्वतावर दुसरी-कडेच रावावं लागत होतं. त्यांचीं कामें पर्वतावर चढून जाण्या-इतकीं धाडसाचीं, कौतुकाचीं किंवा दिलखेचक नव्हतीं; पण धोक्याचीं, कष्टाचीं आणि महत्त्वाचीं मात्र खास होतीं. काम कुठेंही असो, प्रत्येकानं तें आपलं सर्वस्व ओतून, आपली शक्ति, बुद्धि, कसब पणाला लावून नेटानं केलं, ही गोष्ट खरोखरच सर्वश्रेष्ठ आहे.

त्याचप्रमाणें आमचे शेर्पादेखील कमालीचे कुशल होते. आमचे तंबू, प्राणवायूचीं यंत्रं, अन्न, गिर्यारोहणाची इतर साधनसामग्री, यांच्याशिवाय आम्ही काय विशाद शिखर गांठूं शकत होतो ! शेर्पा नसते तर हें कोण वहाणार होतं ? साडेसातशें पाँडाचीं हीं ओझीं २६ हजार फूट उंचीवर नेणं आम्हांला कांहीं शक्य झालं नसतं ! तेव्हां या धाडसी आनंदी बहादरांची प्रशंसा करावी तेवढी थोडीच आहे.

शेवटची बाव म्हणजे हवा. पांच आठवडे आम्हीं भिकार हवा-मानाला तोंड दिलं. परंतु मेच्या मध्यास मात्र आमचं भाग्य उजळलं. त्यानंतर फारशी हिमवृष्टि कधीं झाली नाही. एवढंच नव्हे तर वारादेखील मधूनमधून वाहणं विसरत होता !

या साऱ्या खटाटोपाची किंमत ? कशासाठी ही सारी उठाठेव ? यांतून काय मिळायचं होतं ? खरोखरच या साहसाची गरज होती कां ?

—खचित होती. निदान तिथं असणाऱ्या आम्हां सर्वांना निस्संदेह त्याची आवश्यकता पटली होती; आणि इतरांनाही त्याचं मूल्य समजेल अशी मला आशा आहे. एव्हरेस्ट विजयाची कहाणी म्हणजे अडचणी, संकटं आणि धोके यांच्यांत लिहिली गेलेली मैत्रीच्या अन् संघवृत्तीच्या विजयाची कहाणी आहे. आम्हीं त्या गनिमांशीं केवळ मुकाबला केला एवढंच नव्हे तर त्यांना वांकायला लावलं, त्यांच्यावर मात केली, विजय मिळवला ! या नगाधिराजाला नमविल्यानंतर आतां दुसऱ्या लोकांना आपापलीं दुसरीं 'एव्हरेस्ट' शिखरं दिसूं लागलीं असतील; कारण साहस करण्यासाठीं अजून कितीतरी पर्वण्या आहेत. त्यांतल्या कांहीं अगदीं हाताशीं आहेत; तर कित्येक फार दूर — सातासमुद्रापलीकडे, दूर देशीं आहेत !

सगळींच साहसं अद्भुत, विलक्षण, रोमांचकारी असतातच असं नाही. आणि साहस केवळ डोंगरपहाडावर मांडून ठेवलेलं असतं, असंही मानण्याचं कारण नाही. आपल्या रोजच्या जीवनांत हरघडीं आपल्याला अनेक 'एव्हरेस्ट' चढून जायचे असतात. एव्हरेस्ट गांठणाऱ्या वहादुरांनीं जी निःस्वार्थता आणि दृढ निर्धार प्रगट केला तो प्राप्त करून घेतला तर उच्च हेतूनं प्रेरित झालेल्या मानवी सामर्थ्याला गांठतां येणार नाही अशी कोणतीही उंची नाही कीं खोली नाही !

स्वाध्याय

प्रकरण १

१. माउंट एव्हरेस्टचें पहिलें नांव काय होतें ?
२. त्याचा केव्हां आणि कसा पत्ता लागला ?
३. त्याचें सध्यांचें नांव कसें पडलें ?
४. त्याची माहिती झाल्याबरोबर गिर्यारोहकांनीं त्यावर जाण्याचे प्रयत्न कां केले नाहींत ?
५. एव्हरेस्टवर चढून जाण्याचा पहिला प्रयत्न कोणी केला ? केव्हां केला ?
६. आरंभीचे सर्व प्रयत्न उत्तरेकडून कां झाले ?
७. कोणत्या संकटांना त्यांना तोंड द्यावें लागलें ?
८. हवा अनुकूल आणि रस्ता सोपा असला तरीही गिर्यारोहकांना कोणत्या अडचणींशीं झगडावें लागतें ?
९. एव्हरेस्टवर केव्हां चढाई करणें शक्य असतें ?
१०. कांहीं कांहीं वर्षे चढाई कां करतां येत नाहीं ?
११. १९३८ सालपर्यंत किती उंची गांठतां आली होती ?
१२. नेपाळमधून जाण्यास परवानगी मिळाल्यानें गिर्यारोहकांचा कोणता फायदा झाला ?
१३. नव्या मार्गानें चढाई करणाऱ्या पहिल्या पथकाचें नेतृत्व कोणीं केलें ?
१४. कोणाबरोबर तेनसिंग २८००० फूट उंचीपर्यंत चढला होता ?

प्रकरण २

१. एव्हरेस्ट मोहिमेचें नेतृत्व हंटनें स्वीकारावें अशी विनंती त्याला कोणी केली ?
२. मोहिमेला प्रारंभ करण्यापूर्वी कोणत्या गोष्टी ठरविणें जरूर होतें ?

- ३. हंटनें निवडलेल्या लोकांत कोणते चार गुण असावेत अशी त्याची अपेक्षा होती ?
- ४. मोहिमेंत भाग घेण्यासाठीं भारतांत किती जण आले ?
- ५. प्राणवायूचीं यंत्रें कोणत्या दोन प्रकारचीं असतात ?
- ६. थंडीपासून वचाव व्हावा म्हणून काय उपाय योजतात ?
- ७. आरोहणासाठीं कोणतीं साधनें वापरावीं लागतात ?

प्रकथनांठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थ

- १. शेर्पा मूळ कोठें राहात ? अनुक्रम वि:
- २. शेर्पा 'व्याघ्र' कसा होतो ? स्माक नों: वि:
- ३. शेर्पांचें मुख्य काम कोणतें ?
- ४. शेर्पा आणि गिर्यारोहक यांची परस्परांना चांगली ओळख होणें कां जरूर होतें ?
- ५. प्रवासासाठीं जरूर असणारा पैसा कसा नेण्यांत आला ?
- ६. प्रथम त्यांना कोणत्या प्रकारच्या प्रदेशांतून जावें लागलें ?
- ७. प्रवासांतील आरंभींच्या भागाचा त्यांनीं कसा उपयोग केला ?
- ८. शेर्पांच्या मूळ स्थानाचें वर्णन करा.
- ९. प्राणवायूचे मुखवटे वापरण्याचा सराव त्यांनीं कां केला ?

प्रकरण ४

- १. शिक्षणाला आरंभ करण्यापूर्वीं त्यांना काय करावें लागलें ?
- २. शिक्षणासाठीं त्यांना तीन सप्ताह कां घालवावे लागले ?
- ३. शिक्षणाच्या काळाची वांटणी कशी केली ?
- ४. 'तळ-शिविर' कोठें स्थापन केलें ?
- ५. हंटच्या तुकडीनें आपला पहिला शिक्षणाचा काळ कसा व्यतीत केला ?
- ६. 'आइसफॉल' काय आहे ? त्यावर चढणें कठीण कां ?
- ७. कोणत्या अडचणींना तोंड द्यावें लागेल अशी गिर्यारोहकांची कल्पना होती ?
- ८. छावण्यांचा उद्देश काय ?

९. शेर्पांचें काम कोणतें ? त्यांच्यापैकीं सात जणांना कोणतें विशेष शिक्षण दिलें ?
१०. हिलरी आणि त्यांची तुकडी यांच्याकडे कोणतें काम सोंपविण्यांत आलें होतें ?

प्रकरण ५

१. ग्रिफिथ प्यू आणि टॉम स्टोवार्ट कोण होते ? त्यांचें काम कोणतें होतें ?
२. 'आइसफॉल'च्या एका वाजूनें न जातां मधूनच वाट शोधण्याचा प्रयत्न आरोहकांनीं कां केला ?
३. दोर, कॅपन आणि धातूच्या शिड्या यांचा कशासाठीं उपयोग करतात ?
४. 'आइसफॉल' मधून पहिली वाट कोणाच्या तुकडीनें काढली ?
५. 'आइसफॉल'वर रस्ता झाल्यावर काय कामें करायचीं होतीं ?
६. हंटच्या तुकडीनें काय केलें ?

प्रकरण ६

१. शिखरावर जाण्याची तयारी १५ मेपर्यंत पूर्ण करणें कां आवश्यक होतें ?
२. पश्चिमी वृत्तगतेत सामान तावडतोव कां नेतां आलें नाहीं ?
३. चार्ल्स वायली व त्याच्या तुकडीनें काय काम केलें ?
४. वायलीचें काम संपल्यावर दुसरें काय करायचें होतें ?
५. पश्चिमी वृत्तगतेत सर्वप्रथम कोण गेलें ?
६. नऊ दिवस कोणतें काम चाललें होतें ?
७. साऊथ कोलपर्यंत गियारोहक सरळ रस्त्यानें कां गेले नाहींत ?
८. २ मेला पांचवी छावणी कां उभारली गेली नाहीं ?
९. हिलरी व तेनसिंगनें त्या दिवशीं काय केलें ?
१०. 'ल्होत्से फेस'वर कोणतीं संकटे ओढवलीं ?

प्रकरण ७

१. हंटनें शिखरावर पांचण्यासाठीं किती प्रयत्नांची योजना केली होती ? कोणती योजना केली होती ?

२. क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटसमधील कोणत्या गोष्टींवद्दल त्यांना खात्री वाटत नव्हती ?
३. शेवटच्या चढाईपूर्वी काय करावें लागलें ?
४. जॉर्ज लोवे आणि आंग नीमा एका दिवसांत किती गेले ?
५. २० मे रोजीं गिर्यारोहकांना मार्गें कां परतावें लागलें ?

प्रकरण ८

१. विल्फ्रिड नाॅयस व आन्तुलु काय करायला रवाना झाले ?
२. २० व २१ मे रोजीं तेनसिंग आणि हिलरी यांनीं काय केलें ?
३. साऊथ कॉलमधली सर्वांत मोठी अडचण कोणती ?
४. २४ मे रोजीं पहिला प्रयत्न का झाला नाही ?

प्रकरण ९

१. हंट व दा नामग्यालला काय काम करायचें होतें ?
२. बौडिलॉन व इव्हॉन्स यांना रवाना व्हायला उशीर कां लागला ?
३. हंटला कोणती अडचण जाणवली ?
४. हंट व दा नामग्याल शेवटची छावणी कां उभारूं शकले नाहींत ?
५. श्वासोच्छ्वास करण्यास हंटला त्रास कां पडला ?
६. बौडिलॉन व इव्हॉन्स यांनीं फिल्टर कां बदलले ?
७. एव्हरेस्टपासून किती अंतरावर ते दोघे पोचले ?
८. त्यांनीं आपली चढाई पूर्ण कां केली नाही ?
९. हिलरी व तेनसिंग यांनीं दुसऱ्या दिवशीं प्रयत्न कां केला नाही ?
१०. हंट सातव्या छावणींत कां आला ?

प्रकरण १०

१. शिखरावर जाण्यास आरंभ कोणीं केला ?
२. परत फिरावें लागेल असें हिलरीला कां वाटलें ?
३. हिलरी व तेनसिंग यांनीं बरोबरीनें कसें काम केलें वर्णन करा.
४. शिखरावर पोचतां येणार नाहीं, असें कोणत्या अडथळ्यामुळे वाटलें ?
५. हिलरीनें तेनसिंगचा कसा फोटो घेतला ?

६. एव्हरेस्ट शिखरावर त्यांनी काय पुरले ?
७. हिलरी व तेनसिंग यशस्वी झाले हे प्रथम कोणाला समजले ?
८. प्राणवायूच्या जादा नळकांड्यांचा त्यांना कधी वापर करावा लागला ?

प्रकरण ११

१. जेम्स मॉरीस कोण होता ? तो तिथे कशासाठी आला होता ?
२. तळ-शिविरांत कोणती गोष्ट आश्चर्याची वाटली ?
३. हंटच्या दृष्टीने त्यांच्या यशाची कारणे कोणती ?
४. आरंभीच योजना करणे महत्त्वाचे का असते ?
५. शेपांचे महत्त्व काय ?
६. एव्हरेस्ट-आरोहणापासून आपल्याला कोणता धडा मिळतो ?

REFBK-0011390

टिपणें आणि शब्दसूचि

अल्पाइन क्लब -- गिर्यारोहकांचा सर्वश्रेष्ठ ब्रिटिश क्लब.

कोल (कॉल) -- खिंड.

कॉनिस -- पर्वतश्रेणीवर लटकणारा बर्फाचा ढीग; लाटेच्या वरच्या भागा-
प्रमाणें त्याचा वळलेला भाग दिसतो.

कॅम्पन -- धातूच्या खिळ्यांची वनविलेली फ्रेम; ती वुटांच्या तळांवर पक्की
बसते. कठीण बर्फात तिचा वापर करतात.

सी डब्ल्यू एम् (क्वम) (वृत्तगर्त) -- दरीच्या वरच्या भागांत आरामखुर्ची-
सारखा असलेला खोलगट भाग.

हिमालयन क्लब -- हिमालयांतील गिर्यारोहकांना सल्ला व मदत देणारा
क्लब; याचें केंद्र कार्यालय कलकत्ता येथें आहे.

आइसफॉल -- बर्फाचा गोठलेला धबधबा.

राॅयल जिऑग्रॅफिकल सोसायटी -- १८३० सालीं स्थापन झालेली ही संस्था
संशोधन आणि भौगोलिक माहिती या बाबतींतील ब्रिटनमधील प्रमुख
केंद्र आहे.

क्लोज्ड सर्किट अॅपरेटस -- बंद परिपथ यंत्र.

ओपन सर्किट अॅपरेटस -- खुलें परिपथ यंत्र.

वायुनिरोधक -- वाऱ्यापासून सुरक्षित राखणारें.

तळ-शिबिर -- वेस कॅम्प.

चढाई-शिबिर -- अँडव्हान्स कॅम्प.

छावणी -- कॅम्प.

पराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे. स्थलधर.

अनुक्रम 3240६ .. वि: २४५/२५..

क्रमांक 3१०.९५..... नों: दि: १.३.३१/६ २